

Цена 3 рубля

Д. А. А. А.
ВОЛНЫ СЕРДЦА

Татарский язык

ДАНИИЛ АТТИНОВ

ШАРГВОИ
СЕРДЦА

ДАГГИЗ-МАДЖИЛА

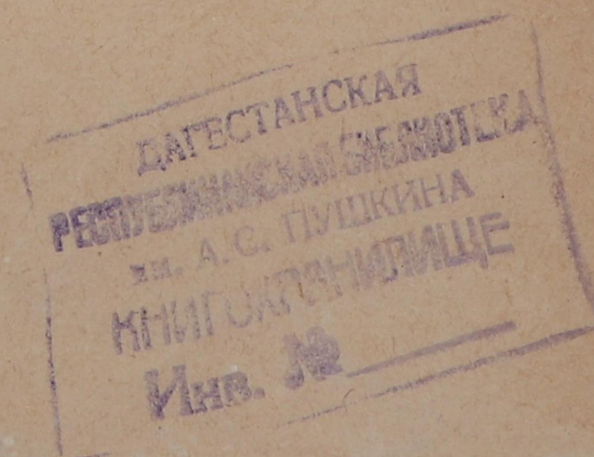
1948

Татар
А 92

ДАНИИЛ АТНИЛОВ

ШАРГЬОЙ ДУЪЛ

90229

ДАГГОСИЗДАТ — МАХАЧКАЛА
1948

ДАНИИЛ АТНИЛОВ
ВОЛНЫ СЕРДЦА

СТИХИ, ПЕСНИ,
ПОЭМЫ, ПОВЕСТИ

ДАНИИЛ АТНИЛОВ

I.

Э 1928 сал э шегьер Дербент чин суьфдеи гиле э зугьун тати ведиреморебу газет „Зэхьметкеш“. Эз екем взхдиге бэгъдо э и газет дефус зере омореву стихотворение „Бебе ве духдер“, комики э гъариш е ченд рузгьо чарусдебу э мэгӀни ве лов биреву э гӀерей могьлугъ жугьурун догъи. И бу суьфдеи мэгӀни 14 сала гӀаил Даниил Атнилов. Ве редакцияй газет „Зэхьметкеш“ бердебу уре эри кор сохде э редакция.

Ини эз и взхдевоз сер гуьрде оморени зиндегуни литературы эн талантлубе шогьир-лирик, еки эз бине норегоргьой жовоне поэзией тати—Даниил Атнилов.

Даниил Атнилов зенде омори э шегьер Дербент, Дагестанская область э 1915 сал э кифлет ко-сйбе кустарь. Даниил 5 сала гӀаил гьисди, Атнил бебей энугь муьрдени эз гӀэзор чехотка. Э 1923 сал Даниил дарафдени эри хунде э миёнее школа. Варасденге 5 класса, ченгъаде хъэрекет сохденигеш, минкин нисе бире уре эзу овлоте эри хунде. Дедей энугь гуфдирени: „Весси хундейгьо, туьш эдей дире дес иму тенг гьисдигьоре, дарез е кор, хуьшдере семе дор“... 12 сала Атнилов дарафдени э кор э Дагестанская опытная селекционная станция. Энжэгъ, берде оморенге у э редакция, офдени минкини эри фирегьу сохде ве параменд сохде талант хуьшдере. Ве э 1933 сал рафдени у

эри хунде э Москов э Редакционно-Издательский техникум. Варасде уре, э 1936 сал оморени гегне э Дербент ве кор сохдени гье э у редакция.

Э 1937 сал Дагестанское государственное издательство теклиф сохде бердени Атнилове эри кор сохде э литературный отдел издательство.

Э 1938 сал Атнилов дарафдени эри хунде э литературный факультет Дагпединститут, ве гьемчуьн бэхш вегуьрдени э коргой издательство ве ченди газетгой республикани.

Э 1942 сал рафдени Атнилов э фронт Буьзуьрге довгой ватани э гьэршуй немецко-фашистские талавурчигьо. Э 1945 сал вогошде э Дагестан, норе оморени директор республиканская типография, песеде — э 1946 сал э редакцияй газет „Стахановец порта“ ве рэхьбери сохдени секцияй тати Союз писательгой Дагестане.

Э гьэриш эни салгьо Даниил Атнилов нуьвусди омборе стихигьо, мэгнигьо, поэмагьо, ченди повестгьо ве пьесагьо. Мэгнигьо ве стихигьой эну хунде оморенуьт э радио, э школагьо, э клубгьо.

Атнилов бурмунди кумеки э кор шинох сохдени хундегоргой жугьурун догьире э кими буьзуьрге произведениегой классикгой урусиревоз ве произведениегой ведилуье писательгой бирорие хэлгьгой советиревоз. У э зугьун тати перевод сохди эз произведениегой Пушкин, Крылов, Лермонтов, Шевченко, Горький, Самед Вургун, Маршак, Стальский ве чендигьойге. Атнилов перевод сохди э зугьун дедеи эз литературай политикиш, меселен—Устав ВКП(б)-ре, Конституциягой РСФСР ве ДАССР-ре, Гимн Союз Советире, книг хьовир Сталина „Эз товней буьзуьрге довгой ватани Союз Совети“ ве чендигьойге.

Э десдин Даниил Атниловеоз кура сохде, гуьнжунде оморет книггьо — „Овосунегьой Хизгьие Дадашев“ ве „Шогьиргой тати“.

II.

„Шаргой дуьл“—гьисди е томик вихде оmore произведениегой Атнилов Даниил.

Е ченд гоф эз товней нум книг. Очугь сохде гереки, чуьнигэ мэглэно ве метлеб автор, эз товней дорей книг хуьшдере элогьие нум „Шаргой дуьл“. Ве гуьнжуьсдениге и нум эри гьеме э книг гуьрд биретгьо произведениегой.

Книг вокурде оморени э стихотворениеревоз, э комики шогьир той сохдени дуьл хуьшдере э дериегьевоз. Чуьтаме дериегь гьич не поисде зенде ве фуьрсорениге песесееки сипре шаргойре, гьечу дуьл юш, дуьл шогьир гьич не поисде гуьнжунде дуь э песой еки ризгой мэгнигьоре фуьрсорени э гьер лой хори ватани.

Ини э чуь жире бемзер зереиревоз нум нориге Атнилов книг хуьшдере—„Шаргой дуьл“.

Стихотворение, э комиревоз вокурде оморени книг, варасдени ижире:

Согь хорире диренуьм ме,
Эзир сигьде шоре гьово,
Мугьумлуье шаргой дуьл ме
Эдет рафденуьт пушово.

Э гьечи мугьумлуье шаргой—ризгой мэгнигьой дуьл эну лов бире рафденуьт пушово. Угьо гьисдуьт эз товней глэзизе ватан ве буьзуьрге жождгой жофокешгьо Ленин ве Сталин, азаде жофо ве дусди хэлгьгьо, мозоллуье ве шоре зиндегуни, раче природай сигьде хори, герме ширине муьгьбет жогьилгьо, гьэгьрегуьни эки дуьшменгой вилеет совети ве диеш.

Ижиреют бинелуье тематикай нуьвусдени Атнилов, доренигьо гье эз глэилиривоз гьеме гьувот

хуьшдере, дануьсдеи хуьшдере эри литературай
азаде ватан.

Э стихотворением „Глэзизе ватан“ автор норе-
ни пуьрсуьш, гьисдиге эз ватан зиёдте, ширинте
ве глэзизте чи. У пуьрсирени ире эз буьлдуьргьо,
солдатгьо, пире мердгьо, эз келе вождгьо. Гьеме
гуфдиренуьт, ки гьич эз ватан зиёдте, ширинте ве
глэзизте чи нисди гуфдире. Шогьир гуфдирени:

Дузи дусдгьо, нисди е чиш,
Гьич эз ватан зиёдте чи,
Моч сохденуьм, дошденуьм ме
Уре э дуьл, чуьн дедей ме.

Жофой мере, мэглни мере,
Ме гьемише уре муьдуьм,
У гуфдиге: „Ди жун туьре“.
Эри ватан журеш муьдуьм.

Келеи хосдеи Атнилов эки куьнж ватани хуьш-
де—эки Дагестан.

О, Дагестан, лой игидгьо,
Пур гьисдигьо чуьшме, мэглни,
Бисдорумгеш лап э дургьо,
Гье мугуюм, туь эн мени.

Э стихотворение „Эри Дербенд ме“ гуфди-
рени у э гьемей герми дуьл ве гьич жуьро не
бирение дусдиревоз:

Бенди хун ме э туьревоз
Гьэдиме шегьер, сигьде Дербенд,
Чуьтам шар э дерийгьовоз
Бирениге гьемише бенд.

Э коминжо пар низенуьм,
Тегьер буьлдуьр эн луьгеи,
Мугуюм ме Дербендинуьм,
Хуней меш э унжигеи.

Произведениегьо эз товней ватан, э комигьоки
фирегьу сурет кешире оморенуьт патриотизм одо-
мигьой совети, гьисдуьт поэмагьо „Книг ве шуш-
ка“, „Сегьер суьрхи“, повесть „Гуьлчи“.

Эз товней не муьрдение бебе Ленин, дуьл ко-
мики кор сохдени э синегьой ферзендгьою, Атни-
лов э стихотворение „Туь не муьрдей“ гуфдире-
ни:

Туь не муьрдей, зиндеи туь,
Э синейму дери дуьл туь,
Эз гьер куьнж шар ведини туь,
Эвлуье бебе, Ленин.

Бин норейгьо туь богь—хуне,
Эз гьерло тик эдей бире;
Е кирпич суьрх, еки нуьгьре,
Гьалем туьш э гьугь ю, Ленин.

Э мэглни „Эз дуьл хэлгь“, шогьир поисде э
минжи богь в а т а н и эз дуьл гьеме хэлгь
совети хундени эри Сталин. Боворини дорени
хьовир Сталине, ки хэлгь совети гьемише расд
медиров э у ве диеш хубте кор мисоху гуфдире
э сэхьрогьо ве э цехгьо, ве чуь четинигьо, гьов-
хогьореш эз сер берде мурав э уревоз э ком-
мунизм.

Еки эз келе барасигьо э поэзией Атнилов мидану
хьисоб бире „Гьилил ве Юсуьф“—овосуне эз тов-
ней Ленин ве Сталин. Ве у гьисди тозе ве хубе
нишоне э жогьиле литературай тати эз тараф
нуьвуьсдеи овосунере э стихиревоз.

Келе жигере э творчеством Атнилов вегуьрде-
ни темай Буьзуьрге довглой ватани.

Дир мебошит кукгьой хэлгь ме,
Игиде кукгьой ватан ме!
Гьовкенде оморет фашистгьо
Эсер иму, чуьн бандитгьо.

Угьо сэхд войге сохденуьт,
Нисд сохут девр Ленинире,
Талаш сохут ве сухунут
Девлет жофой азадире...

НэгI, нибу у кор гьич е вэхдиш!
Нисд мисохим фашистгьоре!
Рэхь иму гьисд рэхь эн расди,
Имуре чуьшме гьувот доре...

Эголи Сталин, вождь—командир,
Бироргьой ме мебошут дир!..
Дусде хэгьер, ги саз мере,
Эз гьиче ди туфенг мере...

Гьечи огол зери Атнилов игиде кукгьой советире гье э суьфдеи руз довгIо, 22 июнь 1941 сал, эри рафде э женг э гьэршуй нэгIлетлуье фашистгьо.

Пушой э фронт рафде, Атнилов э стихотворение „ШовгIой ме“ нуьвуьсдени:

Ватан деде, моч сохденуьм
ГIалем туьре, рафде э женг,
Те дуьшмере нисд не сохум,
Эдес ме мидобу туфенг...

ШовгIо сохденуьм э номус
Ве хурде шир эн дедей ме,
Гьер тикей хок ватане дусд
Те гIуьмуьрлуьгь, мидорум ме.

Эз Сталин вождь гIэзизте
Э и дуьньегь нисди мере,
Э у эдем шовгIо сохде,
Бесгьун муьдуьм ме дуьшмере!

Шогьир—солдат Атнилов э окопгьо, э хинике блиндажгьо нуьвуьсди е ченд патриотические стихигьо, мэгIнигьо ве поэмагьо.

Э руз бесгьуни шогьир вегуьрде бокал шорире эз гьемей эшгь дуьл хундени:

Э шори туь Ватан игидгьо,
Э дуьнийгь тэгIриф гьисдгьо,
Эз орден Победа вараюсдейгьо,
Эдем хурде и бокале.

Ве варасдени э и жире бендевоз:

Ме хосденуьм э Кремля бире,
Э вожевоз бокал зере,
Ве эз гьемей дуьл гуфдире,
Бебе Сталин, э шори туь!

Э книг „Шаргьой дуьл“ доре оморет стихигьо, мэгIнигьо ве поэмагьо эз товней азаде жофо, дусди хэлгьгьо ве соймиши жогьилгьо. И темагьо э творчествой Атнилов вегуьрдени гьемчуьн келе жигере.

Дуьруьждте произведениегьо эз товней жофо, дусди, муьгьбет мубу хьисоб сохде поэмагьоре — „Гоф эз товней Динор“, „Дусди дуьлгьо“, повесть „Сивье гуьл“, „Сер роман“.

Э эхир отдел стихигьо автор дори стихотворение—„Жугьоб эри дедей“, комиреки мубу хьисоб сохде эхири эри эн гьемей книг „Шаргьой дуьл“.

Весси кук ме нуувуьсдейгъо,
Шев эдее себэхь бире,
Ченд гиле эз кергелуьгъо
Хурусгъош рач глү-глү зерет.

Жон глэил ме, дие хис туь,
Фердош согъ руз э дес туь де,
Э гъэд зэхьмет пичирей туь,
Папрусеш гъич нисе куьшде....

Вэхуьшде ме сэхд гъэл гуьрдуьм
Севгиле пире дедере,
Тимор сохдуьм муйгъоюре,
Песде аста ме гуфдурум:

Ме муьхуьсуьм дедей, у вэхд,
О, жон дусде дедей ме туь,
Гьергой бесде варасдуьмге
Ме ужире мэглни эз дуьл,

О, ужире, жон дедей ме,
Комики гъич не муьруьгъо,
Согъ глүьломе, тегьер чуьшме
Гъемишегъо, герм сохугъо.

Ижирей метлеб шогъир—коммунист Атнилов,
войге сохденигъо эри яратмиш сохде э глүьлом
немуьрдение мэглни.

Хогъим эри энугъе бегъем бирей и келе метлебе.

Р. РАЗИЛОВ.

МЕ ХОСДЕНУЪМ

ШАРГЬОЙ ДУЪЛ

Зенде оморе э дуьньёгъ
Эри азад мэгIни хунде,
Чуьн зурбое келе дерьёгъ
Ризгьоре эз дуьл эй гуьнжунде.

Ве у ризгьо — шаргьой дуьл ме
Гьемише шевгьо ве рузгьо,
Буравт э гьер куьнж хори ме,
Гердуьт, шевгъ дуьт эзир чуьшме.

Бигьил тэгIриф дуьтгу угьо
Азаде жофой хэлгъгьоре,
Э гьер завод ве сэхьрогьо
Бошут кумек, гьувот доре.

Эшгъ дуьт игидгьоре э вэхд женггьо,
Герм сохут муьгъбет дуьлгьоре,
Э буьзуьрге руз мигIидгьо
Жумунут бел гIэлемгьоре...

Согъ хорире диренуьм ме
Эзир сигъде, шоре гьово,
Муьгъумлуье шаргьой дуьл ме
Эдет рафденуьт пушово.

ГІЭЗИЗЕ ВАТАН

Бисд пенж сали зенде оморем,
Бисд пенж сали ме шив дорем,
Екиш нисе жугьоб доре,
Чуйге зиёде эз Ватан.

Пуьрсирем ме эз буьлдуьргьо,
Пуьрсирем ме эз ранжбергьо,
Пуьрсирем ме эз шахтергьо,
Чуйге глэизте эз Ватан.

Пуьрсирем ме эз солдатгьо,
Пуьрсирем эз пире мердгьо,
Пуьрсирем эз келе вождгьо,
Чуйге ширинте эз Ватан.

Гьеме мере жугьоб дорет,
Гьемешу эз ме гуфдирет:
Нисд эз Ватан глэизте чи,
Нисд эз Ватан ширинте чи.

Дузи дусдгьо, нисди е чиш
Гьич эз Ватан зиёде чи.
Моч сохденуьм, дошденуьм ме:
Уре э дуьл, чуьн дедей ме.

Жофой мере, мэгIни мере
Ме гьемише уре муьдуьм.
У гуфдиге: „Ди жун туьре“.
Эри Ватан журеш муьдуьм.

ЭЗ ДУЬЛ ХЭЛГЪ

Э минжи эн богъ—вилеет,
Пур гьисдигьо офтой чуьшме,
Поисде, эз дуьл хэлгъ совет
МэгIни эдем бесденуьм ме,

Эри туь вождь—бебей хэлгъгьо,
Эри туь вождь,—эгьул хэлгъгьо,
Овурдейгьо эйму мозол,
ТагIрифлуье шоре рузгьо.

И мэгIнире хунденуьм ме
Эри туь хьовир Сталин,
Расде гофгьой дуьлгьои у,
Дорени туьре боворин:

Иму, сигьде ферзендгьой туь,
Ватане лап дусд хосденим,
Э глэизе нум туьревоз,
Хош нефес вокоширением.

Диеш желдлуь мисохим кор
Э сэхьрогьо ве э цехгьо,
Зиндегуни диеш бу шор,
Бу були—фирегьунигьо.

Чуь зэхьметгьо, гьовхогьореш
Хьэзурим эй эз сер берде,
Э туьревоз, сигьде бебе,
Э коммунизм эри рафде.

ПУШОИ СЕБЭХЬ ИЮНИ

Дир мебошит кукгьой хэлгъ ме,
Игиде кукгьой ватан ме!
Гьовкенде оморот фашистгьо
Э сер иму, чуьн бандитгьо.

Угьо сэхд войге сохденуьт,
Нисд сохут девр Ленинире,
Талаш сохут ве сухунут
Девлет жофой азадире,

Гялем Москове венгенуьт,
Палаз хуни дегуьруьт э хори,
Гяилгьойму етим мунут,
Не хуним мэгни эн шори.

Нэгл, нибу у кор е вэхдиш!
Нисд мисохим фашистгьоре!
Рэхь иму гьисд рэхь эн расди,
Чуьшме имуре гьувот доре.

О, игиде кукгьой хэлгъ ме!
Зубошит, ерэгъ вегуьрде!
Бурайм эженг э сер дуьшме,
Эри сигъде ватан — деде!

Оголи Сталин, вождь — командир,
Бироргьой ме, мебошит дир!..
Дусде хэгьер, ги саз мере,
Эз гьиче ди туфенг мере...

ШОВГЮЙ МЕ

Ватан деде, моч сохденуьм..
Гялем туьре, рафде э женг,
Те дуьшмере нисд не сохум,
Э дес ме мидобу туфенг.

Ме нигьилуьм гьич е кесеш,
Чуьнуь суьрхэ гуьлгьой богъэ,
Ме нигьилуьм гьич е немцаш,
Вачаруну ве бу огъо.

Шовгю сохденуьм э хокгьо
Дегешдигъо динж бебей ме.
Рэхьм ниберуьм э фашистгьо,
Те гьувот деригъо э ме.

Э иму гьич гяэдот нисди,
Эз мейдуй женг эй вирихде,
Вирихдге у, меит юре
Екиш нисе гьовреш сохде.

Шовгю сохденуьм э номус
Ве хурде шир эн дедей ме,
Гьер тикей хок ватане дусд
Те гьуьмуьрлугъ, мидорум ме.

Эз Сталин вождь гяэзизте
Э и дуьньёгъ нисди мере,
Э у эдем шовгю сохде,
Бесгьун муьдуьм ме дуьшмере!

ГОФ ПИРЕ МЕРД

Келе чуьклей эн дигь Пулат,
Эй рэхь сохде кура бирет
Э келе довго кукгьоре,
Эри куьште дуьшменгьоре

Э площадь эн дигь Пулат
Чендигьо гуфдируьт гофгьо,
Ве эз песи э трибуне
Веромо мерд сипре муйгьо.

Тегьер суьмуьргь у десгьоре
Ловсохд бирден э лой жэглмет,
Ве фегьм сохде глэтлуьгьоре
Ведировунд: „О, кукгьой ме,

Кукгьо, хурдейтгьо шир догьи,
Бурайт, бурайт э у мейдон,
Берит жеиьг эри бэхд хэлгьи,
Эри чуьшмей дусде ватан!

Воре екиш гьич эз ишму
Гуьруь кемер э лой дуьшме,
Гьер вэхд бугу э ёр ишму
Махач, Буйнак, глэзизгьой ме!

Бурайт рэхь ник, балагьой ме,
Э Сталин дуз ведиройт,
Мевогордит те е дуьшме
Согъ мунугьо, э богъ Совет!

СОКИТЕ КУК

Уре э часть гуфдиренбу
„Соките кук“ гьемееки,
У нум э у гуьнжуьсденбу,
Эзрасдекиш бу у сокит.

Гуйге э гьер кор сокит бу,
Гоф сохденгеш, чи хурденгеш...
Чуьтам эхи миберуь у
Э сер дуьшме келе танке?

Ини буйругь: кеш э штурм...
Рафдуьт танкгьо эз догь, више!..
Сокит бугьо танкист иму
Эз гьемешу добу пушо.

Эз гьеме зу э сер немцгьо
Шенд у глэтош ве зуьгьбере,
Варафд диб-диб сад меитгьо,
Садгьо вирихд, гуьрде сере.

Оммо танк юш сухд луьп зере,
Гене песо не вогошд у...
Хьэрмэхь омо, уре дире,
Кумек бисдо, бирден э у.

Дуьшме эз дигь нисд бисдоки,
Поисдки сес эн гьургьушу,
Дие э часть „Соките кук“
Не гуфдуруьт екиш эз у.

КОГЪОЗ Э ПОСЫЛКЕ

Е ченд духдер Дагестани
Гьер жире чи весдоребу,
Эз нуминешу посылке
Сохде, э фронт фуьрсоребу.

Оммо, еки эз духдергьо,
Звеновод — комсомолка
Нуьвуьсдебу е ченд ризгьо,
Доноребу э посылке:

„Эй туь жоборд, эй туь аслан,
Шолум/мере фуьрсоренуьм,
Киш гьисдге туь, кук эн Ватан,
Туьре эз дур моч сохденуьм.

Киш гьисдге туь, о глэзиз ме,
Бура э сер дуьшменгьо туь,
Ве бош игид, дусд эн гьеме,
Босгьун доре вогордош туь.

О, белки меш, Ватан-деде
Хосдге, миём э келе женг,
Белки у туь дегьо десде,
Муьдуь э ме тозе туфенг?

Ни шинохи, гьелбет, мере,
Гьелбет, туьре меш нидануьм.
Дириге и нишонгьоре: Муьгьо сиегь,
Э ён лов хол — данки менуьм“...

ЭНГУЬШДЕРИ СУЬРХИ

Кеине бэхш гьисдиге у
Ме ниданум гьич гуфдире,
Оммо, э руй ёр денишире:
„Ги гуьзел ме“, — гуфдири кук...

Духдер фегьм сохде ченд гиле
Энгуьшдери эн суьрхире,
Гьербой э чум ю уьшуьгьле
Мохурд, гене вирле бире.

Векенд духдер уре эз энгуьшд
Гуфди, фегьм сохде гьегене:
„Туь гьони лап гереки дусд
Эри эн фонд оборона.

Туь бэхш дусде ёр гьисдигеш,
Муьгьбет дуьл э туь деригеш,
Диеш хуби эри ватан,
Диеш муьхькем муьбу ватан.

У кук, ки туьре бэхш дори,
Уш э келе женг дарафди,
Мисоху у диеш шори,
Мугую зу бэсгьун мидим“...

Ме духдер эн советире,
Гье э и руз дуьруьм э банк,
Шоре бэхш эн муьгьбетире,
У бэхши э сигьде Ватан.

СЕ КОГЪОЗ ДУЪШМЕ

Гуйге э сейл рафд э женг у—
Офицер Ганс, хэнде э лов,
Тозе зереш гъич не гъишд у
Эри рэхъ сохдеш ведиров...

Гирошд дегъ руз, эй зен нуьвуьсд:
„Гъэйгъу мекеш хубуьм, хосум,
Нигирору гъич е мегъиш
Э Москау мидобошум“.

Гирошд гене дегъ рузигеш,
Гъечи нуьвуьсд эри зен у:
„Оринейге глэзизи ме,
Муьфуьрсуьм бэхш эз Москау“.

Гирошд гене дегъ рузигеш,
Ганс эри зен нуьвуьсдени:
„Гурунди хьол, бэе зерейм,
Рэхъ Москау лап четини.

Шорум эгер ме э Берлин
Согъ вогошде данусдуьмге,
Егилейге семе олхогъин
Ме э ёнтуь шор нуьшдуьмге“.

Гирошд гене дегъ рузигеш,
Де гъич когъоз не нуьвуьсд у,
Невини у; не Московеш, не Берлинеш,
Муьрд эз штык уруси у.

Е ГОФ—ПУШОВО!

Гешде—гешде дироморум
Ме э завод эн совети,
Бирден гуйге ме вуьнуьруьм
Келе вишей эн пулати.

Чуьн келе гром эдей сес
Доре инжо гьову, пулат,
Жофой садгьош доре хъэвес,
Пури инжо гъуьнер, глуьзет.

Э инжиге биренуьт гъуьч,
Чуьн дохьоргьо, келе танкгьо,
Медиров эз дуьшме буьруьж,
Вохурдуьтки бирден угьо.

Гешде вишей пулатире,
Оморум ме э е куьнж ю;
Инжо дуьруьм е усторе,
Кисте гуьрде у э дес ю,

Э синей танк нуьвуьсденбу
Э ранг глэтош е астара,
Комики ухшеш зеренбу
Э астарай эн Кремля.

Е минутлугъ восдорум ме,
Кисте эз дес усто-жовон,
Гье э рачей астара, ме
Нуьвуьсдуьм е гоф: „Пушово!“

ДУЪ АСТАРАГЪО

Отряд гъобул сохд буйругъэ
Е ченд сэгъэт эй хисире...
Хиси гъеме, бире форигъэт
Ве ширине ховгъо дире.

Е Шимшуьне хов не дебу,
Игиде кук Дагестане,
Эки эн жергегъ нуьшдебу,
Мэгъни хунде у астале.

Тик гъурдки у бирден сере
Эз гъэд савзе луьгей доргъо:
Вини, дуь астара зум-зум доре,
Чуьн жовгъоил э думонгъо.

Ве гъебирден э ёр Шимшуьн
Омо дуь чум эн гъузел ю,
Воисд уре десе кешуь
Куьнд биёру эки дуьл ю:

„Сар бошит жон астарагъо,
Э жигей чумгъой ёр моч сохум,
Эме диеш гъувот мидиров,
Дуьшмереш зу нисд мисохум...“

И вэхд омо буйругъ зу-зу,
Э женг э сер эн дуьшменгъо!
Шимшуьн вэхуьшд эз гъеме зу,
Гуфдире: „Согъбошит, эй астарагъо!“

ТУФЕНГ БЕБЕ

Денишики у э пире
Сифет бебе, рихд е ченд гъэрс,
Песде бебеш денишире
Песини бо кеши нефес:

„Эдем муьрде ме чуьн жоборд,
Мегирис туь, медуьгу дорд,
Гъэрсе поку, ги туфенге,
Э жигей ме пой э жерге“.

Тегьер бебе, сипре муйгъо,
Хогъ гъэзиз ме и туфенге,
Те песини нефес дегъо
Гуьрде уре, бер сэхд женге“...

„Бебе, бебе, шинов мере,
Эдем доре туьре шовгъо,
Моч сохде ме туфенг туьрс
Рафденуьм э келе довгъо.

Бебе, бебе, бовор сох туь,
Нивенгенуьм туфенг туьрс,
Те е дугъ хун дегъо э дуьл
Дусд мидорум ме сэхд уре.

Бебе, бебе, бовор сох туь,
Нисд мисохим дуьшменгъоре,
Эзир эн келе сурет туь,
Мидорум ме туфенг туьрс“...

ОДОМИ Э ПУСТИ

Е одоми э гъэд пусти,
Сифет коми веде небу,
Жесд астала э торе куьнж,
Эжеки немц гъэроул бу.

У нуьшдебу эзир килит,
Тегьер кесуь э гъирогъ глов,
У Берлинеш асант мидо
Гьони эри е сэглэт хов...

Бихэбери э кемер немц
Тиже корде бирден сес до,
Песде омо буй бензиниш,
Чирк спичкаш жегьисд аста.

Не гирошдуьт се минутго,
Келе склад луьп-луьп су гуьрд,
Варафд эгуьг черхго, тупго,
Бомбго жиршим бире зе глур...

Чумго пуьх-пуьх, шовол э дес,
Вирихдуьт фашистго эз вулкан,
Дикий генерал, веде нисд кес
Жингуьрд, гуфди: „Русь партизан!!...“

Себэхуьми э гъэд више,
Э глэрей эн партизанго,
Дуьруьм э пусти у одомире,
У бу Зоя, сие гьошго.

СУРЕТ Э КАЛЕНДАРЬ

Песпесеки муравт салго,
Эз календарь офд миёв велг—
Э у мивобу е сурет,
Тов-тов доре, э тегьер менг.

Пенж-шеш сала глэиллегьош
Мухунут эзир эн сурет,
Гуйге эз суьрх е ченд гофго:
„Зоя—партизанка Герой Совет“.

Мугуюм ме э глэилго:
Уре фурмуш сохде нибу,
Гьише э парт книггьоре
Москове у сэхд дошдебу.

Э фашистго у ниберд рэхьм:
„Москов мере гьич нидуьм ме!“
Чуьн кук веноре у килэхь,
Мурафд пушо э сер дуьшме.

Немцго эхир уре гуьрдуйт,
Э эёзе шев эн довго
Э дорегъэж дуллу сохдуьт...
Муьрд, ватан вери э лэглэ.

Могьлугъ гьовре сохде уре,
Кошд э гьоврей эн у гуьлго,
Ве Сталиниш гуфдиребу:
„Зигь Зояй ме, гьозор салго“.

ПУШОЙ КУЫШДЕ

Э хинике торике шев,
Э хинике эёзе шев,
Немцгьо бердуът эри зере,
Партизанка — хэгьер мере.

Винируътки уре догъгьо,
Дусде хэзон бире богъгьо,
Гуфдируът эзу: „Тик ги сере,
Диеш гъуьндуър ги синере!“

Э ён догъ пойсдуът бирден
Догъ солдатгьой эн фашисти,
Э пушошуш сер тик гуърде —
Поисд духдер эн совети.

Офицер гуфди: „Пенж минут вэхд
Мунди духдер большевикгьо,
Хосдениге эри туь бэхд,
Жугьоб ди э и пуърсуьшгьо:“

Отряд ишму э жеиге?
Эз жеиге рэхь эки ю?
Ве фамилия чуьтамиге
Эн главни командир ю?“

Духдер урус хуб жугьоб до,
Не лерзи е муйлей сер юш:
„Отряд иму гьисд э гьерло,
Сталини — командир ю!“

ГУ ТУЬ Э У

И довгlo гьич нирав эз ёр,
Дигь Красниш эз ёр нирав
Ве у солдат догьо журе,
Э гьирогъ дигь, эзир эн дор.

Чуьтам ворущ эз гьерлогьо
Гунле — барут рихденбуьруът,
Ерэгъгьоре шенде немцгьо,
Чуьн мушгьо вирихденбуьруът.

Солдат урус, ковре чуьмгьо,
Э гьирогъ дигь офдоребу,
Туфенгиш сэхд э пенжегьо,
Эз сине юш ху рихденбу.

У сэхд омбар войге мисохд,
Бурав пушо э сер немцгьо,
Чохмохэш хьэрекет мисохд
Кешуь, омо мофдо песо.

Дегердунде э биней сенгъ,
Пуърсуьруьм ме аста эз у:
„Гу, кини туьре, игид — гьучогъ,
Эз товун туь мэглуьмет дуьм?“

„Гу хьэрмэхь, энжэгъ э Ватан,
Эз у дусдте нисд мере кес,
Гу журе до, тегьер аслаң
Эй туь те песини нефес“.

ЭРИ ТАНЯ

Таня, когъоз туьре хундем.
Лап шор сохди дуьл мере у,
Дуьшменгъоре эри куьшде
Гъувот дешенди э ме у.

Туь нуьвуьсдей: „Хосденуьм меш
Эри оmore эки туь“...
И лап хуб бу, глэзизи ме,
Оммо унжош гереки туь.

Чуьтам инжо ме ватане
Герекуьмге э женг и вэхд,
Туьш унжиге, э цех, Таня,
Вилеете гереки сэхд.

Оммо гъони е ченд минут,
Е ченд... мибисдориге э ён ме,
Буьлдуьрчиниш мэгӀни мухунд
Эйму эз гъэд келе довгӀо.

О, чуьтам эй туь нуьвуьсуьм ме
Келеи эн муьгъбет дуьле?
Хисиренге е минутлеш,
Туь оmore э пушой ме.

Эки танкгъо, эки тупгъо
Гъэл муьгуьрдуюм туьре гъони,
Ве моч сохде эз у чумгъо,
Мугуфдурум: „Дие бура, миём, дениш“.

МИЕМ РАИЧКАИ МЕ

Инжо хори эдей сухде,
Эз ерхгъо ху эдей рихде,
Фашистгъоре вир-нисд сохде,
Егъин миём, Раичкай ме.

Ченгъэде бисдорумге дур,
Куьнд мибошим диеш эз дуьл,
Дуьшмере зу бесгъун муьдуьм,
Дениш, миём, Раичкай ме.

Эгер когъоз омоге дир,
Бовор месох мере куьшди,
Дуьле туь сэхд гъе гъувот ди,
Егъин миём, Раичкай ме.

Глэсб меш месуьз омоге э хуне,
Эки туь дусд, герми сине,
Бовор месох туь гъич гене,
Муьрдем гуфре, Раичкай ме.

Оммо шинириге маршале;
Э гъэд муьрдегъо нум ёре,
Энжэгъ у вэхд туь чумгъоре
Тарсох эз глэрс, Раичкай ме.

Келэгъэи, бугъо бэхш ме,
Шенде эз сер, вени шлеме,
Оmore пой э жигей ме,
Ве бесгъун ди, Раичкай ме.

МЭГІЛУУМСУЪЗЕ ГЪОВРЕ

У гъоврере иму дирим
Э е келе сипре мейду,
Миомо сес бомбгъо эз дури
Кулок мухунд мэгѣни эри эну.

Песде эз гъэд верфгъо офдим
Е тэхделе, бее зере,
Пузмиш бу хэт, энжэгъ хундим:
„Комиссар, гвардеец, герой“.

Ме гуфдурум: „О, кук совет
Гъэйгъу нисд киниге нум туь,
Муьрдей эри кор азади,
Эри мозол эн ватан туь.

О, бовор сох, хъэрмэхъ ве дусд.
Е фашистеш нигъилим согъ.
Мурав екем, э и мейду
Меров шоре гуьллугъе богъ.

Памятник туьш е рач товуш
У вэхд э гъэд гуьлгъо муьдуь,
Эгер зуьнде мундимге имуш
Миейм эй сер зере э туь.

Офд неомогѣ данусдегор
Гъич у вэхдиш, дусд, нум туьре,
Огол мизенуь хэлгъ туьре:
„Комиссар, гвардеец, герой!“

МИЕФУМ ТУЬРЕ

Гешде эз гъэд сухде шегьер
Офд лейтенант у хунере,
Моч сохдигъо дуь сал пушо
Э ён гъопу ловгъой ёре.

Оммо ёре не офд эз у,
Не шини гъич эз у гофиш...
Унуьт хуьрде комод, гузги,
Э куьнж хуне, уни шарфиш.

„Шарф эн уни!“ - вегуьрд бирден,
Кунд овурд у э ён ловгъо
Ве огол зѣ: „Надя, Надя...“
Оммо екиш не до жугъоб.

Ведиромо э сес эн у
Зен хъѣти, ве виники:
„Коля, Коля!“ — гъэл дешенд у,
Рухунде глѣрс, песде гуфди:

„Ковре чумгъо, Надяй туьре
Фашистгъо э расе бесдуьт,
Э сэхде вагон веноре
Э сиегъе Берлин бердуьт“.

Сер лейтенант бисдо зофру:
„Надя, Надя, бовор сох туь,
Куьшде-куьшде фашистгъоре
Миём, миёфум ме туьре“...

МЭГНИ ХУН, ДУЪЛ ГІЭТОШИ

Эдет рафденуът пушово
Танкго, тупго ве пехоте,
Самолетгош э гъэд гоово
Жесденуът, лов сохде гъэнете!

Гъуьнермендлуъ женг берденуът,
Сеч несохде рузе эз шев.
Фашистгооре дешенде э тев,
Гъэтлийн – гъирмиш сохденуът.

Войгей Сталин ве хэлгъи
Варасдени зу довгооре,
Э пушой эн дивун хэлгъи
Поюндени гъэчэгъгооре...

Дие сер гуьрде омери
Тозе серней эн гоозие,
Эй Европа, тик бош э женг!
Весси хурдейго глэзиет!

Эдет рафденуът, рафденуът
Пушово кукгой Россия,
Эз Ростов те Карелия,
Гуйге шаргой глэтошинуът.

Дуъл глэтоши, дуъл солдати,
Хун мэгни эри лешгер Совети,
Э гъилинж комики ведини
Расде журкумгой Бесгъуни!

Э ГЪЭРИБИ

Мэхътелини, келе довго
Мере эже овурдиге,
Хәёл не сохдем е вәгдош
Эри бире э инжиге.

Э и дуре сие улке,
Сие улкей Германия,
Туп ве бомба гъуьч сохдигъо
Эри зере эз Россия.

Эгер келе бандит Гитлер
Шәгмеле ве хунлуъ тевер
Гуьрде э дес, гоовникендге,
Гьелбет, ниоморум инжиге...

Шор нис сохде инжо е чиш,
Эзир думонгой гъэриби,
Нис оmore мере ховиш,
Эз бугъоз нис рафде гловиш.

Е туь дери э фикир ме,
Туь поисдей э пушой ме,
Эзир глэлем эвруьшуьми,
Чуьн гуьзеле богъ э гооми.

Ватан, Берлин дие нисд дур,
Хуьрд сохде лулай марире,
Эки туь ме зу мегордум,
Де гъич жуьро эй не бире.

ГОФ БЕСГЪУНИ

Гоф Бесгъуни—эз биренгъинеш
Зу жегъисде э гъеме ло,
Дарафд у шор э гьер хуне,
Э гьер колхоз ве корхоне.

Э и шев май, гуйге и гоф
Э синей эн Ватан—деде,
Чуьшмере хуно до тов-тов
Буьзуьрге орден Победа.

И гоф хэндуйсд ве до товуш,
Э белгъой эн глэлемгъойму,
И гоф покурд рач мигърову
Пърсе эз чумьгой зенгъойму.

И гоф сес до э моч ловгъо,
Зенг до э мэгъни буьлдуьргъо,
Солдатгъоре сэхд гъэлгуьрд у
Гуфдире рач „омборекбу!“

Товуш до и шев э гъово,
Чен е чуьшме гьер астара,
Дануьт гуфдире ферзендгъо
Сталине э балкон Кремля винире.

Воисдени мере и шев,
Бошум гъуьндуьр гъуьндуьригъо,
Гуюм: „Зигъо Сталин, маршал,
Бесгъунире овурдигъо!“

ВАСАЛ ЗИНДЕГУНИ

Сазе гене вегуьрдем ме,
Шори зугъун ме ве дуьл ме,
Эдем эй туь хунде мэгъни
Э руз мигъид эн Бесгъуни.

Геймиш бири согъ вилеет
Эз гуьлгъо, глэлемгъой гъирмизи,
О, чуь шор гъисди улкей Совет!
Гъовош темиз софи, хъэзи.

Гъеме кукгъо, духдергъой туь,
Вождь глуьзет сохденуьт туьре,
Дуьшменгъоре нисд сохде туь,
Овурдейгъо бесгъунире.

Э площадь эн тэгърифи,
Э площадь суьрхи, софи,
Эсер мовзолей Ленини
Согъ глуьлом туьре дирени.

Эдей гирошдени парад,
Десдегъо, полкгъо рада—рад
Э зир музык эн бесгъуни
Гъувотгъоре бурмундени.

Чумгъой гъеме э лойтуьни,
Туь гъисд васал зиндегуни,
Гъеме эдет гуфдиренуьт:
„Зигъо Сталин ве Бесгъуни!“

БОКАЛ ШОРИ

Э шори туь Ватан игидгьо,
Э глѹлом тэглриф гьисдигьо,
Эз орден Победа вараюсдейгьо,
Эдем хурде и бокале.

Э шоришму о, заводгьо,
Э шоришму о, сэхьрогьо,
Диеш гуьлшон биренитгьо,
Эдем хурде и бокале.

Э шоришму сигъде хэлгъгьо,
Чуьн е кифлет дусд гьисдитгьо,
Э коммунизм рафденитгьо,
Эдем хурде и бокале.

Э шоришму о, глэлемгьо,
Дуре, барут, ху дирейтгьо,
Гьони диеш тик бирейтгьо,
Эдем хурде и бокале.

Э шоришму хубе зенгьо,
Шевгьо, рузгьо кор сохдейтгьо,
Э шуьвергьо расд бирейтгьо,
Эдем хурде и бокале.

Ме хосденуьм э Кремля бире,
Э вожевоз бокал зере,
Ве эз гьемей дуьл гуфдире,
Бебе Сталин, э шори туь!

БЭХШ ЭЗ ДОВГЮ

Рафденки кук э келе женг,
Э келе женг, глэтоше женг,
Ловгьоюре сэхд моч сохде
Пуьрсиребу эзу духдер.

Чуь жире бэхш миёруге,
У эз довгю вогошденге,
Комики дуь гьечу глѹзет,
Ве бу ширин-тегьер муьгьбет.

Кук суьфде ченд фикиргьо сохд,
Кук суьфде ченд думутгьо сохд,
Чуь жире бэхш эри духдер
Мубуге эз довгю овурде.

Песде бирден вараси у,
Ве шори гешд э сифет ю,
Гуфди: „Егьин миёрум ме,
Оммо дениш туь сэхд э ме“.

Гирошд чор сал, чор сал женггьо
Ху ве глэтош бугьо гьэриш,
У хинике блиндажгьо,
У штурмгьо, э сегьери...

У игид гьони вогошде,
Ве эз довгю овурдебу,
Бэхш эри эн гуьзел хуьшде,
Нум комики „Победа“ бу.

ДУЪ ДУСДГЬОИМУ

Пур сохит пеелегьоре,
Хурим э и шев глүьзети,
Э шори эн дуй гуьзелгьо,
Дуй гуьзелгьой эн совети.

Э васал соймиш биретгьо,
Эз гьемей эшгь моч сохдетгьо,
Те глүьмуьрлугь эй зигьисде,
Екире сэхд гоф доретгьо.

Зенит ишму сазандаргьо,
Бигьил зенг дуй хуше сесгьо,
Бигьил мугьум пур бу хуне—
Тозе хуней дуй жовонгьо.

Бигьил и дуй глэзизгьойму
Бэхдлуй ве дусд ширин зигьуйт,
Бигьил глүьмуьр гуьзелгьойму,
Чуьн дуй луйгей эн дор шив дуьт.

Хогьим, чуьки бу игьоре
Салиге кук, еде духдер,
Чумгьо сиегь, чуьн эн бебе,
Вини ухшеш э вини деде.

Пур сохит пеелегьоре,
Шороб сес дуьгу чуьн шаргьо,
Ве шинову ватан—дедеш,
Шорбу эзи дуй балагьо.

ШЕТИИЛ АБРАМОВ

Хэлгь игиде кук хуьшдере
Тэглриф доре гьемишегьо,
Хундени буьлдуйр мэглнире
Эри эну эз луйгегьо.

Гьечи туьреш, дусде хьэрмэхь,
Тэглриф эдей доре хэлгь ме,
Рафдейгьо туь э сер дуьшме,
Небердейгьо э дуьшме рэхьм.

У женггьо гьич нирав эз ёр,
Эз ёр нирав игиди туь,
Сад фашистгьоре куьшдейгьо,
Маршал шори сохдигьо эз туь.

Мугуфдири: „Пушо мурам,
Пушовой энжэгь рэхь ме,
Нигьилуьм ме е дуьшмереш,
Гердуь э хори Ватан ме.

Мере негьогь шир не дори,
Негьогь не веровунди мере,
Э ме нефес эну дери,
Бесгьун муьдуьм ме дуьшмере!“..

Орден Ленин ве астара,
Э синей туь доренуйт шевгь,
Игид деврон Сталини
Мугую хэлгь эз туь гьемише.

АЛЕКСАНДР МЕРДЭХЭВ

Э гъэд гуьлгъо, э ён эн рэхь,
Поисди гъоврей эн хьэрмэхь,
Гъоврей танкист, игид ватан,
Сие гъошгъо, кук Дагестан.

Не терсире рафде э женг,
Эри дуьшме овурди мерг,
Э пулате танкевоз у,
Рэхь дуьшмере поюнди у.

У руз десдегъой фашисти,
Эз суй тупи, пулемети
Э кучегъой дигь Козино,
Офдоре, синере мино.

Не терсире до журе у,
Оммо недо Москове у,
Сигъде Москов советире,
Биней гъувот эн хэлгъире.

Ватаниш до кук хуьшдере,
Гуьзеле танкист хуьшдере,
ТэгIрифлуье нум жоборди,
Немуьрдение нум игиди.

Э гъэд гуьлгъо, э ён эн рэхь,
Поисди гъоврей эн хьэрмэхь,
Фурмуш нибу гъич нум энү,
Буьлдуьрчиниш гъе мухуну.

СЕГЬЕР ДЕВР МЕ

Аста-аста эз куьнж восток,
Чуьн зурбое келе гIлалем,
Тозе чуьшме ве́ди бисдо,
Дире мере, гуфди салам.

Песде гуйге киниге тик
Гуьрде уре, э дес ю сэхд,
Эз нердуи бурлиенти
Веберд, э гьерло ве́ди сохд.

Дериёгъиш э пушою,
Комиреки не бу эхир,
Селт дегуьрде омо руй ю
Эз е нерме холи суьрхи.

Чуь хуб гъисди туь о, сегьер,
Тозе сегьер тозе шогъир!
Гуйге туьре мильон заргер
Гуьрди гъони эз жовогъил!

Воисд мере сэхд видовум
Эз сер эни келе холи,
Бел чуьшмере аста совум,
Гуьруьм э ён лов жогъили,

Ве моч сохум гъечу уреш,
Чуьн э Москов э площадь
Келе гIлалем Ленинире,
Моч сохдемге эки маршал.

МЕ ДИРЕНУЪМ

Мубуми э ёр овурде
Согъ тьемей энү салгьоре,
Не хисире, гогъ не хурде
Эз гъэд глѣтош рафдеймгьоре.

Биреймгьо дуз э ним глѣулом,
Сад нуькере гирошдеймгьо,
Э гъугъ эн рейхстаг глѣлем
Бесгъунире дезереймгьо.

Э чужо солдатгьой Сталин
Нориге пой, бири азад.
Э гьер жиге, гьеме хэлгъгьо
Угьоре сохденуьт глѣзет.

Гьони ватан ферзендгьой туь,
Эзир рэхьбери эн Сталин,
Э зарблѣе кор муьхшуьлуьт,
Э буьзуьрге кор пенж сали.

Э коми ло дениширенуьм,
Э гьер жиге ме диренуьм,
Тозе вокурдеигьоре;
Кварталгьо ве паркгьоре...

Эз е серхъэд те екиге
Тики жофо ве мѣгниму,
Эвруьшуьми гьовош гуйге,
Пури чуьшме э рэхь иму.

ТОЗЕ ШЕГЬЕР

Э у мейду, гуйге гьеле
Ди-пери женг рафдебугьо,
Эдем дире тозе шегьер,
Эз дуразе мэхъѣлегьо.

Гуйге инжо ди-перигьо
Гъуьл-гъуьл зерѣ ху мирафдге;
Гьовуш, сенгъгьош, келе доргъош
Луьп-луьп зерѣ мусухдуьтге.

О, бовор сох, глѣлемети!
Э овосунеш не шинрем,
Жофой устогьой глѣзети
Гьечи шегьер вокурдере.

Уни скульптор э минжи парк,
Тозе, лов сохдигьо гуьлгьоре,
Норени бюст Сталина—
Буьзуьрге вождь эн хэлгъгьоре.

Шегьере эз дур диренге туь
Бирден фикир сохдени дуьл,
Гуйге нуьшде э пушой туь
Художник кешири шекуьл...

Пуьзет эй туь шегьер, глѣзиз,
Тозе шегьер эн пенжсали,
Тозе шегьер социализм,
Е хунчей гуьл богъ васали!

ЛЕНИН ВЕ ДЕДЕЙ МЕ

Э ёр мени, шохьонгум бу,
Булутгьош гьич веде небу,
Верфиш мирихд э кучегьо,
Эз Каспиеш мизе шаргьо.

Жуьро бире эз глэилгьо
Ме э хуне видовусдум,
Хуне тори. „Эжи игьо?“ —
Гуфдире ме, махьтел мундум.

Песде бирден ме дуьруьруьм
Э куьнж хуне дедей мере:
„Дедей, дедей,“ — видовусдум
Гьэл гуьрдуьм ме бирден уре.

Э сифет ю веноренге
Тар бисдо эз глэрс гьутиней ме:
„Дедей, дедей, чуьи беге?
Гу бура жон дедейлей ме?“

„Ленин муьрди, — гуфди аста, —
Буьзуьрге Ленин, доригьо бэхд
Гьеме косибе хэлгьгьоре —
Эз уни ние муьруь гьич вэхд“.

„Ленин!? сурет комире ме
Моч сохдемгьо э Букварь ме“.
Глэрс сухунд сэхд чумгьой мере,
Э душ деде офдо сер ме.

ТУЬ НЕ МУЬРДЕЙ

Туь не муьрдей, зиндеи туь,
Э синейму дери дуьл туь,
Эз гьер куьнж шар ведини туь,
Девлуье бебе, Ленин.

Миллион астарай асмуш
Нидорут гьич чен туь товущ,
Океангьо ве шаргьошуш,
Чен гьувот туь небу, Ленин.

Туь суьмуьргь эн догьи бири,
Эз чуьшмеш туь звер бири,
Эгьуьл гьеме хэлгьгьо бири
Ве эн гьеме девргьо, Ленин.

Бин норейгьо туь Богь-хуне
Эз гьерло тик эдей бире,
Е кирпич суьрх, еки нуьгьре,
Глэлем туьш э гьугь ю, Ленин.

Рузгьо э ю чуьн миглид шор,
Миллетгьо дусд, игид жоборд,
Сталин туьш вождь — полковод
Э коммунизм берде, Ленин.

Нум туь эз ёр иму нирав,
Эз менг, чуьшмеш звер марав,
Э миллион мэглини мидарав,
Буьзуьрге вождь жофо, Ленин!

СУЬФДЕИ РУЗ

Нэхьшуьнле шеш сала кукле
Минет мисохд сэхд э деде,
Беруь юре э школа,
Беруь юре эри хунде...

Ини у руз омо раси,
Нэхьшуьнлейму э класси,
Эдей дире у гьер лоре,
Эдей дире у партгьоре.

Учитель хунд еки—еки
Нумгьой гьеме глэилгьоре,
Нум Нэхьшуьн хунде омоки,
Вэхуьшд буз пои „Менуьм“.

Учитель дики: „Гьери эки ме,
Шешиш нисди ки туь гьеле?!“
Нэхьшуьн гуфди: „Хьэшдинуьм ме,
Данусденуьм ме гьемере“.

Нэхьшуьн омо эки доска,
Не терсире меле вегуьрд,
Песде нуьвуьсд гьолин-гьолин
Шеш буквагьо, хунд: Сталин.

Глэилгьой класс мэхьтел мундуьт
Ве шор нефес вокошируьт,
Тозе гуьлгьой эн васали
Э е лэглэ хундуьт: Сталин.

ГЬУЬНДУЬР ПОИСДЕЙ

Глэлем, туь гьуьндуьр поисдей,
Белгьой туь рач хурденуьт вор,
Эз туь эдей уьшуьгь жесде,
Дуьлгьоре сохдени герм, шор.

Туь нишоней азадини,
Э туь вери дусди хэлгьгьо,
Туь гьич чеп не хурденини,
Рач доренуьт эз туь богьгьо.

Туьре ки дусд нис хосдегь,
Душмен эн ватан мени у,
Эзир туь ки шовгьло доге,
У шовгьло бегьем бие бу.

Дире сэглэт бел туьреш ме,
Эшгь пур бире шогьйри ме,
Диренуьм буьтуьн хорире,
Гьозор завод ве зимире.

Чин ве кечуьк нибу пузмиш
Эз туь гьич глэлем эн шори,
Туь чуьшмей расди гьуьломи,
Туь девргьоре мигирори.

Эзир туь иму вероморейм,
Чуьтам доргьо эзир чуьшме,
Ленин ве Сталине гоф дорейм,
Туьре, ватане хуно эри дошде.

НУЬВУЬСДЕМ Э ДУЬЛ

И е гоф „Россияре“ ме
Э гъэриш дуьл нуьвуйсдем сэхд,
У гъисд хун ме, гъисд нефес ме,
Пузмиш нибу у гъич—гъич вэхд.

Э ежигеш э дуьнийёгъ,
Нисд улке э туь той бугъо,
Шори—келе, чуьн дерийёгъ,
Гъечи азад бу ферзэндгъо!

Гъер догъ, сэхъро, чуьмей бегъер,
Гъер кирпич эн тозе шегъер,
Гъер дуьгълей шей софе сегъер,
Инжо гъеме гъэзиз менуьт.

Шоре хэндей эн духдERGъо,
Сес гудокгъо, соей доргъо,
Унг эн муьргъгъо ве сес шаргъо,
Инжо гъеме гъэзиз менуьт...

Россия—ватан Пушкин, ватан Ленин,
Пуьзетлуьни туь э гъуьлом,
Гъич бесгъун нехурденини,
Гъе гуьл миди эзир гъэлем.

Россия, туь дедей мени,
Мозол мени, товуши ме,
Туьсуьз, Россия, ни данум
Гъич е рузиш зигъисде ме.

ЗУРБОЕ ХУНЕ

Моч сохде сэхд до э дес ме
Дедей, Букварь ранги-ранги,
Э гъолуб ю дуьруьруьм ме
Е зурбое хуней сенгъи.

Шори сохде, мэхътел мунде,
Пуьрсуьруьм эз дусде деде;
Эжеиге и хунегъо,
Э руь Букварь ме веригъо.

„Кремляи у хэлеф ме,
Зигъисденуьт унжо вождгъо,
Эзунжиге бэхд ве чуьшме
Оморе эри ферзэндгъо.

Гъэил ме туьш, келе бире
Мурай унжиге мигерди,
Ленин ве Сталине дире,
Мегири келе эгъуьлменди.

Э унжигеш ченд сал хунде,
Келе духдир мибоши туь,
Пасде мийё эки деде,
Мидори хуб, кор сохде туь...”

Гъемей эни шоре гофгъо
Эз девронлей гъэили ме,
Омо э ёр, пойсдуьмки
Гъони эки Кремля ме.

ЭРИ МОСКОВ

Сад сеслуе кучегьой туь
Э пушой ме вараюсдет,
Дворецгьо ве паркгьой туь
Е глелемет тик поисдет.

Москов, туь гьисд рачи глублиом,
Туь гьисд биней расди глублиом,
Э Дербент меш товушире
Гьер себэхьгьо туь фуьрсоре.

Москов, туь гьисд дуьл богъ суьрхи,
Туь гьисд уьлуьг большевики,
Поисде ме эки Пушкин
Эй туь эдем хунде стихи.

Уни Кремлей пулати,
Чуьн сад минорей глуьзети,
Эзунжо рэхьбери доре,
Буьзуьрге вождь, ферзендгьоре.

Москов, туь гьисд муьгьбет дуьлгьо,
Эз гьерлогьо ведини туь,
Э ненуйгьой эн дедейгьош
Дебирени софе нум туь.

Гьозор жире гьушун дуьшмеш
Нидануьт гьич доре бесгьун,
Дерьёгье хуно Москов ме,
Дуьл туь гьер вэхд кор мисоху!

ЭРИ ПУШКИН

Пушкин, тэгрифи туь э дуьниёгь,
Чуьтам тэгриф гьисдге буьлдуьр,
Дуьл туь бу гуйге дерийёгь,
Шев руз мэгни мухунди туь.

Сес туь герми чуьшме пур бу,
Келе бу эгьуьл туь, сараф,
Гоф туь чуьн гьуш паруьсденбу,
Э гьер куьнжгьо, э гьер тараф.

Эз чуькле салгьой глэили
Хундем ме книггьой туьре,
Гуйге э богъ жовоглили,
Гешде мэгни хуте бире.

Ве эн деврон социализм
Бирем шогьир, оммо жовон,
Воисдени гьер гоф ве риз
Бу кумек э кукгьой жофо.

Азад ве шор поисдей туь,
Дениширей гуйге сэхд туь
Э астарай суьрхи-шори,
Веригьо э гьугь сигьде хори.

У астара бэхд имуни,
Рэхь коммунизме бурмунде,
У гьувот шогьиримуни,
Чуьшмеш эзу уьшуьгь берде.

КУЫНЖ ВАТАНИ

Согъ Россия, гуърде эз хори
Те гъовою, гъисд ватан ме,
Оммо гъисди е куынж шори,
Бенди э у биней раг ме.

Нум энү куынж гъисд Дагестан,
МэгIдон догъгъо ве билогъгъо,
Инсон унжо – игид-аслан,
Гиёвиш гъе савз э богъгъо.

Э унжиге хурдем ме шир
Ве буй норем унжо чуьн шив,
Э сер гьер догъ ве гьер дохъор
Гешдем, бире дусд эн шогъвор.

Дирем унжо ме жейронгъо,
Суьмуьргъушгъош унжо дирем,
Шинирем сес шэхшэхэгъо,
Эзир доргъо ме хисирем.

Гьер догъ, гьер дигъ ве гьер шегьер
Гъисди унжо дусд эн дуьл ме,
Шаргъой Каспий э гьер сегьер
Хэбер фуьрсоренуьт эй ме...

О Дагестан, лой игидгъо,
Пур гъисдгъо чуьшме, мэгIни,
Бисдорумгеш лап э дургъо,
Гъе мугуюм: туь эн мени.

ДУСДЕ ДОГЪГЪО

О, дуьруьмки ме ишмуре
Дусде догъгъо, шор бисдорум,
Гъэл дешенде гъемешмуре
Эдее сэхд моч сохденуьм.

О, савзе догъгъо, гъэзизгъо,
Сигъде догъгъой ватани ме,
Воисдени шевгъо, рузгъо,
Бошум гьер вэхд экишму ме.

Данум зиндегунешмуре,
Эзир эн нерме булутгъо,
Данум ме сур дуьлгъошмуре,
Сад девргъо пэхъни гъисдигъо.

Э сер эни сенгъгъо нуьшуьм –
Эки беневшегъой суьрхи,
Эз гъемей эшгъ дуьл нуьвувьсуьм
Эри ватан гъозор стихи.

Гъэриш сохде ме э угъо
Сес эн жофой догълуьгъоре,
Сес нуьгърее нуькерегъо
Ве мугъум буьлдурчингъоре.

Ве шогъворгъой эн сегъери
Беруьт ризгъоре э дургъо,
Э гьер куынжгъой шоре хори,
Чуьн васали гуьл доригъо.

ЭРИ ДЕРБЕНД МЕ

Э чуьжогло биремгеш ме
Нефуьрсорем туьре эз ёр,
Э гьер мэгїни, э гьер велг ме
Дебирей туь, бирей гье шор.

Э чуьжогло биремгеш ме
Богъгьой туь дорет гье хуш-буй
Сэс Каспией нуьгъреимеш
Э гушгьой ме дебиренбу.

Дебенд шегьер, дусде ватан,
Шир дедеи хурдемгьо ме,
Диренуьмки туьре, бирден
Шори жесде э гъэд дуьл ме.

Эз гьерло ме шиниренуьм
Сес эн мэгїни ве жофоре,
Ини эдей сэхд гуьрденуьм
Дес эн кукгьо, духдергьоре.

Бенди хун ме э туьревоз
Гъэдиме глэзизе Дербенд,
Чуьтам шар э дерьёгьевоз
Бирениге гьемише бенд.

Э коминжо пар низенуьм,
Тегьер буьлдуьр эн луйгеи,
Мугуюм ме Дербендинуьм,
Хуней меш э унжигеи.

СИГЪДЕ ХУНЕИ МЕ

Чуь сэхд гьисдуьт и боругьо,
Эз гуьл ве сенгъ тик биретгьо,
Э хьэётиш бигъ доргьоре
Гъэл гуьрдет шивгьой онгургьо.

Э и хуне шир хурдем ме,
Дирем инжо хов ширини,
Эзи хуне пой норем ме
Э келе хори ватани.

Э и хуне ме гирисдем,
Дирем шориш чуьтаме гуьл,
Э и хуне ме нуьвуьсдем
Чин суьфдеи мэгїнире эз дуьл.

Ини сурет эн дедей ме,
Э рамкей суьрхи э дивор,
Денишири э ме у шор,
Эдем уре моч сохде ме.

Зигъ хуней ме омбар-омбар,
Муьгуьруьм ме туьре э зар,
Гьозор бироргьо-дусдгьой ме,
Биевтгу э и хуней ме.

Гьеле э и пенжерегьо,
Буьтуьн Каспий веде гьисдгьо,
Нуьшде, гьозор мэгїни мухунум ме
Эри ватан ве хэлгъгьой ме.

ДУЪ ДЕРЬЕГЪ

Шев хуб товуш сокит-хоши,
Э ранг нугъре, поисдебу,
Эзир гуьлгьой эн хошхоши,
Хориш ширин хисиребу.

Хисиребуьруьт догъгьо, доргъо...
Сэхд гъэл гуьрде дуь екире,
Шогъвор гъомиш эз гъерлогъо
Тимор мисохд руй хорире.

Энжэгъ согъ шев не хисире
Дуь дерьегъ нуьшдебуьруьт,
Хъавес доре дуь екире
Эз дуьл мэгъни хунденбуьрьт,

Эри сигъде деде - хори,
Азад, рэхъэт хисиригъо,
Гъозор жире нефес шори
Дуьл ю вокоширенигъо.

Кейки чуьшме, эз куьнж восток
Ведиромо, чуьн инче гъуьз,
Менг эй эню доклад сохд:
Шев гиросд хуб, вегъифесуьз!

Расди согъ шев не хисире
Нуьшдебуьруьт чуьн дуь хъовир,
Дуь дерьегъ, хунде мэгъни;
Еки бу Каспий, ейге - дуьл шогъир.

ЧУЪ Э ЧУЪ ГУЪНЖУЪСДЕГЕ

Эри деде хубе кукгъо
Ве духдергъо хуб гуьнжуьсде,
Эри эн богъ емуьш доргъо,
Гъуьзуьргуьлгъо, хуб гуьнжуьсде.

Эри келе савзе догъгъо
Чешмегъой глов хуб гуьнжуьсде,
Эри дусде шоре хэлгъгъо
Дворецгъой гилм хуб гуьнжуьсде.

Эри асмуй ковре гъово
Чуьшме ве менг хуб гуьнжуьсде,
Эри гъэлем большевикгъо
Чин ве кечуьк хуб гуьнжуьсде.

Эри Армияй Совети
Хубе ерэгъ хуб гуьнжуьсде,
Эри мигъидгъой гъуьзети
Гимн ватани хуб гуьнжуьсде.

Эри синей эн игидгъо
Орденгъой девр хуб гуьнжуьсде,
Эри дуьлгъой эн жогъилгъо
Герме муьгъбет хуб гуьнжуьсде.

Эри эгъуьл эн инсонгъо,
Хъохмой Сталин хуб гуьнжуьсде,
Эри ферзендгъой эн жофо
Девр коммунизм хуб гуьнжуьсде.

КИ МУГУЮ ГЬОНИ?

Ки мугую гьони эйму
Чуь келеиге эз гьеме чигьо?
Келеи богъ колхозиму,
Келеи улкей эн советгьо.

Ки мугую гьони эйму
Чуь гьуьндуьриге эз гьеме чигьо?
Гьуьндуьри пире Шогъ-догъ иму,
Москов гьуьндуьри э девргьо.

Ки мугую гьони эйму
Чуь лугьондиге эз гьеме чигьо?
Лугьонди ковре Каспиейму,
Лугьонди чешмей муьгьбет дуьлгьо.

Ки мугую гьони эйму
Чуь тижиге эз гьеме чигьо?
Тижи шимшил эн догъиму,
Тижи гьэгьрегуни дуьлгьо.

Ки мугую гьони эйму
Чуь муьхькемие эз гьеме чигьо?
Муьхькеми пулат Урал иму,
Муьхькеми лешгер жофокешгьо.

Ки мугую гьони эйму
Чуь гьэзизиге эз гьеме чигьо?
Гьэзизи деде — ватан иму,
Гьэзизи Сталин — вождь эн хэлгьгьо.

БАТАН ВЕ ЖОФО

Э дуьнийгь эри инсон
Дуь чигьоют лап ширинте,
Доренуьтгьо шори, софо:
Еки ватан, ейге — жофо.

Заводгьо гуьндуьр поисдет,
Э гьово гешденуьт гьушгьо,
Сер столгьо вараюсдет
Эз хурекгьо ве емуьшгьо.

Ченд верс лугьонд эз зир хори
Фантангьой нефть шив зеренуьт,
Гемигьо э руй эн гьовгьо,
Пулат ве суьрх зенг доренуьт.

Екиш эз хуьшде не бирет,
Арт жофоят гьемей энигьо,
Жофой инсон — мердгьо, зенгьо,
Э нум ватан гьисдигьо бенд.

Э нум ватан эн жобордгьо,
Ленин — Сталин доригьо
Эз лап сэхде пулат ве сенгь,
Хуней коммунизм вокурденигьо.

Гуит, чуйге ширинте чи,
Эри инсон эзи дуь чи?
Ме шогьируьм, омбар гешдем,
Гьич ширинте чи не офдем.

ЭРИ ХЬЭРМЭХЬ

Эз глэили бирейм хуте
Э кор жофой эн глүзети,
Вебердейм кирпич ве тэхде
Эри хуней эн Совети.

Э пушойму очугъи рэхь,
Мозоллуним иму хьэрмэхь,
Эри хори гьисдигъо шор,
Гьисдим шогъир — вокурдегор.

Бошим хэйрлуь гьер дэгъдэгъэ
Эри эн девр тегьер чуьшме,
Хьэйф не сохим журе, эшгъэ,
Э сер ватан омоге дуьшме.

Пулат ве нун, нефть ве чугун,
Гьеле дусд, омбар гереки,
Жофо ве мэглниму бугу
Гьер вэхд э хэлгъгъо кумеки.

Те жу деригъо э иму,
Хогъим мозол ве дусдире,
Эзир глэлем Лениниму
Бурайм келе рэхь расдире.

Дусд, бегъем мибошут имидгъо.
Э руз бесгъуни коммунизм,
Э гъэд нумгъсй эн игидгъо
Нумгъоймуш мобу э е риз.

НУЬКЕРЕ Э З 1Р ХОРИ

Чуьни инжо, зир хорини?!
Нисе бире бовор сохде.
Инжо инсон хунде мэглни,
Догъэ эдей бурра рафде,

Догъэ, нисдигъо гъич юре эхир,
Тегьер чуьшме гьисдигъо герм,
Ве эзу догъ фегъм мисохи,
Эдей оmore е рач нерм,

Е нуькере, доре руьгъ-руьгъ,
Нуькерей эн тозе куьмуьр.
Нуьшде э гъирогъ ю ошугъ,
Мидану у зере чуьнгуьр.

Куьмуьр! э чуьревоз той сохум ме
Туьре гъони? Э суьрхэво?
Нэгл, той сохде ниданум ме,
Суьрх чендгъэде гьисдгеш бугъо.

Чуьнки гъозор моторгъоре,
Паровозгъо, гигантгъоре,
Гъувот куьмуьр жумундени,
Гьер вэхд э кор овурдени.

Оммо суьрх, о гуюм, хуб бу,
Ве у лап хуб гуьнжолуьш бу,
Эз у э Москов эри норе
Бюстгъой эни шахтергъоре.

ОНГУР БОГЪ

Эз гьер тараф денишерет;
Бодон доргъо, онор, энжил,
Эз тегьенггъош дуллу бирет
Онгургъо тов-тов, жовогъил.

Сес эн жофо ве сес мэгӀни
Гъэриш бире, бири гъундуыр.
И сес эшгъ эн колхозини,
Сес эн дусдгъой шогъир-буьлдуйр.

Э гъэриш богъ диromорум;
О, чуй хуб, чуй гӀэлемети!
Зенгъо, мердгъош ме дуьруьруьм,
Муьхшуьл э кор эн гӀуьзети.

Кимигъо онгур чиренуьт,
Кимигъо; ченэхгъо ведеберденуьт,
Унуьт, челеггъой шелбете ширеш
Сес сохде эдет дуьшире.

Хурде инсон эз и шелбет
Герм бире, жунсогъ бире дуьл,
И шороб эз колхоз Дербент
Э Московиш лезет муьдуйр...

О бироргъо, хэгъергъой ме,
Вечинит; пуч небире гъич е гуьле,
Сталиниш эз Кремля
Гую: „Еша балагъой ме!“

ШЭХШЭХЭЙ ПАРЧЕИ

Чуьн гузгие шэхшэхэй гӀов
Эхирсуьз гье эдей рихде
Лент эн парче, доре лилов,
Бежид, зуй сесиш сохде.

Несбете ме хуб шинохдуьм
Э гъэд зенгъо, э келе цех,
Э ён машин эн хундум
Э руй тэхде е ченд риз хэт:

„Стахановка — Шомова Несбет,
Бегъем сохдени плане,
Сасади пенжогъ процент,
Э фабрик гъисд у нишоне!“

Несбет сэхд муьхшуьли э кор,
Межол небу эй гоф сохдеш,
Чуьн гъуьзуьргуьл сифет ю шор,
Сес мэгӀни юш эдей жесде.

У мэгӀни эшгъ дешенденбу,
Э гъемей эн цех гешденбу,
Келе жендек эн машингъош
Гуйге эз у герм биренбу.

Меш эдеме хунде мэгӀни
Эри Несбет, игид рузгъо,
Гъозор метрогъой эн парче
Ватане зиёд доренигъо.

ЗЕН ЖУГЬУР ДОГЬИ

Э булуши эн сигези,
Пой бирэхьне, гъэриш дуьл тэхьл,
Сову э душ, бисд бо руз ю
Мирафди туь э Шихселэхь.

Ве кими вэхд мидуьруьм ме
Чуткей хьэки э дес дери,
Гъэргъ биренге келе чуьшме,
Хэсде-менде миомори.

Ченд гиснее балагьой туьш,
Э чумгьошу гларс хуьшг бире:
„Гисней дедей!“ мугуфдуруьт,
Э белгьой туь вепичире...

О, ме гьони чуь шор гьисдуьм,
Хосдени дуьл мэглини бесдуь,
Диренуьмки кемер туь тик,
Шори э лов, рафде э фабрик!

Жофой азади до мозол,
Чуьн васал бисдори тозе!
Э хуней туь, безетмиш гьисдгьо
Хэндуюсденуьт гьони гуьлгьо.

Хэгьер, дие туь гьич дерд никеши...
Рэхь туь гьисди очугъ, гьуьзет,
Энтуьни у гьозор машин,
Энтуьни согъ улкей совет!

ДЕПУТАТКАЙ ВАТАН

Хуше мэглини хунде Гуьли,
Гьер руз э кор рафде Гуьли,
Фабрикай юш уре дире
Бирден эзу хуб шор бире.

Гуьли, дусдгьо, сукно бофде
Эри кастюм миглидиму,
Эзу сукно гъэд тенгьойму,
Герм бире эз муьгьбет духдер.

Нум Гуьлире гьеме хэлгьгьо
Шиновусди, сохденге кор
Э жигей эн дуь машингьо
Э дегь машин, зере рекорд.

Эз глэили мунде етим,
Офдоребу чуьн е велгле,
Оммо деврон эн Совети
Тик гуьрд уре, дошд, сохд келе.

Э школей эн большевики
Хунде Гуьли, бисдо нишон,
Уре вихдет гьемееки
Гьони депутаткай ватан.

Бигьил, дусдгьо, э мэглини меш,
Нум эн Гуьли гьуьзетлауь бу!
Зигьо Гуьли, игид девр ме —
Депутаткай эн хэлгьиму!

ХОЛИ АСНАТ

И бисд рузи Аснат иму
Нуьшде эдей бофде холи,
Яратмиш сохде эз русму
Гьозор жире гуьл васали.

Чуьн гуьгерчин эри гуьлгьо
Юш эдее хунде мэгIни,
Энгуьшдгьош гуйге э симгьо
Зере, эдет сес зендени.

Денишире э холинче,
Э рангберанглуье хунче,
Эз гуьзеле келе усто
Гуфдурум ме нуьшде аста:

О, гуьзеле раче Аснат
Шелбет ловгьо, дусд эн сине,
ТэгIриф гьисдгьо э гьерлогьо
Э гьуьндуьре шоре догьгьо,

Боф э минжи энү холи,
Э гьэд гуьлгьой эн васали,
Чуьн гуьгерчин хунденигьо,
Туь мэгIни эри энугьо,

Е астара, дуьгьо тов-тов
Гьемей фирегье холире,
Чуьн астара э сер Москов
Тов дореге, согь хорире.

ЭРИ ГЪУЪЗУЪРГУЪЛ

Неки хунденуьт буьлдуьргьо,
Эдем хунде эри туь меш,
Эзир ригагьгой эн чуьшме,
Э хьэет ме шевгь дорейгьо.

Гьич э гьуьлом нисди е чиш,
Туьре хуно хуш-буй дуьгьо,
Бу омонет эн муьгьбети
Эри эн жовоне дуьлгьо.

Обурлуьни шевиш, рузиш,
Е чиш нисди э туь бемзер,
Рихденуьт тузгьгой эн суьрхиш
Эз сипре велгьгой туь э сегьер.

Туь рач доре эки орден
Желде синегьгой игидгьо,
Туьре эз пушой Кремлеш
Тик гуьрденим руз мигIидгьо.

Ме хосденуьм э гьер куьнжлеш,
Эже хори ватан гьисдге,
Туь верой гуьл, ве овоз меш,
Чуьтам шогьвор расуь э туь!

Ме хосденуьм не мири гьич,
Боши муьхькем, гье ди обур,
Хуней мереш, улкей мереш
Гье ди гьуьзет ве ди хуш-буй!

МЭГНИ ХУН, ЭРИ ДУСД

Буьлдуьр, буьлдуьр пой е лэглэе,
Весси эри гуьл хундейгьо,
Хун гьони туь эри гуьзел,
Ченд гьозор верс дур гьисдигьо.

Оморени шев э хов меш
У игиде кук Дагестан,
Усуьз нидам зигьисде ме,
У гьисд рачи ве мозол ме.

Туфенг гуьрде шевгьо, рузгьо
У ватане сэхд дошдени,
Эри эн игидигьою.
Дори уре ченд ордениш.

Гьони буьлдуьр туь гьечу хун,
У жире мэгни эз нум ме,
Ватане диеш дору хуб,
Гьич оморе не дану дуьшме.

Эри эн у хун гьегене:
Денишири сэхд э туь гу,
Муьгьбете дошде э сине,
Отпуск доки бие зу гу.

Пой, пой мара буьлдуьр, буьлдуьр,
Мегьил хотур эн духдере,
Э у мэгни зиёд сох туь,
Эри эн дусд и моч мереш.

ТУЫШ ВАСАЛИ

Велггьо гуйге хэндуйсденуьт,
Бемзер зере э суьрхэвоз,
Лос-лос эдет пар зеренуьт
Э десдин эн кулокевоз.

Ини е велг оморе нуьшд
Э сер сипре блокнот ме,
Ве гуйге у бирден нуьвуьсд:
„Салам эй туь, поизуьм ме!“

Э поизи ватан иму
Диеш серин ве соф бире,
Гьич е емиш эн богьгьойму
Нисе мунде не расире.

Десдегьой сипре леглеггьо
Шэгьгьэ зере пар зеренуьт,
Э школегьо сес глэилгьо
Ве сес гилмгьо зенг доренуьт.

Э гьугь Москов глэлем иму
Шевгь дорени диеш хуште,
Э серхьэдгьо солдатгьойму
Угьгьире гужлуй сохде.

Биё, биё поиз иму,
Туьш чуьн васал шори эйму,
Вежегьит о, велговушгьо.
Э зир мугьум буьлдурчингьо!

ГУШДОР ГРОМ

Гром хьэрмэхь, гром бирор,
Э булутгьой гьеминони,
Е лэглэе туь мере гушдор,
Гофи мере гуфдирени:

Туь эдее шивиш зере,
Эз догьгьош сес туь гуьжлуьни,
Буйтуьн глүьлом у сес туьре
Гьони эдей шинирени,

Оммо е хэйр нис доре у;
Не ватане, не инсоне,
Е кумекиш нис сохде у,
Герм нис бире эзу сине.

Уне гуьре, ди туь э ме
У сес туьре, гром, дусд ме,
Ме э у сес эз дуьл суьрхи
Бесдуьм гьонилей стихи,

Ве поисде э площадьь,
Э жовогьиле площадьь,
Э минжи Москов деригьо,
Тэглрифи омбаре девргьо,

Гьуьндуьр, жоборд гуьрде сере,
Хунум ме у стихире,
Э гьер тарафгьо бурав у,
Согъ глүьлом уре шинову!

ОКТЯБРЬ—РУЗ АЗАДИТУЬНИ

Диренуьмки э календарь
Е велг, ранг ю э ранг сегьер,
Э ме бирден шори жесде,
Дуьл э сеслуь саз чарусде.

И руз гьэриш э верфево
Мирихд барут э сер дуьшме,
Эз гьэд дуре, гьурум гьово
Товуш мидо глэлем-чуьшме.

Ленин ве Сталин вождгьо,
Кура сохде косибгьоре,
Берд э келе женг угьоре,
Туьре хилос сохд эз ёдгьо.

Россия, Россияй совети,
И руз гьисд руз азади туь,
И руз гьисд руз бирорьети
Гьеме хэлггьо—ферзендгьой туь.

Эзи руз эн хилоси туь
Хушлуьте руз нисд имуре,
И руз кукгьо духдергьой туь
Туьре раче бэхшгьо доре;

Гоф доренуьт эри дошде,
Диеш эри хуб корсохде,
Меш, туьре и руз моч сохденуьм
Тозе мэгни бэхш доренуьм.

И руз эйму нуьвуьсдей туь
Гьонун суьрхи, тозе гьонун;
Хьуром бири рузгьо э нум туь,
Жогьил бири э раггьо хун.

Эзи гьонун шор бири дуьл,
Кор гьуьзети бири жофо,
Зиндегуниму дори гуьл,
Хори жевгьер, темиз – гьово.

И дворецгьо, гигантгьо,
Сере те булут гуьрдетгьо,
И мэгидонгьо, и гемигьо,
Тракторгьо ве зимигьо,

И вагонгьо ве и доггьо,
Э парад гьисдуьтгьо ерэггьо,
Школагьо гьилм гьисдгьо пур,
И фонтангьо, доретгьо нур...

Гьеме, гьеме шевгь доренуьт
Эзир чуьшмее гьонун туь,
Угьо гьисд эн ферзендгьой туь,
Угьо бебе, бэхд имунуьт.

Гьонун туьре моч сохденуьм,
Уре э мэглни хунденуьм,
Э песой туь, э ферзендгьой туьрево,
Рафденуьм меш желд пушово!

Дусде сэхьро дегешдей туь
Эзир сипре лихьиф верфи,
Форигьэти вегуьрде туь,
Виниш ховгьой шори, софи.

Шоре дохьор, дусд туьш, уни,
Нуьшди хуб э зеверсер туь,
Гуйге ненуйгьо хундени
Аста-аста у эри туь.

Э гьомборгьо колхозникгьо
Тум эдет хьозур сохденуьт,
Тракторист, помощникгьо
Моторе темиз сохденуьт.

Эз куьнж эн дигь оморени
Сес эн кечуьг куьгьне кузнец,
У эз гьемей эшгь ве хьэвес
Тозе хишгьо гьуч сохдени...

Туьре гьони дорет минкин
Олхогьин эри дегешде,
Духдергьош-руйгьо гьуьзуьргуьл
Миёвт, экитуь э гешде.

Хис те васал, сэхьрой суьрхи,
Хис те хэбер сохде чуьшме,
Гешде-гешде кулок не ме
Эдейм хунде эй туь стихиш.

Э ШЕВ ЗИМИСДУ

Шев зимисду нима бири,
Хисири дигь догьи ширин,
Энжэгь пире зен эн жугьур —
Сипре муйгьо, не хисири.

Денишири у э дивор —
Э товуше сурет неве,
Сигьде неве, комики бу
Э дуре куьнж хори совет.

Уни келе серхьэд гуйге,
Уни невеш, сие гьошгьо,
Гуьрди муьхькем у туфенге,
Верфиш жингь-жингь эзир пойгьо.

Вегуьрд сурете эз дивор,
Е ченд гиле моч сохд уре:
„Дор балай ме, мозоле дор,
Дор суьрхине рузгьоймуре“.

Ве зен омо эки сундугь,
Вегуьрд эзу сипре бошлугь.
Гене дениши э сурет.
Неве поисди э серхьэд.

„Ги жон, хиник не бу туьре“, —
Верфеш гуйге туьртуьр сохд у
Эз душгьой неве, ве вешенд
Бошлугьэ э герден эну.

ДЕДЕ ЭРИ КУК

Кук, гьобул сох гофгьой мере:
Дор ватана шевиш, рузиш,
Шинохде дан сес дуьшмере,
Э вэхд кулок ве воружиш.

Дуьшме омоге, пушо буре,
Чуьн зуьгьбе паруьгу гьэсб туь,
Дуьшме бисдогеш дегь пара,
Воре вир бу эз гьэлеж туь!

Кук, беде гьэзор нуьшдге э сине,
Еде, гуьрдге дуьшме эз гьерлой туь,
Биьр э ёр; Ватан туьре, Сталине,
Бирден хилос мибоши туь...

Отпуск доренки балай ме,
Биё э дигь зу э ён ме,
Муьнуьшуним рач гьэруьсиш,
Торумой туьш денишири.

Эри дедей эз пулгьой туь
Тозе гьобош месдони бэхш...
Мигирору песде екем...
Мубу мере реч невелеш...

Кук, эз гунилей эн дуьшменгьо
Э вэхд эн женг муьрдиге туь,
Бовор сох; шоле шенде эзи муйгьо,
Миём унжо э жигей туь!

МЕ Э БАТУМИ

Хов не дери мере шевиш,
Эдем хунде, эдем гешде,
Гьемей гьумуър, гьозор салиш
Разинуъм, э Батуми эй зигьисде.

Инжо хуне э гъэд гуьл де,
Э гъэд хунеш де инжо гуьл,
Гиёв инжо гье савз мунде,
Инсониш гье согъи эз дуьл.

Гьозор пальма ве кипарис
Поисдет э жергеревоз,
Гуйге угьо хэндуйсденуьт
Гьербой дире, э меревоз.

Э инжиге Руставелиш
Э гъэриш богъ эн васали,
Гуйге стихи эдей хунде,
Велг эн книгеш жумунде.

Эз Батуми рач подарка
Апельсингьо миберуъм ме,
Доригьоре грузинка
Эри духдер Дербенди ме.

Ме рафденге эз Батуми
Хэйли гъэрол ниёрум ме,
Ве мисохум гьербой думит,
Кей ебойгеш миёмге ме.

ГІЭЗИЗЕ КАРЕЛИЯ

Карелия, гьобул сох туь
Дусде шогьир советире,
Э дуьл деноре эри туь
Овурдем эз Кавказ гермире.

Хэйли вэхди войге сохдем
Ме э туь эри вохурде,
Эри дире и доргьоре,
Гьезор сал савз гьисдуьтгьоре.

Эз жилгъэгьой эн жейрони
Эри рафде гешде-гешде,
Сипре шевгьо хунде мэгъни,
Э хуней карелгьо нуьшде.

Карелия, воку диеш э пушой ме
Вишегьо ве чойгьой туьре,
Шегьбергьо ве дигьгьой туьре,
Гьемешуре моч сохум ме.

Бире хьэрмэхъ эн кулокгьо,
Э сер сипре догьгьо варам,
Э зир ишу пур гьисдигьо
Куьмуьр сенгъи, суьрх ве нуьгьре.

Карелия, гьэзиз ме туь,
Раче хунчей ватани ме,
Книг меш гьисд эз когьоз туь,
Ширини туь эри дуьл ме!

ШОЛУМ ЭРИ ДНЕПР

Шолум эри туь Днепр,
Эз гъэриш дуьл шогъири ме!
Пуьзет эри гъозор лепуьр,
Жесденуьтгъо э пушой ме!

Э сес лепуьргъой туь мере
Оморенуьт сес игидгъо,
Шевгъо, рузгъо не терсире,
Эри ватан женг бердетгъо.

Дениширем э гьерлогъо,
О, чуй гъэлемет ме диренуьм!
Тозе гигантгъо, шегьергъо
Ранг бе ранглуь тик биренуьт.

Туь э угъо жу дешендей,
Эз туь товуш вегуьрденуьт...
Гъаиллегъош хисиренуьт,
Нум туьре гуьрденге дедей.

Уни эдем дире эз дур
Э минжи гъэдиме Киев,
Сер ю гъуьндуьр, шори э лов,
Шевченкореш, доре обур...

О Днепр, нис воисде
Мере рафде гъич эз ки туь,
Сад мэгъни воисде бесде
Эзир мугъум лепуьргъой туь.

ФУРМУШ НИБУ ГЪИЧ

Шевченко, поисдей туь книг э дес,
Э гъэриш богъ эн ватани,
Оммо э туь неде нефес,
Ненге мухунди туь гъони;

Эри эни софе гъово,
Гъушгъо рэхъэт жесденуьтгъо,
Эри эни гъозор жовон
Эз пушой туь рафденуьтгъо.

Эри гигант — Днепрогес,
Сад заводе доригъо нефес,
Эри Метро ве фонтангъо,
Эри богъгъо ве комбайнгъо.

Эри солдат, гъисдгъо э серхъэд,
Эри чуйшмей эн Ленинизм,
Товуш сохденигъо рэхъэ,
Э буьзуьрге девр коммунизм.

Недеригеш нефес э туь,
Эз эшгъи дуьл эри хунде,
Э суьрх, зар оморет гуьрде
Гъеме яратмишигъой туь.

Э азаде шоре кифлет,
Э бироре келе кифлет
Нум туь Тарас, фурмуш нибу,
Гьер вэхд герме гоф дуьл мубу!

Бигьил паруь эзи куьнж богъ
Э дур — э дур сес мэгъни ме,
Эз товуней духдергьой догъ,
Инчебелгьой Дагестан ме.

Чуьн чуьшме товущуьт угъо,
Гьемишелуьг гьисдуьт азад,
Герде очугъ, ширин-ловгъо
Те гьуьмуьрлугъ офдет мозол.

Угъо тен ихдиёрлуьнуьт;
Э гьер жиге, э гьер коргъо,
Нум эн угъо тэгърифлуьнуьт
Э мэгънигъо ве дуьл кукгъо.

Э сэхьрогъой эн колхози,
Э ён машин э фабрикгъо,
Э техникум ве э Вузиш...
Э гьер жиге деруьт угъо.

Чуьн кук э глэсб сувор бире,
Пар зере ве туфенг шендеш,
Ме эз угъо эдем дире
Э съездгъо — э Кремлеш.

Бигьил паруь эзи куьнж богъ
Э дур-э дур сес мэгъни ме,
Эз товуней гуьзелгьой догъ,
Гьуьзуьргуьлгьой Дагестан ме.

Э гьер кор колхоз нишони,
Хьибо гуьзел, духдер догъгъо,
Э мэгънигъой эн ошугъгъо
Нум энугъу гьуьзет бирени.

Кукгъой дигъи бире муьгъбет
Э песой Хьибо гешденуьт,
Запискагъо, подаркагъо,
Эри энугъу фуьрсоренуьт...

Ини эдей рафде Хьибо,
Чор жовон гуьрдуьт гьеебо
Рэхъ эн уре, жугъоб хосде...
Хьибо, чуь гуюге нис данусде.

Чор жовонгъо, чор дирбошгъо
Эз у чум нис вегуьрденуьт.
Екиреш гьич сие гьошгъо
Гоф не дори, чуь хосденуьт?!

Э гуш Хьибо гуфдурум ме:
„Оморени Хьибо э ме?“
Жугъоб не до, хэндуьсд аста,
Вирихд э почт дарафд песде...

Э руй конверт ме дуьруьруьм,
Шексуьз эз Хьибо ме хундум:
„Дальный Восток, полк номер Р“.
Эри Симондуев Зэхэр“.

БИЁ ЭМЕ ДУХДЕР

Мегерд рач гьисд-нисдуьмге ме,
Мегерд гюшир гьисдге куьф ме,
Хосдениге дуьл туь духдер,
Биё э ме раче духдер.

Мехогь эз ме рэхьгьо, молгьо,
Момун э гоф эн дололгьо,
Хосдениге дуьл туь духдер,
Биё э ме раче духдер.

Туьре мугуюм товуш ме,
Герми, гьисмет ве имид ме,
Хосдениге дуьл туь духдер,
Биё э ме раче духдер.

Эгер дерд бисдоге туьре,
Шор мисохум ме дуьл туьре,
Хосдениге дуьл туь духдер,
Биё э ме раче духдер.

Мугуюм ме туьре мозол,
Шелбет эн лов, шори рузгьо,
Хосдениге дуьл туь духдер,
Биё э ме раче духдер.

Мугуюм ме туьре гуьл ме,
Рачи ве мэглни эн дуьл ме,
Хосдениге дуьл туь духдер,
Биё э ме раче духдер.

БЕНДГЬОЙ МУЙ

Дирем тозе шивгьой чешме,
Дирем эз алмаз шушегьо,
Оммо ижире бендгьо ме
Не дирем гьич э сер душгьо.

Э бузгьошуш астарাগьо —
Лентгьо зуьмзуьми доренуьт,
Э гьэриш эн дуьл ме угьо
Муьгьбете дегесунденуьт.

Мибисдоге рази э ме
Эй оmore сие чумгьо,
Шуней эн суьрхиш месдорум
Ме эри эни дуь бендгьо.

Э герден ме мипучундум
Зенжил суьрхи хьисоб сохде,
Гьербойгьо ме э чул рафде,
Моч не сохде гьич нирафдум...

Мигирорут муравт салгьо —
Е хэйли салгьо эз гюьмуьр,
Бихэбери и дуь бендгьо
Мохурут э ме эзир дуьгуьр.

Мишинохум ми угьоре?
Гьелбет! оммо микешуьм ох,
Природаре хьэйф не оmore,
Чуьн дуь шар дерьёгь сипи сохд.

СОЙМИШ БИРЕ ДУХДЕР

Духдер дес э сине гуьрде
Эз пенжере денишири,
Э пушо ю чуьн черх жесде
Дуьньёгь гуйге дегиш бири.

„Дедей, дедей,—гуфди бирден,
Шори гешде э дуь ловгьо, —
Вэхи виниш, чуьтам гиёв
Тов дорега э сер верфгьо!?”

Дедей, дедей, зу бош виниш,
Э и муьгужуьз фикир ди,
Беневшегьо гуьл дорет рач
Э сер догьгьой эн жилиди!“

Дедей аста-аста хэндуйсд,
Гьужуьм эн сере дуз сохде,
У гьемере бирден данусд,
Песде гуфди у эз духдер:

„Духдер, савзе гиёв гьич ниверов
Э чул, э сер сипре верфгьо,
У жогьили эн дуьл туьни,
Чуьн васали жесденигьо.

Духдер, беневшегьо гьич гуьл нидуь,
Зимисду э догь жилиди,
Соймиш бирей гуьзел ме туь,
У мугьбети, туьре гьечи серхош сохди“.

ЧУМГЬОЙ ТУЬ

Себэхь-себэхь эдем бесде,
И мэгьнире чуьн гуьл десде,
Эри чумгьой туь, хэндуйсде
Пур сохдетгьо, рузе товуш.

Диренуьмки и дуь чуме,
Дуь ниме шар вохурде э ме,
Э гьугь ишуш сиротгьой ме
Тегьер алмаз, доре товуш.

Диренум ме э и чуьмгьо,
Жовогьилете ригазгьо,
Гьуьнер доре мере угьо,
Ве рэхь мере, уьшуьгь-товуш.

Тэгьриф муьдуьм у улкере,
Дусд михогьум диеш уре,
И гуьзеле зендигьоре
Эй рузгьой ме бэхд ве товуш.

Бисдорумгеш ме э дургьо,
Э мейдуй эн келе женггьо,
Еде эсер сипре шаргьо,
Мере муьдуьт угьо товуш.

Ме хосденуьм и дуь чумгьо,
Тем не бошут гьич е вэхдгьош,
Не рухунут дердлуь гьэрсгьо,
Гье денишуьт ве дуьт товуш.

ЖУГЪОБ ЭРИ ДЕДЕИ

Весси кук ме нуьвуьсдейгъо,
Шев эдее себэхъ бире,
Ченд гиле эз кергелуьгъо
Хурусгъош глу—глу́ре зерет.

Жон глѣил ме, дие хис туь,
Фердош согъ руз э дес туь де,
Эгъэд зэхъмет пуьчирей туь,
Папрусеш гъич нисе куьшде.

Вэхуьшде ме сэхд гъэл гуьрдуюм
Севгиле пире дедере,
Тимор сохдуьм муйгъоюре,
Песде аста ме гуфдурум:

„Ме михисуьм дедей, у вэхд,—
О жон дусде дедей ме туь,—
Гьергой бесде варасдуьмге
Ме ужире мѣгъни эз дуьл,

О, ужире, жон дедей ме,
Комики гъич не муьруьгъо,
Согъ глуьломе, тегъер чуьшме
Гъемишегъо, герм сохугъо“.

ПОЭМАГЬО

ГЬИЛИЛ ВЕ ЮСУЬФ

Эзир гьово, э руй хори,
Е падшогъ зигъисди-бири,
Хунхур-худо, нум ю Эгъреф,
Кешири дес э гьер тараф.

Вегуърди у келе муьлкгьо,
Шегъергьо ве дериегъгьо,
Оммо дуьл ю, дуьл бишэґри,
Гьич вэхд суьрой не бири.

Эз ґлошири зери пендум,
Хэзинегьо вокурди у,
Жофой хэлгъэ палунди у,
Э хэлгъгьо у сохди зулум.

Хэлгъ нидануьсд офде чоре,
Дерд мигирошд эз дуьл могьлугъ,
Торик бу руз эн бейчоре,
Зиндегуни бу тэхьл, езугъ...

Э дури эз шегър падшогъ,
Э бел догъгьо, э ён эн чой,
Е ґлэилле зенде омо,
Келе бире зу веремо.

Нум энү глѣил Юсуьф бу,
У е гуьгчег, е сараф бу,
Шор бу эзу бебе, деде,
Норут уре эри хунде.

Хундки ченд сал, у зе гирошд,
Муьригьореш де гуш не дошд.
Э дегь сале, рафд эй гешде,
Хьол глѣуьломе эй данусде.

Юсуьф хэйли гешд чулгьоре,
Гешд шегьергьо, дигьбонгьоре,
Оммо э е жигеш гьич у
Не офд зиндегуни шор бу.

У мивини э е жиге,
Э гьэд зэхьмет ранжбергьоре,
Энжэгь чуьшме гьэргь биренге,
Хэсде — менде могошдгьоре.

Э е жигейге мивини,
Дуьсдогьгьо сенгь мебердгьоре...
Ве э куьнжгьой эн кучегьо —
Дес кешире—глонигьоре.

Юсуьф ченд бо ох кешире,
Э хэлгь езугь омо уре,
Гешд у чоре, сохд у фикир,
Чуьтам сохуге кумеки;

Глонигьоре соху хилос,
Буру зенжил эн пойгьоре,

Ярай дуьлгьоре соху хос,
Товуш соху гьерлогьоре...

Едес Юсуьф гирошдеки
Эз ён више, офд е когьоз,
Э у вебу гофгьой Гьилил,
Гофгьой буьзуьрге учитель.

Юсуьф зурн когьозе хунд,
Шори сохде сере жумунд:
„Ме имогьой варасуьруьм,
Эй чуьйге глѣуьлом есуьруьм“.

Э шегьер зурн омо у,
Могьлугьэте кура сохд у,
Мэглѣуьм сохд гофгьой Гьилиле,
Хьохмой келе учителя:

„Тейте падшогь куьшде неёв
Ве гьумолет ю нисд не бу,
Эри хэлгьгьо мозол ниёв,
Хэлгьгьо гьич вэхд азад нибу...“

Вэхуьшд могьлугь эз дигь, шегьер,
Юсуьфе вихд рэхьбер ишу...
Зу э падшогь раси хэбер,
У терсире, фуьрсо гьушу.

Гирошд женггьо, келе женггьо,
Жуьмуьсд хори, сес до гьово,
Нимей гьушун эн падшогье
Юсуьф куьшде, рафд пушово.

Э Юсуьф гьич кори нисохд;
Не гуниле ве не шушка,
Оммо шушкой алмазию
Дуьшмере тур-темиз мисохд.

Падшогь лерзи, кеши у ох,
Ченд мушук суьрх бэхш фуьрсо у
Э сер эн Кофирен падшогь,
Зури кумек фуьрсуй эй ю...

Энжэгь хэйли вэхдгьо бэгьдо
Гьушунгьой падшогь бесгьун до.
Юсуьф пулатире гуьрдуйт,
Эки эн падшогь овурдуйт.

Падшогь Эгьреф э думут мунд,
Чуьтам пуч сэхуге уре,
Данусденбу; не шушка, не тиркому
Э у кори нисохдгьоре.

Эхирде офд ижире фенд;
Э жоллодгьо до у приказ:
„Зу берит шенит Юсуьфе
Э жизри эн Гиден-гелмез“...

Ини Юсуьф эдей гешде
Э жизри эн Гиден-гелмез,
Пуруьт инжо женевергьо
Ве беде эбрэгьгьо, маргьо.

Гьер лой жизри гьоегьоют,
Сергьошу деруйт э гьово,

Зуьгьбее шаргьой эн гьовгьо
Ве э угьо сэхд зеренуйт.

Вомундки Юсуьф эз гешде,
Дегешд э зир е чинор дор,
Сад фикиргьо эдет жесде,
Екиш уре нис сохде шор.

Хиси, ве вини у ижире хов:
Падшогь Эгьреф, чумгьо лилов,
Гуьрде э дес хунлуй тевер,
Э е келе мейдуй шегьер,

Игидгьой хэлгьире бесде,
Еки-еки эдей куьшде...
Бирден Юсуьф бисдо хэбер,
Вини, е зурбое гуьлзее мар,

Эдей э дор варафдени,
Эри бугьмиш сохде, хурде
Балагьой эн суьмуьргьуше,
Гузет бируьтгьоре э деде.

Юсуьф вэхуьшд, кеши мара,
Тасунде куьшд эзир пойгьо,
Ве тике-тике венжире,
Вешенд эри балалегьо.

И вэхд э ов хуьшдерево
Пар зе омо суьмуьргьушиш,
Дире сэгьлат гье эз гьово
Юсуьфе у, бисдо хьуьршмиш:

„И инсони и вэхд гьер сал
Балагьой мере куьшдени“,
Ове шенде э е гъирогъ,
Гъэнет зере вогошдени.

Ве вегуърде е дохьоре
Э сер Юсуьф овурдени,
Балагьо дире сэглэт уре:
„Дедей, дедей“, — гуфдирени, —

Хилос сохди у имуре
Эз пенжей эн гуьлзее мар,
Мезе уре, э у рэхьм бер,
Вогордун туьш ники юре“.

Э гъирогъ шенд дохьоре гъуш,
Эки Юсуьф нушд, шор бире:
„Э сер эн гъэнетгьой ме нуьш,
Гу, эже беруьм нуьмге туьре?“

Хосдениге беруьм туьре
Эки догъгьой жовогъилет,
Эжеки е сенгъ ишуреш,
Не диригьо инсон гьеле.

Хосдениге беруьм туьре
Эки ранге-ранге чойгьо,
Повгьошу хос сохде журе,
Гъирогъгьошу мержон гьисдгьо.

Енебуге беруьм туьре
Эки гуьзел эн дуйнигъ,

Гъэдер нисдгьо рачи юре —
Духдер эн Чуйме-чуйм падшогъ“.

„Нивой мере гъич екишуш, —
Гуфди Юсуьф эз суьмуьргъуш, —
Ники сохдениге э ме,
Бер мере туь э ватан ме.

Унжо дусдгьо сэхд гузетуьт,
Эзир гъэзоб падшогъ деруьт,
Эзир гъэзоб падшогъ Эгъреф,
Сохденигьо гьони хьэз-кеф“.

Юсуьф игид пулатире
Веноре гъуш э сер гъэнет,
Овурд расунд э у хори,
Хэлгъ уре сэхд бугьо гузет.

Э инжиге Юсуьф вохурд
Э буьзуьрге Гъилилевоз,
Гьеме хэлгъэ кура сохдуьт,
Эсер падшогъ Эгъреф бердуьт.

Венгесдуьт падшогъе эз тэхд,
Куьшдуьт гъум-гъумолет юреш,
Эри эн хэлгъ овурдуьт бэхд,
Тозе сохдуьт рузгьошуре.

Чуьшме герм сохд, гуьл до хори,
Бисдо гъуьзет жофой эн дес,
Лов бисдо э гьерло шори,
Сине кеши рэхьэт нефес.

Гирошдуйтки хэйли салгьо
Муьрд буьзуьрге Гылил рэхьбер,
Гирисде ёс гуьрдуйт хэлгьгьо
Эри хьохмолуе бебе.

Хьэйф омо тен эн Гылиле
Э гьэриш хок эй деноре,
Вокурдуйт эз жовогьилет
Е гьэлече, дено унжо тен бебере.

Юсуьф э пушой эн могьлугь
Келе шовгьо до Гылиле,
Эри рафде те гьуьмуьрлугь
Буьзуьрге рэхь учителе.

Гьечи гуфдирере хуно
Эз расдеки биреш бисдо,
Хэлгьгьо диеш бэхдлуь бисдо
Ве хори-сим богьэ хуно.

Муравт салгьо, амбаре салгьо,
Нибошим иму у вэхди,
Миёвт невегьо, нишрегьо,
Мизигьуйт э и хушбэхди.

Угьо диеш сэхд мидорут
И богь шори, тэгрифире,
Угьо диеш дусд михогьут
Рэхьбергьо—Гылил ве Юсуьфе.

ГОФ ЭЗ ТОВНЕЙ ДИНОР

Имбуруз руз чуь шор гьисди!
Шогьире у гьувот доре,
Дуьл э дериёгь чарусди,
Эдей зенде у ризгьоре.

Вараюсди зал эн клуб,
Пурут инжо одомигьо,
Гьеме чуме додошдет хуб
Э лой Динор игид рузгьо.

Э лой Динор депутатка,
Депутаткей эн хэлгьиму,
Э лой Динор патриотка—
Духдер жофой азадиму.

Динор, гьуьндуьр поисдей туь,
Обурлуь гуьрдей сере туь!
И мэгьнире ме гьунжунде
Эз товун туь эдем хунде.

Бигьил э гьер куьнжгьой хори,
Эже сухдениге чуьшме,
Бурав и сес эн мэгьни ме,
Дуьлгьоре пур соху шори...

Дениширет гъеме э туь,
Э гъуьзуьргуьле сифет туь,
Очугъ гъисдигъо чуьн гузги,
Нивуьнуьгъо де гъич тенги.

Динор сер ги шоре гофе,
Эз гъэд дуьл темизе гофе,
Гу гъемере гъони очугъ,
Э ихъдибор гъисдгъо могълугъ.

Гу, чуьтаме рафдейге туь
Э келе Москов ватани,
Э чуь хуше дуьлевоз туь
Бирейге эки мовзелей Ленин.

Песде гъопуй эн Кремля
Вокурде оmore эй туь,
Эз нердуи жовогъилет
Гуьзел – жовон, варафди туь.

Э гъэд тэгIрифe ферзендгъо,
Эз шегъергъо ве дигъбонгъо,
Туь э пушо жиге гуьрди,
Эри дире лап эз куьнди,

Буьзуьрге вождь эн Совете,
Чин суьфдеи депутате,
Мозол ве товуш чумгъоре,
Имид ве гъувот гъулгъоре.

О, чуь битоб бу Динор, дуьл туь,
У чуь зурн сохденбу кор,

Ве варафде муфурамо
Ордениш гъе э синей туь!

Диромо Сталин. Бирден
Гуйге зал чарусд э океан,
Э гъер дуьл ве раг жесд шори.
Товуши лов бисдо э хори.

Э гъэд эн гъозор игидгъо —
Эз шегъергъо ве дигъбонгъо,
Вини туьре бебе Сталин
Гуфдиге: „Биё э киме гуьл васали“.

Туьре Динор эзир чекгъо
Вихдуьт э Президиум Совет,
О, Динор – духдер большевикгъо,
Вини туьре согъ вилеет!

Гу, гу гъэзизи, гъемере гу;
Чуь плангъо кеширейтге,
Чуь гъонунгъо нуьвуьсдейтге,
Гъемере, гъемере гъони гу...

О, деншируьмки гъони э туь
Варасуьруьм ме инжиге;
Чуьйге гъимет эн азади,
Чуьйге рачи ве игиди...

Динор хэгъер, Динор хъэрмэхь
Э пушой ме поисд гъони,
Гъеме туь гирошдейгъо рэхь,
Рэхь, келе гъисмет зиндегуни...

Шев торик бу. Дербенд мисухд,
Гъушун туркгъо гъовкендебу.
Хунегъоре талан мисохд,
Э екиш рэхъм нис берденбу...

Ини и шев э е куьнжле,
Э биней сенгъ офдоребу:
Сие муйгъо е духделе,
Гъирке сохде гирисденбу.

Э гъэд гъиркелегъой эн
Шиновусде оморенбу:
„Дедей, эжи туь, дедей ме,
Ги гъул мере, деделей ме!“

Дедей энущ э ён гъопу
Офдоребу дураз бире,
Дуьл ю селт кор нис сохденбу,
Мирихд эзу ху гъуьл зере.

Оммо чумгъо рэхъо буьруьт,
Гуйге угъо гешденбуьруьт,
Э биней сенгъ духделере,
Гирисде вой мизегъоре,

Духделе тик гуьрд серлере,
Воисд бурав офу дедере,
Оммо, сес гъургъушу, ве зулмети
Минкин недо эй бире тик...

И бу Динор, хъофд салале,
Етим — соиле духделе,

Духделей эн жугъурун догъ,
Е офдоре луйгелей богъ...

Бэгъдовой эн е ченд рузгъо
Зен е кулак, зен е глошир,
Динорлере эз кучегъо
Гуьрд деберд э гъэревоши.

Бике бурмунд гъаиллере:
„Те не хисуь гъич мевэхуьз“.
Песде бурмунд дуь бедререш:
„Эз билогъ глов миёри гъер руз.“

Эгер туь хуб корсохдиге,
Мухури нуш, герме чоиш,
Гоф мере нэгид не сохдиге
Муьдухум эй туь тозе шеиш“.

Гъечи эз хъофд салаиле
Офдо Динор э гъэд зэхьмет,
Екиш инжо ни берд езугъ,
Диеш уре мисохд нэгллет...

Гирошдуьт дегъ келе салгъо
Динор испоги шив вешенд,
Чуьтам э гъэд эн телуьгъо
Бихэбери, шив дореге е беневше.

Шуьвер бике, шура чумгъо,
Э песой эн алвер бугъо,
Дениши у бирден э гуьл,
Мурдала фикир жесд э дуьл:

„О, и чуй марал эн догъгъои!
И чуй сине, чуй чумгъои!
Ме мерд бошум, гъе имишев,
Уф, не вуьнуьм ире э кеше!“

Иблисе зеш шек сохд бирден
Вэхъшие хъэвес шуьвере,
Терси. Рачи гъэровоше духдер
Чешмиш несохуге уре.

Дир не сохде у офд чоре,
Ини огол зе Диноре,
Гуфди: „Фуре дес—руе шу,
Тозе булиширеш воку,

Эдейм э е жиге рафде,
Э хуней Гедел парчечи,
Бэхд фуьрсори худо эй туь,
Гедели, гуьл ме, шуьвер туь“.

„Шуьвер!?“ Луьп зе глэтош,
Хьэл сохд юре шаргъо, догъгъош:
„Нирам ой, муьрдуймгеш нирам!
Медит бике, нирам, нирам!...“

Туфлигъореш не вокурде,
Сефгиреш гъич не дегуьрде
Гъе и руз у глэрс э чумгъо,
Вирихд эз ки эн дуьшменгъо...

Сер гъуз, эки эн рэхъ нуьшди
Э гъэд сад думит пичире,

Менгиш гуйге эзу мугуфди:
„Вэху гуьзел, азад бирей“.

Шогъвор шевиш тимор сохде
Дуь бендгъоре э душ энуге,
Мугуфдиге эзу аста:
„Моху думут, кумек мубу“.

Мивокурдки у чумгъоре,
Мивни гъозор жогъилгъоре,
Э ловгъошу хэнде--шори,
Мигешдгъо э келе хори...

Ченд жовонгъо - шоре дуьлгъо,
Азад, рэхъэт мигешдуьтгъо,
Глэрсгъой Диноре винуьруьт:
„Ки зери хэгъер?! тик вегуьрдуйт...“

Ини Динор цех эн суьрхи,
Инжо сукно бофде зенгъо,
Туьш э инжо кор мисохи,
Эн туьнуьт гъемей энигъо!

Шори дуьле гъэдер небу,
Э гъэриш дуьл гоф сохденбу:
„О, инжиге чуй хуб гъисди!
Чуй товуш ве темиз гъисди!“

Чум суьрой нис биренбу
Эз винире машингъоре,
Мэхътел мунде гуфдиренбу:
„Чуьтам диловундет игъоре!?“...

Гье эз суьфдеи рузгьо Динор
Вено гьемей эшгъэ э кор.
Эри хундеш шевгьо рафд у,
Вараси хьол глѹблеме у...

Динор нисе данусденбу,
Мубуге ю игид рузгьо,
Миравге сес эз товун ю,
Тегьер кулок, э гьер логьо...

Буьлуьнд вегуьрд уре жофо,
Жофо уре гьуьнерменд сохд,
Э жигей эн се машингьо,
У э паздегь машин корсохд.

Шиновусд хэлгъ нум эн уре,
Уре э мэглни хунд буьлдуйриш,
Гьеме эзу гуфди игид,
Эзир глѹлем до ордениш...

И вэхд бирден э сес урра
Паруьсд и сурет э сер ме.
Э трибун клуб дуьруьм
Депутатка — Диноре ме.

Имбуруз руз чуй шор гьисди,
Шогьире у гьувот доре,
Дуьл э дерийгь чаруьсди,
Эдей зенде у ризгьоре...

КНИГ ВЕ ШУШКЕ

Э гъэд эн е чуйкле богъле,
Луьгегьошу сим-савз бугьо,
Поисдебу е хунеле,
Эз ченд тенге пенжерегьо.

Бу руз гьоми. Э согъ куче
Эзи хуне лов мибисдо
Сес эн мэглни ве комонче,
Сес чеке-чек ве вежесде.

И шори чуй шори буге,
Мигирошдгьо э и хуне?
Ме гьичиш ни варасуьруьм,
Ме пенж сала глѹил буьруьм.

Мэхьтѹл буьруьм гье э е хуне
Эйчуй мигирошдге шори!
Видовусдум эки Суне,
Пуьрсире данум ме гьери.

Чуьнки дануьсдебуьруьм ме,
Эгер миглид мибисдоге,
Эхунеймуш мигирошд у,
Тозе партал мокурдум меш.

„Гу жон дедей, гу жон Суне,
Чуьни унжо, э у хуне,
Э хуней эн Рэхьмонигьо,
Мэґни, шори тик биригьо?

„Суьґлуьдеи“, — гуфди Суне.
„Суьґлуьде чуьй гьи, жон Суне?!“
„Зенде оморениге кук,
Мигид гуьрде э хотор ю“.

„Эгер духдер зенде омеге,
Суьґлуьде нисе нушунде?“
Суне дие жугьоб недо,
Муьхшуьл бисдо э кор хуьшде...

Рэхьмон эри хьофд рузе кук
Нуьшундебу келе мигид,
„Кук эн бебе, — мугуфди у, —
Гьисди кумек, гьисди имид.

Весси мере пенж духдер гьисд,
Дуь эз еки гьуьндуьртегьо,
Дуь эз еки гуьгчегтегьо,
Беге мере кук герек нисд?!“

Гьэдер небу шори юре,
Тэґриф мидо гьони зереш.
У мугуфди: гьич эз зен ю
Гуьгчегтё зе дие нибу...

Гирошдуьт рузгьо ве мегьгьо,
Сиегье гьиргьире муйгьо —

Егьгьуь — Яша вэхуьшд э пой:
Бебе, Деде! — зе у гьерой.

Рэхьмон гьони э фикир бу,
Сэхд данусде воисденбу;
Эз Яшкешу ки мубуге,
Оморе келе биренге.

Шуморд у ченд пишегьоре;
Инженер, учитель, духдир.
Хьэз не омо екиш уре,
Диеш лугьондте сохд фикир.

„Туь гьери гу, — гуфди эз зе, —
Ки воисде туьре бу Яшке?“
„Гьелбет учитель, — гуфди Мозол,
Эз учитель чуьни хубте?“

Рази нисдуьм, — гуфди Рэхьмон, —
Е кукиге зендиге туь,
Гоф туь бугу, мисохим учитель,
Гушдор мереш гьонилей туь:

Мере воисдени у бу
Е зурбое келе игид,
Гуьзеле, жоборде игид,
Эз гьи́линж юш ґлотош лов бу.

Дуьшме эз дур дире сэглэт,
Сегьм шишире терсуь эз у,
Э гьер жиге бурав ґуьзет
Эз товун иигди энү.

Келе вождгьо – полководгьон
Гую эзу: „Еша Яшка!
Ватане туь лап сэхд дошде!“
Ве дуьт уре келе бэхшгьош.

Эз чумгьой зе жегьисд шори,
Гуйге эз гьерло бэхд диromo,
Гуфди: „Игид бире хубе кори,
ТэгIрифини, оммо, оммо...”

Э салгьоревоз эз ме у
Мубу э дургьо, э дургьо,
Чум ме гье э рэхь мидобу,
Муьвуйнуьм уре э сад ховгьо...”

Рэхьмон бирден душе вешенд
Песде гьошеш жумунд, фушенд;
„Туьре чуйтам воисденбу,
Шев, руз эз туь жире небу?!”

Игид, гьелбет, э дур мурав,
Яралуьш мубу, мубу хосиш.
НэгI, эдем дире ме дуьл туьре
Учитель гьэй, неде гьичиш...”

И вэхд э чубугь водоре
Диромо сад сала Игьил.
„О, биё, биё лелей Игьил,
Гереке вэхд диреморей!”

Зубош духдер чое герм сох,
Биёр эзу энжинегьош”.

Песде Рэхьмон эз сер куьрси
Нуьшде э ён Игьил, пуьрси:

„Те хьол-овхьоле пуьрсире,
Венге шори э дуьл иму,
Е меслэхьэт ди имуре
Эз товней Яшкалейму”.

Рэхьмон очугь ихдилот сохд;
Фикир юреш, фикир зереш..
Игьил хэндуйсд, руьше дуз сохд,
Гуфди гьэйлере везере:

„Э пушой гIэил дуь чи нит;
Еки книг, ейге шушке,
Э сер коми дес кешиге,
Гье э у рэхь хуте сохит.

Э сер книг дес кешиге,
Данки у учитель мубу,
Эсер шушке дес кешиге,
Эзу келе игид мубу”.

„И зурбое несигIэти, о,
Хьохмой туь келеи, леле!
Духдер, зубош, – гуфди Рэхьмон, —
Эз гуфере ди гIэиле”.

Рэхьмон зур е книгеш,
Шушкой партизани юреш,
Вегуьрде эз мих эн гьиче,
Овурд но э пушой Яшка.

Ой, дуьл эн Рэхьмон мисохд куп-куп,
Уре гьечи мивоисд кук,
Кешуь десе эсер шушке,
Мугуфди: „Фикир ди, Яшке!“

Е салае чуйкле Яшке,
Куклей жугьур Дагестани,
Дениши ебо сэхд э книг,
Песде, десе кеши э сер шушке...

Гирошдуьт мегьгьо ве салгьо,
Рафдуьт омбаре васалгьо,
Э кул эн глэсб вери Яшке,
Фашистгьоре эдей куьшде.

Эз шушкеюш жесде элов,
Менгесд у сер дуьшменгьоре,
Нис данусде чуьниге хов,
Шушкеюш гьич куьт нис бире.

Сер гуьрдигьо у эз Моздок,
Дуз те Берлин эдей рафде.
Эзир пойгьой глэсбюш мофдо
Дуьшме, мурдала ху рихде-рихде...

Гялеме сэхд моч сохде у,
Пур гьисдгьоре гьувот чуьшме,
Те песини нефес дуьл ю,
Рэхьм эй не берде э дуьшме.

У ватане дори шовгю,
Гьилинже гьич эй не норе,

У Сталине дори шовгю,
Дуьшмере эри бесгьун доре.

Гирошдуьт се салгьой довгю,
Расд бисдо Яшке э шовгю.
Нуьвуьсд эри бебе-деде,
Лап эз герми эн дуьл хуьшде:

„Эз ме гьэйгьу мекешит гьич,
Пуьлом инжо гьисдигеш гиж.
Эз ерхгьо ху рихденигеш,
Асму инжо сухденигеш.

Рэхь иму гьисд эз гьэд глэтош,
Эз гьэд гьурум эйму чуьшме
Эдей рухундени офто,
Нетерсире рафденуьм ме.

Глэзизгьой ме, дур нисд у вэхд,
Могордум ме, бесгьун доре,
Миёрум ме эришму бэхд,
Моч мисохум ловгьошмуре.

О, товуш мубу диеш рузгьо,
Зиндегуни диеш гуьлшон,
Шевгь муьдуьт богьгьой колхозгьо,
Товгьой заводгьо маравт те думон“.

Гирошдуьтки е ченд мегьгьо,
Ченд бежиде мегьгьой женггьо,
Эри Мозолту ве Рэхьмон
Е когьозигеш гене омо.

И когъоз бу эз Сталин,
Эз буъзургье вождь эн Совет,
Э комики нуъвуьсдебу
Омборекбу—келе глүьзет,

Эри эн кук, игиде кук
Угъо ватане доретгъо,
Офдоретгъо эз шушкею
Омборе сергъой фашистгъо...

Э гъэд эн е чукле богъле,
Доригъо гуьл эз гьер логъо,
Поисди е сипре хуне,
Эз ченд келе пенжерегъо.

Руз гъомини. Э согъ куче
Эзи хуне эдей жесде
Сес эн мэгъни ве комонче,
Сес чеке-чек ве вежесде.

Гу жон Суне, чуь шорини,
Унжо э хуней Рэхъмонигъо?
„Суьгъудей“,—э хутор кук,—
Игиде кук эн ватани“.

Э инжиге, глэзизгъой ме,
Варасдени ихдилот ме,
Эз товун суьгъудей Яшка,
Эз товун книг ве шушке.

ДУСДИ ДУЪЛГЪО

Тозе вагон, савзе вагон,
Е глэлемет оморени,
Сес эн мэгъни ве мизокон
Эзу эдей лов бирени...

Э ён рохъое пенжере
Нуьшди Софрон, денишири,
Кулок гъеминониш зере,
Синере сохдени серин.

Тегьер книг э пушою,
Сигъде улкей ватани ю,
Велг-велг вокурде оморени,
Ранг бе ранглуь шевгъ дорени..

Э велггъо, э пушой эню
Жесде, песо мунденуьтгъо,
Эзир офто доренуьт нур
Дусде шегьергъо, сэхърогъо.

Хунчее догъгъо, вишегъо,
Тозе фабрикгъо, кучегъо,
Дворецгъо, сергъоре тик вешенде,
Нуькерегъо-хэнде-хэнде.

Гъечу темиз гъисди гъово,
Нуьгъреиге гуйге согъ у,
Не буй барут, не пожаргъо,
Не дириге е вэхдиш у...

Шинеле гуърде э сер дес,
Игид иму, игид рузгъо,
Вокошире шоре нефес,
Фурамо эз нердуигъо.

Э пушою поисд бирден
Вокзал, сес сохд э гушгъо,
Эз же одохлу ве деде
Рэхъ сохдебу чор сал пушо,

Гуфдире: „Гъэзизи, бура,
Рэхъм мебер гъич э дуьшменгъо,
Дор ватане, бэхд имуре,
Уьшуьгъэ эри инсонгъо.

Бесгъун доре, зуте вогорд
Гене э куьнж ватани туь,
Ведиройм э пушой вагон,
Гъэл дешеним э герден туь!“

„Дедей, — гуфди Софрон э дуьл,
Шинеле гуърде э сер гъул, —
Дедей, гъэзиз, ме оморем,
Э туь расд ведиреморем.

Туьш, одохлуй ме, Галиней ме,
Ширини, рачи рузгъой ме,

Дие гъич туь тэнги моху,
Фашистгъоре дорем бесгъун.

И ченд салгъо хъэсретуьм ме
Эри дире ме ишмуре,
Гъони миём гъэзизгъой ме,
Моч мисохум руй ишмуре...”

Эз гъэили шинохэ рэхъ,
Чуьн фирегъе лент нуьгъреи,
Э темизе софе себэхъ,
Бердени э дигъ дедеи.

Поисд Софрон э ён зими,
Сес мисохдгъо эз вор гъоми,
Е суьрхэ суьмбуьле бурра,
Э кеф эн дес сов сохд уре.

„О, гендуьм, гендуьм, жун ватан,
Мозол ватан, шори ватан,
Рачи доре туь имуре,
Гъувот доре туь имуре“.

У пушово эдей рафде,
Э ён эн чой вохурд дохъор,
Э гъиругъ юш дуь гъовогъ дор.
Поисд игид, шори сохде:

„О, гъе у гъовогъдоргъоют,
Гъе гъечу савз, обурлуьнуьт,
О, шолум эришму доргъо,
Чор салгъо ме не диремгъо.

Сес ишмуре не шинирем,
Не нуьшдем эзир соешму,
Моч не сохдем Галинере,
И чор салгьо э далдешму,

Э гьутине гьутинере
Гуьрде, не хундейм мэг'нигьо,
Гьозор версгьо добу э г'лэре,
Эзир бомбгьо, дурегьо, верфгьо“.

Эзи гьуьндуьри эн дохьор
Дигь хьуьшдере Софрон вини,
Поисди у эзир шогьвор,
Чуьн е хунче э гьэд сини.

Омо э ёр гьеме гьони,
Гьемей эн у салгьой женггьо;
У торе шевгьой думони,
У хинике блиндажгьо.

У пулемёт, жоборде дусд,
Сад нуькере гирошдетгьо,
У ширине дурей папрус,
Пушой атак тик марафдгьо.

Поисд у г'лэлем бесгьуни,
Г'лэлем э гьугь эн рейхстаг,
У бокалгьой эн бесгьуни,
У салютгьо, эз гьозор ранг.

Эхирде келе площадьь,
Э пушой чуьшмее мовзолей,

Э г'лэрей гьозор игидгьо,
Вожде рапорт доребуьруьтгьо.

Гьеме, гьеме миоморут
Жерге-жерге, дегиш бире,
Оммо бирден бурра оморут,
Фурамоки у гунеире...

Э пенж минут сес лов бисдо
Эз товун омореи игид,
Келе-чуькле кура бисдо,
Гуьнжуьсд гуйге зуритинг.

Гирошдуьт дес гуьрдеигьо,
Гьер жире пуьрсуьшгьо, гофгьо,
Оммо Софрон гье гешденбу,,
Дедешуре нис офденбу.

„Чуьтам?! Эжи?! – мугуфди у,
Э гьэриш дуьл гоф сохде у,
Мижесд э сер ченд думутгьо,
Дуь эз еки гурундтегьо.

Дуьл эн игид тоб не овурд,
Воисд, э лой хуне бурав.
Е чендигьо рэхь юре гуьрд,
Дануьсде метлеб энуре.

Софрон инжо шек сохд, вараси,
Дедешу согь нисд гуфдире,
Э сифетгьо денишире:
„Согь нисд беге? – аста пуьрси.

Гуюм, хундегоргьо, меш эришму,
Эз ихдилот одомигьо,
Гьони инжо гуфдируйтгьо,
Эз товун дедей дусд иму:

Немцгьо дигье вегуърдебуруйт,
Гьич э екиш рэхм нибердуйт,
Э гьерло зулум гешденбу,
Ху не глэтош сес доренбу.

Пире дедей Софрон иму
Рафде эки партизангьо,
Э пире дес гуърде туфенг,
Нихиси шевгьо ве рузгьо.

Едес моста сохденге лов
Ченд игиде партизангьо,
Дуьшме угьоре гуърдебу,
Эки генерал овурдебу.

Векенуьтки эз тен еки,
Герме пусди урусире,
Пире жендек партизанка
Дуз поисд гьич не лерзире.

Виники руй пире зере,
Генерал гьошгьоре вешенд:
„Ки фуьрсори э женг туьре?!
Эз жеи туь? Ки дори туфенг?!“

„Эз инжоюм, эз Россия,
Хэлгь дори туфенг э дес ме!“

„Сессуьз!! дие нисд Россия,
Россия гьисди эн иму!“

„Чуьтаме хуг нис диреге
Э звер сер ю гьоворе,
Беде невагьо, гьич муьрдитгеш,
Нивинит ранг Россияре!“

Немцгьо, дедей эн софроне
Э биней догь берде куьшдуйт,
Хунеюреш женевергьо
Бинзин декуьрде сухундуйт...

Софрон сере гьуз гуьрд аста,
Эз чумгьо ю рихд ченд дуьгь гларс.
Чуь гуюге не данусде,
Сифете гуьрд э пенжей дес.

И вэхд; Нира, зен колхози бирден,
Муйгьой сер юш бугьо нуьгьре,
Сер Софроне гьуьндуьр гуьрде,
Тегьер деде гьэл гуьрд уре:

„Кук ме!“—моч сохд у игиде,
Моч сохд орденгьой игиде,—
Сере зофру меги гьич туь,
Мере дедей хьисоб сох туь.

Мереш бу кук, дусд туь бу у,
Э е жиге хундебирит,
Э глэтоше келе атак,
До у журе эри ватан.

Мере, гу э жигей энү дедей,
Туьре шир хуьшде доригьо,
Мэгни хунде ве моч сохде,
Руз бе руз келе сохдигьо.

Ини Галя одохлуй туьш,
Гяруьс ме мугуюм уре,
Бэхш муьдуьм ме энгуьшдериш,
И ченд салгьо дошдемгьоре.

Воре туь гьич тенги кеши,
Гу, дедей мере не куьшди екиш.
Э е кифлет шори - хоши,
Мизигьим э мозол еки“.

Софрон вокурд рач чумгьоре,
Дениши э пире муйгьо,
Гуьрд э сине сер эн зере:
„Дедей“, — гуфди э гьэд ловгьо.

Бирден э дуьлгьо жесд шори,
Буьлдуйьрчиниш хунд мэгнире,
Ве вини гьемей эн хори
И дусди дуь одомире.

Бигьил паруй сес мэгни ме
Эз гьемей эн гьувотигьо,
Э гьер жиге, эзир чуйшме,
Эз товун дусди одомигьо!

ЧОР ТИКЕГЬО

ЭЗ ЛЕГЕНДАЙ „МЕРДЭХЭЙ“

„Туь, эй! э хьуьршево
Дер камере куфд часовой, —
Весси, ненге фит мизенуьм,
Начальника миверовнум!“

Мердэхэй э пенжей десгьо
Гуьрде сере, эдей хунде,
Пусузлей эн нефтиш аста
Э пушо ю эдей сукде.

„Бесдеюм э торе гьэземет,
Гьэриш дуьл ме пури ниет,
Воисдени зенуьм гьэнет,
Биём дусдгьо экишму ме.

Ве совусде ме гьир-ата,
Бесде гьилинж эн пулате,
Кура сохде могьлугьэте,
Берим э сер сие дуьшме.

О дусдгьой ме, гьэзизгьой ме,
Гьич тенги мекешит эз ме,
Гьони дуьсдогь гьисдуьмгеш ме,
Экишмуни гьер вэхд дуьл ме.

Пусуз, зу сух, месух аста,
Мере гъич шев нис воисде,
Э дуьл ме эдей зуьгIбе жесде,
Зере эри эн азади“.

Гъегене куфд э хьуършево
Дер гьовунире часовой.
Мердэхэй сере тик гуърде,
Дениши тиж э лой эн дер:

„Эй гъэроул, чуй фурс сохде?
Эсер эн буьз хьэрой сохде?
Бегем нисе данусде туь,
Гьисдуьм гуфдире ме дусд туь?“

Вэхуьшд игид сере гуърде,
Омо э лой пенжереле,
Е астаре вохурд бирден,
Тов доре чуйн жовогъилет.

Хэйли-хэйли дениши у,
Э астарай эн гIэтоши,
Гуйге эзу руьхь вегурд у,
Шор-рэхьэт нефес вокоши:

„Эй софе астара, гIэзизи,
Веригьо э гъугъ хори ме,
Гье товуш ди шевиш, рузиш,
Веди бу хуб рэхь метлеб ме...“

Черх хурд гIуьлом екемигеш,
Шев гирошде омо себэхь,

Гъушгьо э гуьг рафдуьт э гешд,
Веди бисдо инсон э рэхь.

Оммо игид-шогъир расди,
Э торе сэхде гъэземет,
Чуме не берде э хифлет
Э песой эн тур поисди.

Е тикелей шегьер Дербенд,
Е тикелей сигъде Дербенд,
Чуйн ранги-рангие тисме
Ведини эз игид-дусд ме.

О, эйчуй эзу веде нисди
Гъемей эн гъэдиме Дербенд?
Гьер руз гIуьмуьр эн игиди
Э уревоз гьисдигьо бенд.

Э коминжо у шир хурди,
Веромори, мэгIни хунди,
Гешдигьо э келлей догъгьо,
Биригьо дусд чойгьо, богъгьо...

О, эй чуй эзу веде нисди
Гъемей сигъде дусде Дербенд?
Эйчуй игид рохьо нисди,
Тегьер аслан бурав э женг?...

Гирошдуьтки хэйли вэхдгьо,
Э торики, э бухову,
Мердэхэе бисд солдатгьо
Эдет берденуьт э диву.

Приставгъо, дивучигъо,
Градовой, силисчигъо,
Геймиш э гъэд тозе хэлг'эт,
Гъемееки хъозур нуьшдет...

Дивуре дураз несохдуьт
Зури ишу бурра бесдуьт,
Энжэгъ дивучи вэхуьшде
Бигъгъореш буз-бузи сохде,

Гуфди гъечи: „Жэг'мет, диву,
гиросдгъо э десдин хосе
гъонунгъой падшогъети падшогъ
Николай Романовгъоревоз, варасд.

Терслуье дуьшмен, мэг'луьмлуье
гъэчэгъ, Мердэхэй кук Овшолум,
рафдигъо эсер девлет падшогъети
ве куьшдигъо ченди одомигъоре —

гъуаллугъчигъой падшогъи
ве ведилуье одомигъой
шегъере, фуьрсоре оморени
эри 25 сали э Сибирь.

Мейдуре, миданит гъишде!..“
Мердэхэй гъошгъоре гуьрд тик,
Поисд э гъемей гъуьндуьри хуьшде:
Ха-ха — хэндуьсд, песде гуфди:

„Эй, дивучигъо, приставгъо,
Сие мушгъо, ве нуькERGъо,

Дивуре бурра бесдитгъо
Эй фуьрсоре мере э Сибирь.

Эз е кориш нисд мере терс,
Хори дори мере нефес.
Э женг эз ме ни муьруь хъэвес,
Фуьрсоритгеш мере э Сибирь.

Э пушой ме дурази рэхъ,
Четини гъисдгеш эн ме хъэрмэхъ,
Небердейтгеш э ме гъич рэхъм,
Терс нисд, фуьрсит мере э Сибирь.

Вокурдуьтгеш халат арестант
Мумунум ме гъе чуьн аслан,
Сибириш гъисд эн ме ватан,
Терс нисд, фуьрсит мере э Сибирь.

Данусде бош беде дуьшме,
Дуьл ме пури г'этош чуьшме,
Дусдгъо муьдуьт ерэгъ э ме,
Мивинит у вэхд, кинуьмге ме.

У вэхд кумек нибу э ишму,
Не гъонунгъо, не чингъошму,
Гъэтлийн миейм э ишму,
Миданит у вэхд, кинуьмге ме.

Моч мисохум Дербенд мере,
Ширине хок ватан мере,
Шор мисохум хэлгъгъой мере,
Миданит у вэхд, кинуьмге ме“.

Гьебирден тиге жидегьо
Эз гьер ло гуьрде оморут,
Гурунде зенжил эн пойгьо
Бимсуьз-гьуьнерлуь сес дорут.

Пуьлом гуйге эз гьерлогьо
Е дэгьдэгьэ гьэргь бисдоге,
Нефес дуьлгьо, шар дерьёгьгьо,
Гуйге эз кор поисдуьтге.

Мердэхэй но е ченд лунгьо,
Дениши у э лой жэгмет,
Э лой деде ве балагьо.
Поисд. Руй бисдо эз гьемей муьгьбет.

„Руз эн чоршобот овурдет,
Дивун мере хугьо сохдет,
Эри ме Сибире вихдет,
Гэзизгьой ме, хьэлол сохит!

Э рафдеки, нигирисуьм,
Ишмуре эз ёр ни фуьрсуьм,
Эшму шолум муьнуьвуьсуьм,
Бироргьой ме, хьэлол сохит!“

И вэхд бузгьой эн жидегьо
Э тен игит вогосире,
Эз гьер ло гьуьл зере пушово,
Минкин нидо эй гуфдире.

Мердэхэй жендеке жумунд,
Лерзи гуйге хори, гьово,

Э жоллодгьо сегьм шишире,
Жидегьо бисдорут ёново.

Гене гофгьой игид жесдуьт
Э лой нуькерей инсони,
Э лой дусдгьо ве бироргьо,
Э лой жэгмет эн ватани:

„Э пойгьой ме вегеш бухов,
Сер ме гьич гьуз гуьрде ниёв,
Э женг диеш руьхь мидиров,
Гэзизгьой ме, хьэлол сохит!

Шир дорейгьо дедей ме туь,
Келе сохдейгьо мере туь,
Мозоллуь гу хуьшдере туь,
Сигьде деде, хьэлол сохит!

Дерд мекеш пире бебей ме,
Шори сохденигеш дуьшме,
Эймуш товуш муьдуь чуьшме,
Пире бебе, хьэлол сохит!

Дусде зен ме, Нергуьз-жейрон,
Тари месох гьич чумеш, жон,
Балагьоре мегьил хьижрон,
Дусде ёр ме, хьэлол сохит!

Гьуьзуьргуьлгьо—балагьой ме,
Рачи биёвгьо рузгьой ме,
Ишму нирайт эз пушой ме,
Балагьой ме, хьэлол сохит!

О, Дербенд ме, глүьзет, муьгьбет,
Уни гьэле, гьопу пулат,
Минорей туьш гьисд глэлемет,
Ватан Дербенд, хьэлол сохит!

Дусде догьгьо, шевгь гьисдитгьо,
Эз сур ве хов пур гьисдитгьо,
Э меревоз мэглни бесдейтгьо,
Дусде догьгьо, хьэлол сохит!

Эй бироргьо, хэьбергьой ме,
Э бугьо руз имидуьм ме,
Егьин миём экишму ме,
Гьовум-гьэрдеш, хьэлол сохит!

Эз сабуьр гьич келете кор нисд,
Эз расди гьич хубте гоф нисд,
Эз ватан гьил дусте чи нисд,
Егьин миём экишму ме.

Биней дуьл ме инжигей,
Бэхд эн жун ме инжигей,
Товуш чум ме инжигей,
Егьин миём экишму ме.

Мердэхэюм гуфдиренуьм,
Ишмуре сэхд гьэл гуьрдenuьм,
Хок Дербенде моч сохденуьм,
Егьин миём экишму ме..."

ЭЗ ПОЭМАЙ „СЕГЬЕР СУЬРХИ“

Либо эдей гириздени,
Дуьгьгьой глэрсгьош шив зеренуьт,
Чуьн шарлегьо эз чумгьо ю,
Э сер сине офдоренуьт.

Дедей энуш, сипре муйгьо,
Дуьл юш сэхд гурунд биригьо,
Гуьрд э гьужогь сер Либоре,
Муьгьрову берд у десгьоре,

Эсер суьрхэ бендгьой духдер,
Ве глэрсгьореш темиз сохде,
Гуфди: „Мегирис жон, гьичиш нибу,
Дусдгьо э у кумек мубу.

Су дараво э дер дуьшме,
Су дараво э дуьл дуьшме,
Э и гьэгмегэрише вэхдгьо,
Эйму гилгуле овурдгьо..."

Гуюм сигьде хундегоргьо,
И овхьолете эришму,
Эйчуь мирихдуьтге глэрсгьо
Эз чумгьой Либо дусд иму:

Деникинцгъо вегуърдебуъруут
Дигъ Пулате. Ве э гьер ло
Мигешдуът зулум ве бологъ,
Пэтош ве хун гъэриш буърут.

Ини э и зуьгбее шев,
Сес мидогъо э тегьер дев,
Ве гъургъушу нерм, мест бире,
Куфденбугъо руй хорире,

Беде дуьшме, бандит – Ното,
Дефуърсоре ченд солдатгъо,
Эзир гъирмож, эзир дуьгди
Куьшде – куьшде гуърде берди,

Нуьвэхъ бебей эн Либоре,
Дусде бебей эн Либоре,
Э штаб эн молкомутгъо,
Хун инсоне хурденуьтгъо...

Пире мерде дире Ното,
Гуфди у: „А-а, диroyт, диroyт!“
Лой-луй хурде у эз шороб,
Тапинжере вегуърд эз гъоб.

Руй бисдо эки офицер:
„Пуърсит гъери эз сипре сер;
Разиниге эри доре,
Гъони, ха-ха э ме Либоре!..“

Пире чумгъой эн пире мерд,
Пур бире гъэгър, пур бире дерд,

Гуфди эз дуьшмен эн хэлгъгъо,
Эз шороб пигъ гуърде чумгъо:

„Хъэсрет бире муьрдигеш туь,
Ранг Либореш нивини туь,
Вече дуьшме, сие гъумолет,
Кем гъеле э хэлгъ зулум сохдейт!?!..“

Ното дегиш бире бирден,
Сереш чуьн хуг у шефд гуърде:
„Гъечини? диренуьм Нуьвэхъ,
Рази нисд туь э нике рэхъ!

Хуб! мидануьм гъечу буге,
Чуьтам Либоре хогъумге!
Оммо мере воисденбу
И пире рузгъой туь шор бу.

Э хотур иму э еки
Дусдгъо мибошим гуфдире,
Не дешендем э списокиш
Туь партизан биреиреш.

Пэил нисд, фикир сох Нуьвэхъ,
Нэгъуьлгъоре ше эз муьвэхъ.
Песини бо гуфдиренуьм,
Ненге, э е гуниле хъэйф ниберуьм!“

Тиж гуърде Нуьвэхъ чумгъоре,
Кура сохде гъувотгъоре,
Зе е муьшд эз сифет Ното:
„Миданит бире гъони хъэтон!“...

Ини дусдгьо, Либо эйчуь
Буге и шев дерд – домогълуь,
Э торике сэхде хуне
Мирихдге глэрс э сер сине...

Гьониш у э сэхде хуне
Мирухунд глэрс э сер сине,
Сер юш дебу э думутгьо,
Чуьн менг гьово э булутгьо.

Оморенбу э пушо ю
Сигъде бебе э дес залум,
Офдоригьо эз товун ю
Э есуьруьм, беде зулум.

Гуйге пире мерде бесдет,
Сифет юре кову сохдет,
Дешендет э сэхде подвал –
Э кон неме хинике чол.

Гуйге ини товундет сэхд
Е келе лэхтей гьовуре
Венорет э синей эну,
Эри бурра руьхь дуьл юре.

Е ненге мишиновусдки
Либо сес эн гунилере,
Чумгьо сэхд бире гьееки,
Мидиге офдогьо бебере.

Дегиш бире и думутгьо
Эз сер, добугьо э жозе,

Омо э ёр сие чумгьо,
Э дуригьо бугьо гуьзел.

Кук эн догъгьо, дусде Алик,
Жоборде солдат – большевик,
Сере гуьрде э пенжегьо,
Гуфди Либо э гъэд ловгьо:

„О, туь инжо эйчуь нисди,
Егъин кумек мипоисди,
Эри дусде Либо ёр туь,
Эри дусде гъуьзуьргуьл туь.

Муькуьшди туь и дуьшмере,
Й беде сег эн кучере,
Нуькер эн молкомутгьоре,
Гьовкенде оморетгьоре.

О, даниге гьонилей туь,
Чуьтам дердлуь гьисдге ёр туь,
Тоб нидори, пар мизери
Гъуше хуно эз руй хори,

Нерме рэхъгьой булутире,
Миофди у дигь догъире,
Дигь туь зенде оморейгьо,
Гьони, э глэтош деригьо.

Гъуьндуьр гуьрде сифет мере,
Е ченд гиле моч мисохди,
Ве покурде глэрсгьой мере
Эй ме кумек мипоисди...”

Пире дедей эн Либойму,
Гуърдебугьо сер духдере
Э синею, вини э куьнж
Туфенг ве хэнжел шуьвере.

Ве муьгьрову совусде у
Сер духдере аста гуфди:
„Эйчуь, эйчуь, мере е кук,
Е сигьде кук гьони нисди?

Е кук, комики мирафдгьо,
Эй дерд ме чоре миофдгьо,
И болоре, и гилгуле
Эз сер иму нисд мисохдгьо“.

Бирден и вэхд дер куфде омо.
„Ой! кинибу?!“ — Либо вэхуьшд,
Дуьл эн дедеш бирден жуьмуьсд,
Э чумгьо ю сегьм диromo.

„Либо, менуьм“, — гуфди бирден
Зури-зури эз у лой дер.
Песде гене у зиёд сохд:
„Ведиро Либо, гьурлугьи сэхд“.

Либо зури вокурд дере,
Ди дегь сала Шэглмилере,
Куьлэхьэш гуйге те чумгьо
Эз кулок шиширебугьо.

„Чуьи Шэглми, Солдатгьои?!“
Гьи? э лойму оморенуьт?

Оммо Шэглми э иловле
Денишире, гуфди евошлей:

„Эз бебешму гу гьони зу,
Дир не сохде, э отряд варав.
Аслан э дигь оmoreбу гу.
Дануьсдики? дие дара...“

Либо, бирден нум бебере
Гуърде сэглэт, гьуз гуьрд сере,
Ве эз чумгьо тегьер глэтош
Луьп зере рихд е ченд глэрсгьош.

Дегиш бисдо дуь ловгьо ю,
Э гьирогь дер гуьрд сере у:
„Бебе, жун ме, о жигер ме,
Офдорей э гьэзоб дуьшме!

О, булутгьо, булутгьой асму,
Эйчуь э сенгь чарусде ишму
Не офдорит э сер солдатгьо,
Куьшде-куьшде, уре бердуьтгьо?

Ишмуш шаргьо, гуьрде глэтош —
Не сухундит жоллодгьоре,
Зуьглбе, зуьглбе э хэнжелгьо
Чарусде, не венжири туь угьоре.

Эжеки гьони бебей меш
Мирафд эки хьэрмэхьгьо ю,
Э жоборде отряд хуьшде,
И хугьоре эри куьшде.

Сере э лет дер гуърде у
Э дорун сэхде мижегьо,
Гуйге очугъ мивини у
Э глэрей догъгьо – вишегьо,

Десдей эн партизангьоре —
Бироргьо ве лелегьоре,
Гуйге гьемееки нуьшде
Аслане эдет гуш дошде.

„Дедей!“ видовусд Либойму
Э хуне, эки эн дедей,
Туфенг бебере вегуърде,
Пире зере сэхд гьэл гуърд у:

„Дедей, эдем рафде э догъгьо,
Сэхд гузетуьт партизангьо.
Миём гене эки туь ме, дедей,
Воре тенги кеши дедей!“.

Ченд бо моч сохд пире деде
Эз ловгьо ве чумгьой духдер,
Герме шори жесд э раггьо,
Гуфди: „Бура эки эн игидгьо,

Эки аслангьой эн догъи,
Эки жобордгьой эн догъи,
Эжигей эн кукиш, бебеш,
Рэхьм мебер гьич э е дуьшмеш!..“

ЭЗ ПОВЕСТЬ „ХЭЕЛГЬО“

Сер гуърденуьм повеста ме,
Эзу жиге, хундегоргьо,
Ким ве Сибо —игидгьой ме,
Дегь классе варасдетгьо.

Дегь сал эшгъ дуьле доретгьо,
Гьер гоф гилме дусд хосдетгьо,
Эри офде мозол шори,
Э буьзуьрге келе хори...

Сибо гуърде гьул эн Киме,
Тенге кучере гирошдуьт:
„Гу имогьой Ким, эри ме,
Се рүзгьо чуь сохдейге туь?

Гьич э лоймуш не омореи,
Э кулубиш гьич не бирей,
Белки шогьир биребири,
Десдонгьо нуьвуьсдебири?

Ди шохьонгум туьре дирет
Э гьугъ дохьор, нуьшде тэхьно,
Э гьэд думутгьо пуьчире,
Бире гуйге э дуре рэхьгьо?

Туь Ким эдей пэхьни сохде
Эз глэзизе дусд туь, дуьле,
Е кор гьисди, омо гьич туь
Гуфдиреш Ким, нисе хосде.

Ким аста хэндуьсд, дениши
Э дуь лап шинохэ чумгьо,
Э ранг дерийгь буьруьтгьо,
Поисд, шоре ох вокоши.

Гуфди: „Эдей глэйб сохде туь,
Ихдиёри, гьелбет, туьре,
Оммо дануьсдени хуб туь,
Эз туь пехьнуь гоф нисд мере.

Дегь сал э е класс хундейм,
Эз е книг хундейм нубо,
Бирет вэхдгьо, иму буррайм
Нуш, зз лэглэй еки Сибо.

Чуьтам Сибо, вес мисохи
Мере гьувот, пэхьни сохум
Эз туь дуьле, гьич е гофеш,
Е шорире ве е дердеш?

Оммо дузи, и се руз, ме,
Э лошмуш не оморебуьруьм,
Бэхшлемиш сох, ире э ме,
Э е план муьхшуьл буьруьм.“

У плане мугуфдурум,
Оммо Сибо, зун гьеле,

Эз е лойге терсиренуьм,
Рухшенд мисохи туь э ме,

Ве э гьеме мугуи туь,
„Фантазия нуьвуьсди Ким...“
Хуб, э институт хундимки,
У вэхд мэглуюм мубу э туь“.

„О, гьони гу, гьони жон Ким!“ —
Гуфди Сибо, минет сохде, —
„Негуфдириге, эз расдекиш
Мере туь дусд нисе хосде!..“

Гуьрде десе э дес еки,
Дуь жовонгьо — Сибо ве Ким,
Эз жилгьэлей эн нуьгьреи,,
Дегешдигьо э гуней,

Эдет звер варафденуьт
Э гьугь эн гьуьндуьре дохьор,
Рэхьэт нефес кеширенуьт,
Синегьошу рач эз шогьвор.

Руз совети пури мозол
Ве герме суьрхэ ригазгьо,
Эри дуь гуьзелгьой догьи,
Эри комигьо очугьи,

Рэхь э келе фирегьуни,
Э гуьлшоне зиндегуни,
Э хуней гилм, пур гьисдигьо,
Книг, жофо, карасдигьо...

„Чуь хуб гьисди э инжиге,
Ким, виниш, руй Каспий гуьрди даре!
О, дигь имуш уни, гуйге
Чуьн е лула э гьэд дере“.

Ким е ченд гуьлгьо дезере
Э буз суьрхэ бендгьой Сибо:
„Ини, инжо, нуьшим ебо,
Гушдор туь и план мере“.

Песде вегуьрд Ким эз гуьлтугь
Е гьэд сохде велг когьозе,
Э сер эн сенгь лов сохд очугь:
„Ини у, доремгьо се рузе.

Те дануьсде чуь веге э у,
Дениш, хуб дениш зофруво,
Э и зурбое биебу,
Э пушойму дегешдигьо.

Уни дирей у вишкаре,
Э у тараф эн нуькере?
Эзунжиге эйзуригьо
Мизенуь нефть сад фонтангьо.

Ве вишере хуно марав,
Эз догьгьош гьуьндуьр вишкагьо,
Цистернгьой сад тонни муравт
Эзунжиге э гьерлогьо.

Дениш гьони э и лойге,
Э чепи лой эн биебу,

Зимигьо, богьгьо унжиге
Вилеете дорет обур.

Ини, дениш э дереиш,
Э сигьде дигь эн дедеи,
Хуьшдени туь гьони уре,
Той сохдигьо э е лула...

Э минжи гьемей энугьо
Дегешди келе биебу,
Кидану ченд гьозор салгьо
Сэхд э хифлет дериге у,

Бире хьэрмэхь эн оезгьо,
Хьэрмэхь кулокгьо, ворущгьо,
Недиригьо муьгьребони
Гьич эз жофой эн инсони,

Михэндуй у э пушой догь,
Зинде мубу сифет эну,
Вокурде миёв шегьер-богь,
Чуьн е хунче муьдуй у нур.

У дигь имуш гьич ни муну,
Эзир гьэнетгьой булути,
Расди энжэгь сурет эну
Офд миёв эз музей гьуьзети.

Миденуьшуьт э у сурет,
Э у едигоре сурет,
Эз дигь иму одомигьо,
Мэхьтел мунде мугуют угьо:

„Чуьтам э у дорушдебу
Зиндегуни ве девронгьо?
Чуьтам э у дорушдебу
Гьозор кифлетгьо-хунегьо?“

Дениш Сибо, туь имогьой
Э и когьоз, у шегьере,
Рачи муьдуйгьо сегьере,
Ме не туьни мокунимгьо.

Ини инжо мубу вокзал,
Ченд метребе ве эз ченд зал,
Эз дуй ён юш товуш муьдуй
Мурав бульвар э дур-э дур“.

Ким, гьечу хьэвес дуьл хуьшдере,
Келе хьёлгьой хуьшдере
Эри хьэрмэхь мисохд суьгьбет,
Гьер сес гоф юш мидо муьгьбет.

Ве гуйге у эз расдекиш
Зурбое инжинер буге,
Эз трибун большевики
Чертёж э дес, гоф гуфдиренбуге.

„Жерге мипоют хунегьо,
Кварталгьо, мэхьэлегьо,
Ве э минжи шегьер, ини,
Мубу площадь Сталини.

Екем эзу овулоте
Мубу дворец пионери,

Э и жиге кулегьо, сенггьо
Гуьл муьдуй парк эн шегьери.

Эзу дере, жиге дигь иму
Рэхь илчи дешенде миёв,
Гьитгьош эз гьерло мипоют,
Сад машингьо мурав-миёв.

Инжиге винзавод мубу,
Ве э и гьирогь нуькере
Электростанция мипою,
Товуш муьдуй согь шегьере“.

Эз шори тоб не овурд Сибо,
Э синей дусд сере вено:
„Зурбой туь, бовор сох Ким,
Лал инжинер-художники!

О, шегьер, тозе шегьер,
Мокуну Ким, о, и Ким ме,
Пур мубугьо гье эз сегьер;
Жофо, мэгни, бэхд ве чуьшме!“

„И гьеле чуьй, чуь плани?
Энжэгь гьисди и е тумле,
Ебо бурайм э институт,
Песде мивини туь гьеле.

Шев руз хунде, кор мисохум,
Муьдуйм гьемей эшгь эн дуьле,
У плане э Кремляш
Диренге вождь, шори соху.

Кидан эз туыш выходнойгъо
Мугуном ме, нерайм Сибо
Э танц, профессор гуфдиригъо
Чертѣжа варасим ебо."

Сибо чуме нис кешире
Эз руй дусд, хѣл бугъо пур,
Е дэгъдэгъа пушо бире
Мижегъою, у диренбу:

Пѣлемете тозе шегьер,
Э гъад шевгъа гуьлгъо-доргъо,
Эз е лой ю, зимигъо доре жевгьер,
Эз е лойге—сад вишкагъо...

Ини дусде хундегоргъо,
Тозе игидгъой повесть ме,
Шори ве мозол эн дуьлгъо,
Уьшуьгъ тѣгрифи рузгъой ме.

Моч сохденуьм лап эз дуьли,
У темизе хѣлгъоре,
У товуше хѣлгъоре
Э тозе гуьлгъой васали...

Гирошде рафдуьт дуь мегъгъо;
Июнь, июль, вегуьрд дуь дусд
Когъоз, эз институт инженергъо;
Гъобул бирейт, биѣйт 15 август.

СИВЬЕ ГУЬЛ

ЭВЕЛИ СЕРНЕ

Гуюм эй туь, хундегор ме,
Сивьѣи нум эн игид ме,
Эжеки чин суьфдеи дес,
Доре и нум э лов ме сес.

И нум гъич вѣхд фурмуш нибу,
Эзи ризгъо пузмиш нибу,
Те и мѣгъни мизигъуьгъо;
Э хоригъо ве э дуьлгъо.

Ини дусдгъо, у мѣгъни ме,
Те эхири ризгъо гъеме,
У гъисд е велг эн куьгъне девр,
Е велг сие сузове девр.

Эгер дердлуь бисдогеш у,
Донил нисди тѣхсир энугъ,
У девр бесди гъечу уре,
Гьер гоф ве гьер риз эн уре.

Меш эдеме гъони хунде,
Телгъой эн сазеш жумунде,
Чуьн э у девр пире ошугъ,
Мухундге эри эн могълугъ:

Э е кифлет, кифлет косиб,
Бугьо глони, бугьо есир.
Небугьо е жуьфд гомишиш,
Небугьо хиш эн хьюьзуьмиш,

Вероморе, бири келе,
Чутам гуйге э е куле,
Шив дореге бихэбери
Е гьюьзуьргуьл суьрхи-зари,

Духдер, гуьзел жейрон,
Небугьо той не э Ширвон,
Не э Тифлис, э Бухореш,
Белки, э де хоригьойгеш.

У чуьн чуьшме мидо товуш,
Ширмогьи бу дендугьоюш,
Муйгьой энуги газлегьо,
Холлеш мижесд э ён ловгьо.

Гоф сохденге кими вэхд у
Э зифруй дуй гьутинею,
Чолелегьош муьгуьнжуьсдуйт,
Дуйл инсоне хош мисохдуйт...

Оммо дусдгьо, Сивьё гуьл,
Надушменд, суьрхэ гьюьзуьргуьл,
Эз гьэриш дуйл у шор небу,
Сине мэгидон эн охгьо бу.

Чуьн ковтер у темиз бугеш,
Чуьн атлас у тозе бугеш,

Эденбу дуйл яра бире,
Эденбу дуйл пара бире.

Бугеш нобот ловгьой энуги,
Ширин – шелбет зугьун энуги,
Оммо сес ю бире назук,
Гье эденбу бире ёзугь...

Нуйшди Сивьё э пенжере,
Э пенжегьо гуьрде сере,
Хуьшг бири глэрс э гьэд чумгьо,
Тегьер чешмей герме рузгьо.

Эзуги гуйге веде нисдуйт
Догьгьо, э зир эн булутгьо,
Эзуги гуйге веде нисдуйт
Чапарлегьо ве гьендэгьгьош...

Эйчуь буге Сивьё гьечи,
Гуфди эйме е буьлдуьрчин,
Комики хуб дануьсденбу,
Эз дуйл эн у хэбердорбу:

Сивьёре бу дусде ёр,
Зелмон гуфдире е шив дор,
Сие гьошгьо, сие муйгьо,
Юш эз кифлет эн косибгьо.

Комики зенде оморебу,
Эри Сивьё той биребу,
Чуьтам заргер гьюьч сохдеге,
Дуй чапрасте той сохдеге.

Оммо у дусд дуз и се сал,
Се косибе сие васал,
Жуьро бу у, э дургьо бу,
Эз Каспиеш э уло бу.

Уре гуьрггьой эн Николай,
Беде жоллодгьой Николай,
Гуьрде э гьир, гьуьл зеребу,
Э солдати — мерг бердебу.

Гьечи, Сивьё дуз и се сал,
Се косибе сие васал,
Э рэхь энду денширебу,
Э дерд — думут офдоребу.

Оммо, гьечиш минкин нидо уре,
Эдет уре эз дор бурра,
Доре э шуьвер э бие мерд,
Герден ю гьир, руьшгьою зерд...

Шев эни руз, герм-хьуьме руз,
Сивьёйму гуьрдебу гьуз
Сере, нуьшде э гьирогь тэхд,
Мэхьтел бире, мест бире сэхд...

Диромо э кию зерде рушгьо,
Сере дуллу сохде эз дуьшгьо,
Воисд сову сер эн уре,
Воисд хоши гуьруь уре.

Жуьфд гушвореш вегуьрд эз куьф,
Гьэд-гьуд бире э ён ю нуьшд:

„Хэ-хэ веги, бэхдлей ме туь,
Уьшуьгь чумгьо, рачлей ме туь!

Ги шекер ме, ги глэсел ме!
Мибоши тозе бикей ме!
Мидорум туьре э сер дес,
Микешуьм ме эз туь нефес!“

Оммо, Сивьё не бисдо шор,
Жуьмуьсд сер ю чуьн луьгей дор:
„Нивой мере“ — жесд эз ловгьо,
Офдоре зенг до гушворгьо.

Ве ейлугьэ гуьрде э чум,
Диворгьо э сер хурдуьт лойлум.
„Бурайт леле, ейге офит,
Мере негьогь месухунит.

Ме езугьум, тэхьли руз ме,
Э молгьошму ниверзуьм ме,
Екиге хогьит эришму,
Миверзуьгьо э молгьошму...“

Э песой лет дер эн хуне,
Руьшгьоре гуьрде э чуне,
Бебей энду гуш дошдебу
Гофгьой Гуьле шиниренбу.

Ве векенде гьэиш — кишде,
Гьовкенд омо, гуьрде муьшде:
„Туьни гьеле рази нисдигьо?!
Ве лэгьлэгьи сохденигьо?!

Сес туьре бур, зугьуре кеш,
Гоф сохде туь гьеле генеш!?
Хэруьм беге тэгъиет
Домунум ме э лов жэгмет;

Э у мара, э и мара,
Илчи текей биёв бурав?
Дорем дие туьре э Нохьум,
Биренини бикей Нохьум.

Де чуй хосде туь эз бебе?
Мурай э гъэд дуне дуьмбе.
Э зар ве суьрх мидобоши,
Э и жире дерд нибоши.

Ни хури де сие ловош,
Ни хури де гъурзум ве глош,
У гуьзеле савзе богъгьо,
У илхигьо э сер догъгьо,

У гуьндуйре гъелишонгьош,
У черхине есиевгьош
Гъемей энугьо энунуьт,
Угьо эн туьш биренинуьт“.

„Нивой угьо мере бебе,
Ме э Нохьум нирам бебе,
Тасундитгеш мере эз бугъоз,
Венжиритгеш мере гъоз—гъоз...”

Буьлдуьр дориш гене гешде
Эденбу у гъечи хунде:

„О Сивьё, рази мебош
Э у бие, беде нохьош.

У эдесдин рабиревоз,
У эдесдин дололевоз
Хуьри туьре, чуьн мол э пул,
Хуьри туьре эй сохде гъул.

Фурмунди у бебей туьре,
Пучунди сер бебей туьре,
Э тие куьф энугьони
Пул декуьрди у мар гьони.

О Сивьё, чуьшмей гьово,
Шевиш, рузиш товуш гьисдгьо,
Гирис, э пой бебе офдо,
Белки туьре э Нохьум недо...”

Оммо, Сивьё нис шинренбу
Буьлдуьрчине эз ён эн бу.
Офдори у, бири гьолок,
Тегьер хэмзе э гъэд эн лок.

Офдори у, у бейхэбер
Эз лекетгьой сигъде бебе,
Фурмунде оmore, биригьо бирэхьм,
Бурранигьо эй бала зэхм...

Диромоки Сивьё э хуьшде,
Сере тик гуьрд эй вэхуьшде,
Эз гъэд эн гъэрсгьо вини у
Дедере, э звер сер ю:

„Дедей! дедей! — гуфди бирден,
Ве тик бире сэхд гъэл гуърде, —
Гъурбун туьнуьм, о, туь семе
Бирэхьм мебош эри жун ме.

Гу э бебе, минет сох туьш,
Мере эдес мар некуьшуь.
Ненге эйчуь зендей мере,
Эйчуь туь шир дорей мере?

Гердундей мере э гъужогъ,
Веровундей чуьн гуьл э богъ,
Оммо эдейт бурра уре,
Эдейт сохде э у зура.

Дедей! о, гъурбунум дедей!
Езугъ берит э ме дедей!
Мегъилит кес хок вокуну
Э сер гъоврей духдер ишму“.

Гуьм бире мунд дедей энү,
Аста совусд сер баларе,
Дие гъичиш недануьсд у,
Э дусд иму кумек бире.

И вэхд, эз хунейге лов бисдоруьт
Сес пейлегъо, омборекбуй ники-шори,
Эри Сивье диговундуьт
Гъуьдуьшин ве энгуьшдери.

ДУЬИМУЬН СЕРНЕ

Ченд орине гене гирошд,
Гуьзел эн Сивьё невогошд.
Сивьё диеш дердлуь бисдо
Ве ранг — руй юш дегис бисдо.

Диренбуьруьтки шинохгъо,
Келе зенгъо ве гъуншигъо,
Ижире хьол Сивьёре,
Игид ме — жейрон догъгъоре;

Кимигъо дерд микешируьт,
Эз сине ох мокошируьт,
Мугуфдируьт: „Езугъ, жейрон,
Фикир мекеш, Сивьё, жон!

Белки гъеле оморенбу,
Зелмон туь эз мейдуй женггъо,
Шори ве бэхд пур сохденбу
Синей туьре, гуьзел догъгъо“...

Мугуфдируьт кимигъойге:
„Офдорей э дуне — дуьмбе,
Пой мезе гоф келетере,
Диеш вежегъ, шор сох сере.

Худо дори, гъисмет туьни,
Туь Сивьё мозоллуьни,
Нохъум гъисди келе гъошир,
Бугу дие шуькест ве пир“...

Ижире гуфдиренбуьруьт
Эз гъэзиз ме, тож эн гуьлгъо,
И фикиргъо гешдембуьруьт
Э гъуншигъо – мэхъэлегъо...

Шевгъош бегъем ниомо хов
Сивьёре, гъуьлом э сер мухурд лилов,
Мофдо э ёр Зелмон дусд ю,
Миомо э ёр гъэилию,

Гъэилию, гирошдигъо,
Чуьн е кулок зури, хиник,
Гъич е гилеш недиригъо
Зуьгъбей шори ве ширини...

Эз чуьшмеш зу мэхуьшд Сивьё,
Эз гъушгъош зу мэхуьшд Сивьё,
Куьгъне дигъ юш э гъэд гъэрс – шей
Мугуфдиге: „Чуьй, зу вэхуьшдей?“

Хэйли нирафд э кор дес ю,
Сад хэёл мижесд э сер ю,
Мидениши совуш э у,
Гуйге эз у муьпуьрси у:

„Дусде хьэрмэхъ, песини вэхд
Эйчуьни туь могъбуллуь сэхд?“

Э куьнж, лове бухчей молиш;
Гъобой хэре, чекме, гъэиш...

Эрию бэхш овурдигъо
Бие Нохъум, зерде руьшгъо,
Гуйге э у дениширет,
Эз ишу зар—шевгъ лов бире.

Ворворилеш эз дуьл Шогъ-догъ
Уре дире мунденбу гъогъ,
Эз ловгъой Гуьл у нис офде
Е мэгънилеш эри берде...

Энжэгъ, хэйли мирафдки вэхд
Мэхуьшд Сивьё эз серлей тэхд,
Дуь бендгъоре шуне зере,
Сер муьгуьрд кор эн хунере;

Жару мизе, гъобгъо мишушд
Ве э лампе нефть мидекуьрд,
Туьр-туьр мисохд перхолгъоре,
Гилов мизе сирогъоре.

Аста-аста гъургъут миёрд
Эри шилов, еде гъош,
Ве кими вэхд эзирлей дор
Нуьшде, мисохд у пелуьгъош.

Чире веноре у эдем,
Эри тозе гъов овурде
Э нуькере рафденбу у,
Совуре э сер душ гуьре.

Ве песде пушой шохьонгум,
Пушой чуьшме вир бире эз чум,
Нуьшденбу у э пенжере,
Э гузет бебе — дедере,

Миоморутгьо эз сэхьро,
Эз чуькле косибе сэхьро,
Кор сохде гье эз сегьери,—
Хэсде — менде, — э туз дери.

Э гьэриш дуьл у э угьо
Езугьбери микеша сэхд,
Эйчуь нис берденуьтге э кор
Юреш, э и песини вэхд...

Дуьл, мибисдоге лап дерисгьол,
Гуюм, уре е чоре бу;
У э више оморенбу
Эзир е пире палуд дор,

Тик бугьо э гьирогь жилгьэ,
Серин сохде келе рэхьэ,
Эзир энугь ченд дэгьдэгьэ
Поисде, мигуьрд нум хьэрмэхьэ.

Ве ченд гиле ох мокоши,
Э дур—э дур мидениши,
Веди нисди ми гуьзел ю,
Нефес ве ширини дуьл ю.

Не муьрдение муьгьбет ю,
Тегьер чуьшме герм гьисдигьо,

Песде зури гьэл дешенуь,
Моч соху сэхд ченд гилегьо...

Ини гуюм хундегоргьо,
Имбурузиш, жейрон догьгьо,
Дусд ю офдоре сэхд э ёр,
Омо у эки палуд дор.

Бирден черх хурдуьт э чумгьо,
Вишегьо ве келе догьгьо,
Пишо бире мижегьо ю,
Вини гуйге э пушо ю,

Зелмоне, комики дуз поисдебу,
Э тен — шинель, шапка э сер,
Буьлдуьрчиниш рач хунденбу
Эз луьгегьо, э звер сер.

Песде гуйге куьнд бисдо у,
Дес гуьзеле гуьрд э дес ю,
Гуфди аста: „О Сивьей ме,
Эз дуригьо оморем ме,

Эри дире сифет туьре,
Астарагьо — чумгьой туьре,
Гьуьжуьм туьре эй совусде,
Дуьл туьре хош эри сохде.

Эй гуфдире: „миём ёгьин
Гене э китуь гуьзел догьи.
Гье э и дигь ватани ме,
Гье э и дигь дедей ме,

Э комики мубу у вэхд,
Миёв э ю расди ве бэхд,
Тозе чуьшмеш эз звер ю
Мидекуьнуь герми э ю.

О, гуьзел ме, Сивьёй ме,
Эз асмуш лугьонде муьгьбет ме,
Мухуним хуб гье э и дигь
Шоре мэгнигьош у вэхди.

Товуш муьдуь, шор мубу руз,
Шевгь муьдуьт гуьл ве гиёв,
Чуьн дуь лепе э лилогьуз
Мизигьим имуш Сивьё“.

Бирден тик гуьрд Сивьё сере
Вини рэхьэ, палуд доре:
„Ой, э пушой ме оморебу!
Э пушой ме поисдебу!

У гуьзеле сие гьошгьо,
У гьуьндуьре раче душгьо,
Дусд ме! дусд ме! эже рафди?
Гене эже туь паруьсди?

Чуь сохум ме? Ки мугую,
Э же паруьсде рафдге у?
Э комило, э коми куьнж?
Екемлейгеш эйчуь не нуьшд.

Эже рафд у сие чумгьо?
Белки эки дедеигьо?

Эки пире дедей хуьшде,
Уреш хомуш эри сохде.

Нэгл, нэгл э дургьо рафд,
Сэхьрогьореш гирошде рафд!
О, ворвори, глэзиз хэгьер,
Неди мере туь е хэбер!

О, гьушгьо, гьушгьой гьово,
Тэглрифлуье гьушгьой гьово,
Жесденитгьо азад э гуьг,
Гьоворе доренитгьо уьшуьгь.

Не дирит ми гуьзел мере,
Недирит ми севгил мере,
Э комило паруьсдге у,
Э коминжо рафд нуьшдге у?

Эз дуригьо, эз дуригьо
Гьони инжо оморебу,
Эгьэд шинель эн солдати
Игид-жоборд поисдебу.

Сипре дес меш эз дес эн у
Гуйге гьониш герм мундиге,
Нэглбете гоф зугьун эн у
Дуьл мере эшгьлуь сохдиге.

Гьушгьо, гьушгьо, хьэрмэхьгьой ме,
Гьурбунуьм ме глэзизгьой ме,
Гуит, гуит э Сивьё,
Э и ёзугь эн дуьниёгь,

Чуь сохуге эз товун ёр,
Мундигьо чуьн бейгьуш дохьор,
Жуьро сохде мере эз у,
Эдет хьэсрет гьишде эз у;

Дорет мере э бие мерд,
Дорет мере э тэхьле мерд,
Оринейге глэруьсини,
Оринейге берденини.

Гьушгьо, гьушгьо гьурбунуьм ме,
Дуь гьэнетле шенит эйме,
Вером унжо э кишму меш,
Бурайм офим гуьзел мереш,

Мере думут, дерд некуьшуь,
Дуьл ме рэхьэт нефес кешуь.
Гьушгьо, гьушгьо, марайт гьушгьо,
Кумек бошит э жон, гьушгьо“...

Ини дусдгьо, э гьечи у,
У глэзизе духдер жугьур,
Э руй хори, э эзир гьово,
Рузиш чуьн шев торик бугьо,

Гье э чумерэхь мундебу,
Севгилире э гузет бу,
Мугьбете сэхд дошде э дуьл,
Чуьн омонет, чуьн зинде гуьл.

СЕИМУЬН СЕРНЕ

Сес чеке чек, тефд ве чуьнгуьр,
Согь руз миварафдгьо э гуьг,
Милерзигьо дер, диворгьо,
Эз вежесдей эн жовонгьо.

Сес гофе-гоф кейвонигьо,
Сес бишгьобгьой эн егьнигьо,
Сес румкагьой эн эрэгьи,
Жевгь глэилгьо ве лэгьлэгьи.

Омборекбуй эн гьэригьо,
Мишибирэх эн рабигьо...
Гьеме эдет бире кутэхь,
Гьеме эдет бире вирэхь.

Энжэгь, е ченд куьнде одомигьо,
Ве десдей хэгьергилигьо
Эденбуьруьт бире сэхьиб
Эри мундеи глэруьси.

Угьо тэгьди сохденбуьруьт,
Хьозурлуьги диренбуьруьт,
Эй декуьрде глэруьсе э рэхь,
Те дер домор бире, хьэрмэхь;

Эзир луйп-луйп бергулугьо,
Эзир шэглмгьо ве тебэггьо,
Эзир жуьрай, эзир урра,
Эзир зурнов ве ногьоре,

Э глэсел зере дес юре
Песде унжо гьишде уре,
Чуьтам моле гьишдениге,
Э пулевоз фурухденге...

Гьэд бири гуьл э гьэд десде,
Ловгьоюш гьич нис хэндуйсде,
Дерд ю диеш келе бири,
Ранг ю диеш дегиш бири.

Гьич е буьлдуьр эн луьгегьош,
Гьич е симгьой эн чуьнгуьргьош,
Нидану хомуш сохде уре,
Нидану очугь сохде уре.

Чуьтам сигьде хундегоргьо,
Чоре миёфд эри Сивьё,
Эже и руз шинири у
Э келе женг, келе мейду,

Гуьзел эну, Зелмон ёр,
Севгил эну, ширине нор,
Куьшде омори гуфдире,
Гуьрде э дуьл гунилере.

Ве гьони у мишиновусд
Эз гьирогь эн торике дигь,

Сес гирие ве шивене
Э гьэд глэрс мусухдгьо зене...

Е овгьотиш эри эн дусд
У хунике девр ниданусд,
Ве е дермуш гьич гуьнжунде,
Дерде эз гьэд дуьл поюнде...

Сивьё гене мишиники
Сес шивене эз куьнж эн дигь;
Мивини гуйге келе зене,
Э хок ухшеш бугьо зене,

Гуйге мугуфдигьо: „войш глэзиз ме,
Войш э буьзуьрг, э Зелмон ме!
Дедей гьурбу эри жун туь,
Дедей хьэйру эри чум туь!

Офдори туь э дес залум,
Офдори туь э гьир залум,
Гьич э мирод не расире,
Е шорилеш гьич не дирe.

Э у дуре тие чулгьо,
Э у тешне биёбугьо,
Куьшде омори эй хэйр кесгьо,
Э женг падшогь ве японцгьо.

Эз е хуне хуьзу мунде
Е туь бири кумек иму,
Эз туьш бурра омо дие
Уьшуьгь иму, имид иму.

Сивьё гуьл туьш езугъ бире,
Э дуьшме доре омори,
Ой, войш гӀэзиз, бэхд недире,
Руз недире Зелмон ме, вой!“

Сивьёш э гъэриш эн дуьл,
Тегьер више торике дуьл,
Гуфдиренбу е ченд гиле:
„Гирис езугъ, гирис холе,

Меш эдее гирисденуьм,
Меш эдее ёс гуьрдонуьм;
Туь эри кук, ме эри ёр;
Гьердуь эри гуьзеле нор“.

Ве гье и вэхд шиниренбу,
Э пушою поисденбу
Е жирейге суретигеш,
Е жирейге сегънеигеш:

Э гъэд гуьллауь келе золгъо,
Э гъэд шевгълауь холинчегъо,
Вараюсде инсонгъоре,
Вараюсде бикегъоре:

Шори гешде э дуьлгъошу,
Хэнде жесде э ловгъошу,
Э дуьнийгъ эн кеф ве хъэз,
Э дуьнийгъ мэгӀни ве саз.

Келе зеш назнази бесде,
Тегьер пура челег нуьшде,

Дуь гъутинеш доре легъбет,
Эз дишове шороб Дербенд

Мугуфдиге: — „хурит! зенит!
Хонумгъой меш рач вежегъит!
Согъ гердо жун е хэлеф ме,
Согъ гердо гъул е Нохъум ме;

Диеш гъэзенж мисоку у,
Диеш омбар мубу мол ю,
Худо диеш мубу кумек,
Гьеруьсини эри кук ме!“

Ини дусде хундегоргъо,
Мивини Сивьё дуь суретгъо,
Песде гене оморе э ёр
Э дуригъо муьрдигъо ёр.

Диеш чуьмгъо гъуьж мидарафд,
Эз сине ю тутун марафд,
Хэйли сер ю не жуьмуьсде
Мумунд гье гъуз э гъэд десде.

Булдуьр дориш и руз, дусдгъо,
Э сер дигъбон эн Дагъистон
Э дерд гуьзел муьхшул бу уш,
Согъ руз уре мидошд у гуш.

Ини гъониш тигъэтлауь у
Сивьёре гуш дошдебу,
Сивьёре, э хэгьергилигъо
Руй бире гуфдиренбугъо:

Мере ишму дечиренит,
Э гъариш суьрх пучунденит,
Эки ёдгъо эри берде,
Э пенжей мар эй дешенде.

Екишмуш гъич эйчуь эз ме
Нис гуфдире, хэгьбергъой ме;
Вэхиз гирим гъулгъой туьре,
Хомуш сохим синей туьре,

Берим туьре эки дусдгъо,
Берим эки эн езуггъо –
Эки энупире холе,
Сухунденигъо э хунеле.

Ве гирисим гъемееки,
Нуьшим э ёс гъемееки.
Бегем ишму дуьшмен менит?
Бегем мере нис хосденит?

Дие эйчуь хосденитге,
Дие эйчуь, дусдгъоитге,
Мере унжо нис берденит,
Зани куфде нис гъишденит?

Диеш эдейт сэхд ковунде,
Диеш эдейт вараюнде,
Чуьн тикмелей эн когъози,
Доноре э гъути хэзи,

О, мибу ми гъич у вэхди,
О, мибу ми гъич бед бэхди;

Э е кифлет эн жугъуриш,
Э е кифлет эн е хэлгъиш.

Эз у зиёд езугълуьте,
Эз у зиёд домогълуьте,
Сивьёре у бие мерд,
Тасунд хуьрд сохдге женевер,

Чуьн гъоб чини э гъэргъи шев,
Эри эн дусд ёс гъисдгъо шев?..
О, хэгьбергъо, гъэзизгъой ме,
Кумек бошит, э и дерд ме!..

Дуз согъ руз хэгьергилигъо
Э иловлей эн Сивьё;
Гогъ тефд зере, мухундуьтгъо,
Гогъ чек зере межесдуьтгъо;

Войге сохде, екем семе
Хоши гуьруьт, хомуш сохут,
Оммо гъони, чумгъой гъеме
Гъэрс пур бире, гъирке сохдуьт.

Энжэгъ еки, эз духдергъо
Инчегеле Тейло духдер,
Не норе тефде эз десдгъо,
Эри Сивьё эдей хунде:

„Весси Сивьё, дие бири,
Дуьл туь хэгьер сенгъи нисди,
Эз чумгъой туьш гъэрс хуьшг бири,
Угъо билогъ догъи нисди.

Гьелбет, эри эн гьузуьргуьл
Лап сэхд гурунди буьлдурсуьз,
Гьечу эри эн духдериш,
Лап четини дусдсуьз, ёрсуьз.

Оммо, е туь нисд ижире,
Гьисмет садгьоют ижире,
Э мэгIнигьой эн ошугьгьош
Беге хэгьер, не шинирей?

Э сер имуш кидан хэгьер
Гьеле чуь коргьо миёвге,
Кидан чуьн е пар э сегьер
Кулок эже миберуьге.

Э и деврон екимуреш
Недери гьич е тикеш оэхд.
Герме муьгьбет хьэсрет бире
Дуьле эдей тасунде сэхд..."

Бирден мэгIни бурра омо,
Вогосируьт э тефд десгьо.
Могьлугь шишире диromo,
Тегьер лепуьр келе гловгьо.

Ве кибуге зури дегуьрд
Эсер Сивьё сипре дуьгуьр,
Дуь одоми гьулгьо юре
Гуьрде ведебердуьт уре.

ЧОРИМУЬН СЕРНЕ

О, дусде сенгьгьо, гьоегьо,
О, гьуьндуьре астарাগьо,
Гуит эме, э дусд ишму,
Гьурбунум ме эй гьемешму,

Чуь сохуге гьони Сивьё,
Эз хуней ёд вирихдигьо,
Эз пенжей эн сие Нохьум,
Эз пенжей эн бие Нохьум.

Уни рэхьлеш, нишон мунди,
Чуьтам кулок зере овурди,
Бурра оморе зерде велге,
Бурра оморе тэхьно велге.

Астарাগьо, о гьоегьо,
Сэхд ишмурё гьэл гуьрдемгьо,
Гуит ишму эй ме чоре,
Хилос сохит и сер мере.

О, нуькере, чуьн дерийёгь,
Не офи туь эри Сивьё,
Чуь бисдогеш е чоре-рэхь,
Чуьн зурбое пире жерэхь...

Ведоре омо сер Сивьё
Э синей е сие гьое,
Э пушою черх хурд дуьньёгь,
Поисд дусде чигьрей эн ёр,

Ве гуфди у: „Зелмон, Зелмон,
Эри туь гириде жейрон;
Э коминжо офдорей туь,
Э коминжо рихди хун туь?

Э коми куьнж келе хори?
Э коми куьнж сиегь хори?
Белки э ён эн вишегьо,
Белки э лов нуькерегьо,

Белки э гьэд эн окопгьо,
Хуьшдени туь векендейгьо,
Чуьн е игид дегешдей туь,
Гьемишлуьг хисирей туь?

О, Зелмон, севгил гьэзиз ме,
Гьурбун туьни гьемей жун ме,
Е дэгьдэгьэ пой тик бире,
Вуьнуь гьони Сивьё туре,

Эз и биней эн гьоегьо,
Хьэрмэхьгьой кулокгьо, шаргьо,
Эз зир жергьой сие булут,
Э дуь сине дуь дуьл куют,

Кор сохде э тегьер сэглэт,
Ловгьош хэндуйт, бошут рэхьэт;

Гьэйгьу нисди гьич е гофини,
Е ширине сеслей ловиш,

Не омоге те дуь еки,
Не расиге э дуьл еки,
Гьэйгьу нисди э пушойму,
Не поисдгеш гьэилиму.

Ве у унг эн суьфдеи мэхь,
Ве у палуд э гьирогь рэхь,
У гьэроул лампей шевиш,
Мисохдгьо эз иму шори.

Энжэгь гьони шинов мере,
Е минутле тик ги сере,
Денишуьм сэхд э у чумгьо,
Денишуьм хуб э у десгьо,

Шенуьм песде ме э сер туь
У ейлугь эн мугьбетире,
„Хис гьэзизи“, - гуо эз туь
Ве дегуьруь сифет туьре...

Сивьё бирден зере божэхь
Шенд хуьшдере э минжи рэхь:
„О туь дуьньёгь, торе дуьньёгь,
Туь семе бош кумек Сивьё.

Кумек эни духдер жугьур,
Бэхдсуьз гьисдгьо духдер жугьур,
Нэгл, нэгл эз туьш кумек нибу,
Нэгл, нэгл эз туьш илож нибу.

Туь пури дерд, гъэм пури туь,
Чуьн зимисду хиники туь,
Пури беде, беде дингьо,
Дингьой худо ве глоширгьо.

Догъгьо, гъозор догъгьо!
О дохьоргьо, о гъоегьо!
Сэхд жуьмуьсде тик шив зенит,
И дуйньёгье вачарунит!

О, туь кулок, э зуьг[бе чар,
Суху дуйньёгь, бу у пожар!
Песде: хори бу тип-тозе,
Чуьтам гузги, чуьтам гуьзел..."

Оммо и вэхд, гуьрде нефес,
Бирэхьнее хинжел э дес
Нохьум эдей видовусде,
Сивьёре эдее гешде.

Эз ловгьо ю рихде гъилиз,
Огъу рихде эз чумгьо ю,
Дендугьою бире биз – биз:
„Уф, эжи у, ебо эжи у!“.

Сивьё вини, хок зе ловго,
Э кемер ю офдо гъово,
Воисд э гъугъ гъое варав,
Э гъэриш булутгьо дарав.

Сивьёреш вини Нохьум,
Тегьер жингир тен ю лой – лум,

Гъовкенд, чуьн хуьрс гуьрд гуьзеле:
„Уф, биёбур сохде мереш гъеле!“

Э кешеревоз пул норем
Ме э сер туь, оммо гъеле!“
Бирден товтове буз хэнжел
Дарафд э синей эн гуьзел.

„Оммон, оммон!“ — ведиромо
Эз дуь езугълуь ловгьо,
Песде ён – ён бире сер Гуьл,
Гъэд бире офдо чуьн суьмбуьл...

Эх! гъе и вэхд, хундегоргьо,
Се г[этлуь веде бисдоруьт,
Сес сохде журкумгьо мижесдуьт,
Эз нэглгьой ергъэе г[эсбгьо.

Се одоми, се жобордгьо,
Сиегъ г[уьлом дегъишдигьо
Эри мозол э сэхде женг,
Эри гъисмет гиснее хэлгъ.

Шинуьруьт угьо сесгьоре,
Езугъэ сес гъиркегьоре,
Бирден гьерсешу поисдуьт,
Шенде эз г[эсб, видовусдуьт.

Дуьруьт яралуье Гуьле,
Гуьрдебугьо э дес дуьле,
Дуьруьт мараш, зеригьо огъу,
Мивирихдгьо э гъоелугъ...

Игидгьо бирден вараси...
Еки туфенге вегууде
Тигъэтлуь гъэлеж гуьрд. Раси...
Офдо Нохьум, лой лой хурде.

Шушде омоки ярай Сивьё,
Бесде омоки ярай Сивье,
Сивьё вокурд чуме аста,
Оммо зурн сэхд сохд песде.

Эз игидгьо чин жовонте,
Лов мисохдгьо епинжире,
Вини, гуфди шори сохде:
„Воку хэгьер, хилос бирей.

Воку гуьзел, чумгьой туьре,
Тик ги жейрон сифет туьре,
Дие туьре гьич дерд нибу,
Бироргьой туь кумек мубу“.

Евошлей ловгьо жуьмуьсдуьт,
Чумгьош вокурде оморуйт,
Э се сифет дениши у,
Сэхд мэхьтел мунде пуьрси у:

„Кинит ишму кукгьой догьи?
Кинит ишму гуьлгьой богьи?
Рэхьме дуьлгьо, глэзизгьой ме,
Рэхьме дуьлгьо, бироргьой ме.

Э гъэргьи шев ки до хэбер
Эз товуней сухде духдер,

Духдер жугьур, духдер косиб,
Офдorigгьо гъечи есир“.

Гене жовон, сие гъошгьо,
Невобугьо юре руьшгьо,
Гуфди, не вегуьрде чуме
Эз сифет эн Сивьёй ме:

„Иму кукгьой эн жофоим,
Иму кукгьой Косибгьойм,
Гьони хэгьер, эдейм рафде,
Ранжбергьоре вэхуьзунде,

Э женг э сер эн глоширгьо,
Э женг э сер эн жоллодгьо,
Чуьки хори дуь гуьл—гуьлшон,
Шори ве бэхд вуйнуь инсон“.

„Бироргьо! берит мереш, бироргьо,
Венит куьлэхь рач э сер меш,
Тик гирит жон, бироргьой ме,
Дит туфенгиш, бироргьо, бироргьо!

Гьерсе глэтлуь шори сохде
Денишуьруьт дуь э еки,
Сипре муйгьо бугьо игид,
Сивьёре аста гуьрде тик,

Берд муьгьрову дес э сер ю
Ве песде моч сохде, гуфди:
„Четини духдер ме рэхь иму,
Эй туь гьони у гурунди.

Хос биренге, имиди ки,
Ижире руьхьлуье дуьл туь,
Нитерсуь э женг азади,
Гу, фуьрсуьм... биёвт эри туь“.

„Ой, жон леле, нэгл, нэгл леле,
Э ишмуревоь берит мере,
Михогьум дусд рэхь ишмуре,
Ни терсуьм гьич доре журеш...“

„Ихдиёр дит, - гуфди игид
Жовон бугьо, сохде шори, —
Беруьм эки эн дедейму,
Хос мисоху уре зури...“

„О, лап хуб, - гуфди пире игид,
Песде э гьово дениши, —
Те иму расире э Билид,
Вэхд доренуьм, мивегошди...“

Менг э гьово веде не мунд,
Очугь бисдо бур эн себэхь.
Пэтлуь бирден глэсбе поюнд
Эки хуне, э тенге рэхь.

Фураморе, аста но у
Э епинжи, Сивьёре,
Пенжерере се бо куфд у:
„Воку дедей, метерс, менуьм...“

Г У Ь Л Ч И

ЭВЕЛИ СЕРНЕ

Дигь эн Азад, дусде дигь ме,
Ватан сигьде игидгьой ме,
Поисди э бел эн догьгьо,
Э минжи эн савзе богьгьо;

Э жеки шивгьой онгури,
Э бигь доргьо пичиреют
Ве оноргьош глов суьрх гуьрде,
Э гьерло эдет хэндуйсде.

Ве сере тик гуьрденге туь
Ковре эвруьшуьм вохурде э туь,
Ве гьитгьой эн электри,
Гуйге эз гуьг дуллу бири.

Уни савзе келе дохьор,
Эз же эдей рихде шогьвор,
Эз сер эн у мубу дире,
Гуйге нимей эн хорире,

Фирегье сигьде хорире,
Азаде, шоре хорире,
Ухшеш гьисдигьо э хунче —
Пэлемете келе хунче.

Булутгьош доренуыт жевгьер,
Уни э гъугъ дигъ колхозиш,
Э ранг эн темизе сегьер,
Товуше глэлем гъирмизиш.

Белгьой энү вор хурденуыт
Эз астае шогъвор эн догъ,
Белгьой энү шиниренуыт
Мэглнигьоре эз гъэриш богъ.

Мэглнигьой шоре дуьлгьоре;
Дуьлгьой жуьгуьр, лезги, урус,
Чуьн васал гуьл доретгьоре,
Чуьн е кифлет биретгьо дусд...

О, чуь хуб гъисд инжо эвир!
Дуьл инжиге гъич пир нибу!
Одоми гъич нисдгеш шогъир
Инжо шогъир бире мидану!...

Ини шоре хундегоргьо,
Э и шоре дигъ эн совет,
Гъисдигьо эз ченд гъозоргьо,
Зигъисденуьм меш гъейсэглэт.

Чуьн буьлдуринч э дигъ Азад,
Мэглни хунде, гешде азад,
Эдем бокал не вегуьрде
Ихдилоте хуб сергуьрде:

Руз хиник бу, бу сузавлуь,
Верфиш мижест чуьн пелпелуь,

Кулок мигешд, шивиш зере,
Шугъунде сэхд луьгегьоре.

Келе догъгьой эн Кавкази
Э сипре пустигьой хэзи,
Сергьореш гуйге э булутгьо
Эз хиники гуьрдет угьо.

Хисиребуьруыт сэхьрогьо,
Нуькереш гуьрдебу нобот,
Глов э зир мисохт ихдилот,
Е гъуш не вобу э доргьо.

И руз, э сара хунеле,
Тегьер гъэзме бонгуьз бугьо,
Мидарафдуьт медирома
Э у, зенгьой эн мэхьэле.

Чуьнки и руз, дусдгьо, гуьм;
Э и хуне, бугьо сарле,
Зенде омо е духделе,
Шире хуно сипи руй ю.

Бибей энү тэхьно нуьшде,
Э хунейге, сер — э десгьо
Пур бу думут. Эри хуьшде
Э гъэд лэглэ мисохд гофгьо:

„Духдер, гье эдее духдер зенде,
Е кук эйчуь нисе зенде?
Ченд довглогьоре гирошдем,
Е сал гъеле динж не нуьшдем.

Пумуър эдее рафдени,
Э чуъли, муйгъош сипини.
Оммо е кук не дирем ме,
Пою кумек э кемер ме.“

Шелмуъ гъечи дес э чуне
Тэхьно нуьшде, думут пур бу,
Оммо э буруни хуне
Марафд сесгъой омборекбу:

„Е надушменд, е гъузуьргууъл,
ТэгIрифи, шори гъезор дуъл,
Гъуьжуьм суьрхи келе гердо,
Э хубе кук гъисмет гердо!...

Духделере вегуьрд деде,
Э гъобоигъо пучунде,
Э гъэриш дуъл сохде шори
Э кешею дено зури...

Хундегоргъо, гIэзизгъой ме,
Гуюм гъони эришму ме,
И бу Гуьлчи, е рузеле,
Эз дуьнийгъ хэберсуьзле.

Нивини у гъич екиреш:
Не зенгъореш, не дедереш,
Нивини э тен бебею
Куьгъне шинель солдатиреш.

Сипре жендек эн Шогъ-догъэи
Нивини эз пенжерегъо.

Э куьнж хуне пилетереш,
Тара хъуьзуьмгъо пур бугъо.

Нивини гъич, гъич е чиреш
Гъеме буьруьт чуьн зулмети,
У эз неней деде ширеш
Мухурд и руз недиреки...

Гирошдуьтки рузгъо, мегъгъо,
Уьшуьгъ диромо э чумгъо,
Диворгъоре гуьрде мэхуьшд,
Оммо гене мофдо, муьнуьшд...

Гирошд салгъо, хори черх хурд,
Чуьшмей Ленин товуш вокурд,
Эз зир эн сиегъе шолле,
Тикгуьрд сере у духделе,—

У духделе, хэгъер иму,
Гуьлчи жейрон, игид иму.
Гуьл эн хошхошире хуно
Э дуьнийгъ у ранг-руй но.

Эзир эн хуьроме офто,
Буьнуьш энущ шевгъ до, тов до,
Ве дусд хосде жофоре сэхд,
У э колхоз офд шоре бэхд.

Варасденге хьофд класса,
Генеш у хунде миданусд,
Оммо вихд у энжэгъ курсе,
Эри бире тракторист.

Эз шеш мегъгъо бэгъдойге у
Э трактор-вери омо,
Гъемей дигъ э пушой эн
Мэхьтел бире, ведиромо...

Ватане сэхд дусд хосд Гуьлчи,
Шоре ватан глүьзетире,
Ширин дошд у чуьн буьлдуйрчин
Гьер луьгей дор советире.

Мэхуьшд Гуьлчи эз гъеме зу,
Э пенжегъо гуьрде у руль,
Мирафд мэгIни э лов вери,
Э глэзизе сэхьрой шори.

Эз сес мотор пулатию,
Эз сес мотор советию
Дигъ эн уш селт хэбер бире,
Сермуьгуьрд руз колхозире.

Гуйге чуьшмеш эз сес эн,
Руй хуьшдере вокурденбу,
Глэруьсе хуно эз восток
Хэнде – хэнде тик мибисдо...

У пире мерд, бебей энущ,
Диренигъо тозе товущ,
Э дуьл мугуфди у эз зен:
„Эх, е хьофдигеш кошги мизенд!“

Гуьлчи игид рузгъо бисдо,
Э мэгIнигъош нум ю сес до,

Диеш жофоре дусд хосд у,
Диеш нишонлуь бисдо у:

Э биебу, э бел догъгъо,
Мигешдгъо гуьргъо, чоьгоьлгъо,
Эже дендуй эн е хишиш
Не дарафдебу е вэхдиш,

Эже сенгълугъ – ологълугъ бу,
Екиреш хэйр нис доренбу,
Берд Гуьлчиму тракторе,
Кутон зе у хуб гьер лоре.

Сенгъгъош гуйге мэхьтел мундуьт
Э зурбое игиди Гуьл,
Гуйге угъо мэгIни хундуьт
Эри энэ эз кон эн дуьл.

Булутгъош эз гъугъ дохьоргъо,
Э лой гуьзел денишируьт,
ЧТЗ чуьй?-гуйге угъо
Шор ве мэхьтели пуьрсуйруьт.

Гуйге Каспиш эз дур-эз дур,
Чуьн атлас тов-тов мидогъо,
Гуфди: „ёша, духдер жугъур, —
Духдер эн азаде догъгъо...

Хэндуйсд хори, хэндуйсд суьмбуьл,
Жофоре глүьзет сохд буьлдуйр,
Ве Гуьлчиму э гъэд садгъо,
Дерз суьрхире гуьрд э гъово...

Гъечи Гуьлчи гъучогъ, жоборд.
Э дувниёгъ вешенд рекорд.
Э гъэд речгъо нум эн Гуьлчи
До гъуьзетлауи ве рачи.

Э Московиш Гуьлчимуре
Э газетгъо сурет зеруьт,
Э Кремлеш огол заре,
Уре орден Ленин доруьт...

Ини кибуге Гуьлчи ме,
Тозе игид ихдилот ме,
Инчебел эн тозе деврон,
Духдер жофо, гуьл Дагестан.

Э эхир эн серне, ишму,
Белки, муьпуьрсит эз шогъир ишму,
Киниге дусд эни гуьзел?
Киниге ёр эни гуьзел?

Э коми вэхд эн сал шори
Э ишу мугъбет сохди кори.
Эгер уре ёр нисдиге,
Туь эй чуь нис вегуьрдеге?

И пуьрсуьш гъич четин нисди,
Жугъоб юш гъич гурунд нисди,
Миёфит согъ ишму уре,
Хундитге и сернейгере.

ДУЬИМУЬН СЕРНЕ

Э товуше келе хъает,
Э минжи эн доргъо — гуьлгъо,
Доренуьтгъо обур, гъуьзет
Поисди е сипре хунегъо.

Уре гъони сегьер восток,
Э гьерло лов мибисдогъо,
Фуьрсоре уьшуьгъ ве шори,
Гьерлоюре глов суьрх дори.

Инуьт гуьлгъо — велговушгъош,
Эз шей жовогъил гуьрдетгъо,
Гъони э у дениширет,
Уре рачишу бэхширет.

Дусдгъо, э и хуне — богъче
Зигъисде игид руз иму,
Игид ватан, рачи хунче,
Гуьлчи духдер колхозиму.

Уре аста хэбер сохди
Тозе ворвори хъэрмэхъ ю:
„Вэхи, вэхи Гуьлчи, вэхди“, —
Гуфдире гуйге э гушю...

Нуышди Гуьлчи э пенжере,
Э пенжерей эн хушбэхди,
Дуь бендгьореш шуне зере
Э сер душгьо дуллу сохди.

Эйчуьни инсоне женет,
Гьисдигьо эз дургунигьо,
Той нисохум э сад женет
Бэхде, Гуьлчи диренигьо:

Унуьт эдете рихденуьт
Шэхшэхэгьо, доре зуьм-зуьм,
Гьушгьош рэхьэт сейл зеренуьт
Эзир эн нерме эвруьшуьм.

Унуьт сэхьрогьой эн суьрхиш,
Чуьн е дерийгь дегешдет,
Э пойней дохьор нэхирчиш,
Говгьоре эдей кура сохде.

Э мейдон, э гьитиш уни,
Радио, эз Москов гоф сохдени,
Уни школе – мэгдон шори,
Уни станци электри...

Гуьлчи гюзел фурамоки,
Эзир эн доргьо омоки,
Уре гье бирден огол зе
Эз сер борхун е пире зен;

Шори жесде э сифет ю,
Э ранг эн нуьгьре муйгьо ю:

„Зуте веро жон, э Гуьлчи,
Дедей гьурбу, хьозури чи...“

Эзир ригазгьой эн чуьшме
Физкультуреш сохд Гуьлчи ме,
Э хьэвуьз, мумундуьт мэхьтел
Гьозгьош э „раз, двой“ гуьзел.

Песде, чире-чире гуьлгьо,
Гуьлчи омо э куьнж богъче,
Э у лойгей тараф куче
Вини у е сипре хунегьо.

Э у хуне сэхд дениши,
Дуьл ю гье бирден вокоши
Е ченд гиле шоре охгьо,
Гьэриш э гьэд нерме гофгьо.

Песде луйгей доре гуьрд у,
Гузет эдей сохдеге у,
Гьони э ки энугуйге
Эз сер чапар мидировге.

Оммо Гуьлчи вешенд гене,
Ченд охгьойгеш эз кон сине.
Буьлдуьрчин – шогьир шинире
И охгьой эн дуьл Гуьлчире,

Муьгьрову пуьрси эз Гуьлчи:
„Ох эйчуь кешири гьечи?
Э буьлдуьр богъ гу глэзизи,
Метлеб дуьле, Гуьл колхози...“

Гуьлчи хэндуйсд ве у хэнде
Гёшд э гъемей сифет энү,
Ве е гуьлеш ведешенде
Э лой сифет овурде у,

Э буьлдуйрчин - шогъир гуфди:
„Гушдор гуьом эри туь ме:
Гуьлчи е кук соймиш сохди,
Се сали у нисд эки ме.

Нум ю Сиюн. Э у хуне - богъ,
Поисдигъо э рачей ме,
Келе бири у гуьзел догъ,
Дуь сие гъош, чуьн гъошгъой ме.

Себэхъмунде, гъе и вэхди,
Чуьшме чуме вокурдебу,
Рэхъ сохдебу уре согъ дигъ,
Музыкеш гъуьзет сохдебу.

Э ён вагон уре Гуьлчиш,
Бригадир колхозире,
Эз гъемей эшгъ сохди мочиш
Гъемееки дире - дире.

Гъони у сэхд офдо э ёр,
У ширине гуьзеле нор,
Гъисдигъо э дуре сэрхъэд,
Дошденигъо ватане сэхд.

У ордениш гъобул сохди,
Эри келе гъунерменди

Э женг, э нэглете дуьшмеревоз —
Японцгъо — самурайгъоревоз.

О, е минут мибисдоге,
Е мунутле э киме у,
Эзи гуьлгъош мидезеруьм
Эки орден э синею,

Песде уре гъэл муьгуьрдуйм,
Моч мисохдум эз ловгъою;
Ве эз шори тэгиди-тэгиди
Гоф мисохдум гъемере эй ю;

Чуьтам э гъэд эн се салгъо
Дошдемге ме муьгъбет юре,
Чуьтам э сад келе ховгъо
Диремге ме чигърей юре...“

Ини гъечи э и бине
Миомо у омбар-омбар,
Мидениши э у хуне,
Шив доригъо гъэзизе ёр.

Э инжиге мипоисд у,
Луьгелей эн доре гуьрде,
Гуйге э дуьл гоф мисохд у
Э ёревоз, хэнде-хэнде...

Оммо гуьом хундегоргъо;
Данусдекиш дуьл эн уре,
Сэхди муьгъбет дуьл энуре
Эки дусд, э серхъэд бугъо,

Гьегенеш кукгьой эн дигьи,
Нибисдорут гьич олхогьин,
Э песой Гуьлчи мигешдуьт,
Эри хосде гьэсд мисохдуьт.

Мивесдоруьт гьер жуьр бэхшгьо,
Э у гуьре кор мисохд хуб,
Муьнуьвуьсдуьт запискагьо,
Муьгьлет ни дорут э клуб...

Ини нуьшдет бебе, деде
Духдере сохденуьт гузет,
Эз симовар бугь варафде,
Нуш, хурекгьош хьозур бирет.

„Миомоге ебо Сиюн,—деде гуфди,—
Гьечи духдер хэёл нихурд,
Гьер руз жогьилгьой эн дигьиш
Имуреш, уреш визор ниовурд“.

„О, меш дануьм, хуб мибисдо“,—
Шелмуьш-бебей Гуьлчи гуфди,—
„Неки эй туь, эй колхозиш,
Гьисд ми чен у бригадир?..“

Гуьлчи бесде десдей гуьле
Э хуне эдей верафденбу,
Бирден, почтальон эз ки гьопу:
„Гуьлчи! телеграмм, эз Сиюн туь!“

Эз дес Гуьлчи офдо гуьлгьо.
Бебе, дедеш чире гьишдуьт,

Э сес божэхь, ченд духдергьош
Эз хьэетгьо видовусдуьт...

Гуьлчи телеграмме хундки,
Шори гьуьлом дегуьрд гьееки,
Почтальоне гьэл гуьрде
Е ченд гиле моч сохд бирден.

Екиреш гьич эз шори у
Жугьобиш доре не данусд.
Ве эхирде бебе весдо
Телеграмме эз дес энү.

Келе мерд лов сохде уре,
Эзир зугьу хунд е гиле,
Шори сохде: „хуб, хуб“ гуфдире,
Ве песде хунд келе-келе:

„Бихэбери мэгьлуьм сохденуьм
эдем оmore э рэхь деруьм
вохур поезд шасд дуь
э хунеймуш хэбер ди Сиюн туь“.

Э гьемей дигь мэгьлуьм бисдо,
Э гьемей дигь сес лов бисдо,
У дери гуфдире э рэхь,
Орденлуье Сиюн хэьрмэхь.

Дуь дедейгьош нуьшдебуьруьт
И руз шор хэндуйсденбуьруьт,
Ве э гьэриш эн суьгьбетгьо,
Гоф гьэруьсиш мидебисдо.

И руз, дусде хундегоргьо,
Саперникгьой Сиюн имуш,
И се сал гешденбуурьутгьо,
Э песой гуьзел догъиму,

Ченд жуьр бэхшгьо мибердуйтгьо,
Сад дестонгьо мибесдуйтгьо,
Эхир угьо дес вегуьрдуйт,
Се сале пуч хьисоб сохдуйт.

Оммо энжэгъ е саперник,
Содугъ, агроном эн колхоз,
Гьелеш у дес невегуьрди,
Нуьвуьсди у пенж велг когъоз...

Белки дие поюнум ме
Ихдилоте, хундегоргьо,
Эз товуней дуь игид ме,
Дуь жоборде шив эн догъгьо.

Чуьнки гьеме мэглуьм бири,
Чуьтам дусд гьисдуйтге угьо,
Чуьтам муьгьбет гьисдге ширин
Э жогъиле дуьл эн угьо.

Мипоюндум, бовор сохит,
Эгер наган беде бандит,
Хогъине Содугъ, нирухундге
Эз синей эн Гуьлчи хуре.

СЕИМУЬН СЕРНЕ

Ки буге агроном Содугъ
И ченд сал кор сохденбугьо,
Мэглуьм бисдо э ме очугъ,
Энжэгъ и руз, хундегоргьо.

Уне гуьре ихдилот меш
Эз ченд велггьо дураз бисдо,
Ве э гьэдюш, гьэзизгьой ме,
Гьовхо, гьуьнер гужлауь сес до.

Мугуюм ме тэгди сохде,
Эз сер те эхир гьемере,
Эз сад велггьо книг бесде
Мибисдогьо, гьозиере...

Гуьлчи оmore эз сэхьро,
Минкин мибисдоге, тэхьно
Нуьшде, когъоз нуьвуьсденбу
Э дуре куьнж, эри дусд ю.

Оммо и руз телеграмм,
Фуьрсоригьо Сиюн эй ю,
Сохдебу сэхд уре шор, герм,
Когъоз небу э хэёл юш.

„Гуит Содугъ, ме гуш дошдем
Песини минет ишмуре,
Э сер стол уни, хундем
Эз ченд велг, когъоз ишмуре...

Ногъогъ гъич фикир месохит,
Дуълеш гъич хэроб месохит,
Мере гъисди глэзиз дуьл ме,
Мере гъисди севгил дуьл ме.

Данусденит лап хуб ишму,
Телеграммеш хундейт ишму,
Имиди ки, нэгид ниёрит,
Пеелереш тик мегирит,

Э глэруьси эн духдер догъ,
Бире глүьзетлуье гъуногъ“.
Гуьлчи сере гъуз гуьрд песде,
Гуфди гене аста-аста:

„Гьелбет, Содугъ, лап четини
Жумунденге муьгъбет дуьле,
Одомире у гъишдени
Фикир сохде, чуьн глэилле.

Оммо ишму сэхд гъэлетит,
Вэхдеш ногъогъ пуч сохденит,
Ченд бо очугъ гуфдирем ме,
Думут месохит эз товун ме...

Мере гъич ёр небисдогеш,—
Ченд руз бэгъдо миевгъо э дигъ,—

Ниданусдим бире генеш
Иму Содугъ, гъич эн еки.

Ме гъисдуьм е духдер ранжбер,
Простое трактористка,
Оммо ишму—интеллигент,
Институтеш варасдейт.

Бирейт э келе шегьергъо,
Дирейт хубе тербиегъо,
Миданит хосде гуьзеле,
Тов-тов дуьгъо, чуьн тикмеле“.

Содугъ сере сэхд дуьлу гуьрд,
Хьэрекет сохд эри рафде,
Оммо тэгиди-тэгиди гешде
Эз гъултугъ, блокноте вегуьрд:

Е велглере бурра зури
Ве веноре э сер зани,
Нуьвуьсд ченд гоф, но э сер стол,
Бире диеш э тегьер лол,

Не чарусде э лой Гуьлчиш,
Не гуфдире гъич согъбошиш,
Хуьшдере сэхд гуьрде дарам
Зури-зури вадарафд рафд.

Хунде Гуьлчи у велглере,
Хэндуьсд, жумунде у сере
Ве сер ю гъуз бире хэйли,
Дениши э нэхчгъой холи...

Ченд сал гешди э глэрейму,
Зигьисди у э глэрейму,
Эз глүзете трибунгьо,
Беде дуьшмен сохди гофгьош.

Сие бандит э е овоз
Хунди мэглни э имуревоз,
Эзир глэлем большевики
Сохди шори эз вогьнеки.

Екиш, екиш не данусдейм,
Шпионе не шинохдейм,
Веноре у лигьоб мари,
Э партиеш диромори“.

Гене жаруьсд когьоз э дес;
„Ой! э сер энки кеширет дес?
С сер кукгьой эн совети,
Кукгьой эн лешгер пулати!

Поезд – эшелон 62, ой!..
Нэгл, нидану, нидану дуьшме,
Оморе эсер богь чуьшме!!“
Ве чуьн лепуьр Гуьлчи вэхуьшд,

Ве видову гуфдире эз дер,
Бирден Содугь ранг ю рафде
Дирома, гуьрд рэхь эн уре:
„Вогордит!“ – сэхд сохд дереш.

ЧОРИМУЬН СЕРНЕ

„Гушдор Гуьлчи, гуюм очугь, –
Нуьшде олхоин, гуфди Содугь, –
Эз туь гьэйри гьэд дуьл мере
Не данусди екиш дире:

Бебейму бу келе глөшир;
Бу у сэхьиб муьлакгьо, богьгьо,
Бу завод эрэгьи кеши,
Бу уре ченд ветэгьэгьо.

Оморенге девр эн совет,
У, чуьн мушар зере дор офдо,
Оммо у те мурде сэглэт
Женг берд, э гьэршуй большевикгьо.

Ини, э раггьоймеш жесде шев руз
Хун дуьл энү, меш, меш...“
Бирден Содугь гуьрд сере гьуэз,
Гуйге эз дуьл у гоф мигешд...

Чуьшме дарафд э песой догь,
Шевиш омо жесде-жесде,
Астарагьош э сер эн богь
Еки-еки веде бисдо.

Гуьлчи домунд те ниме шев
Э хуне ю тэхьно, месд мунд:
Гуйге гиж бу, не бу э гъэвл,
Гуйге зуьгIбе сэхд мишугьунд.

Черх мухурдут сад суретгьо,
Гъилию миомо э ёр,
Мипоисдуьт гисне рузгьо,
Мофдорутгьо э бин дивор.

Мипоисдуьт э пушою,
Тегьер зенжил салгьой гъовхо,
Гуйге мигешд э раггьою
У беде корггой кулакгьо.

Товуш мидо чигьрей хэрмэхь,
Гъони э у поезд вегьо...
Гуйге шаргьо мизе божэхь
Э гушгьою эз гьер логьо.

Жугьоб нидо у екиреш,
Гъич чиш э лов нис берденбу,
Екиреш гъич э дуьниёгь
Эз хьол игид хэбер небу.

„НэгI, нибу у кор!“ — гуфди бирден
Гъолхмиш бире игид — жовон.
Эз хунейге ховлуь дедеш:
„Чуьи Гуьлчи, хов дирей жон?“

„Е вэхдиш нидану дуьшме!!“
Гуьлчи шоле зури дегуьрд:

„Сие хуре мидуь дуьшме,
Бигьил Гуьлчиш журе дуьгу!..“

Дигь Азад ширин хисири,
Гуьлчи э кул эн гIэсб вери,
Э герден юш шол вор хурде,
У думутлуь эдей жесде.

Эз нэгIлгьой эн зерде ергъэ,
Тузиш марафд те гуьг жилгъэ,
Муьргьгьой шевиш э гьер логьо,
Гъэгьуьл мибисдоруьт э доргьо.

Игид иму диеш-гъучогь,
Мижесд тегьер кулок эз догь,
Менгиш эз гъэд эн булутгьо,
Рэхь эн уре товуш мидо.

Дирими гъич е деврониш,
Духдер гъечи жоборд бире, —
Духдер жугьур Дагестани,
Хосдге Ватан, журеш доре?

Э минжи више расики,
Чап-чап, чап-чап сохде гIэсб ю,
Шини бирден эз зир сое: „Пой!“
Наган гуьрде омо э лой ю.

„Эз туь не гуфдиребуруьм
Мавадара эз буйругь ме?
Чуьй, ха-ха, мидай рафде,
МэгIлуьм сохде э НКВД!“

Гъэлеж гуърде омо наган,
Э синей эн духдер совет,
Вадарафд гунле, сес юш бирден
Гешд э више бугьо форигъэт.

Жуьмуьсд хори, жуьмусд гъово,
Кулокиш зе гуйге сэхд фит,
Савзе догъгьош серзофруво
Черх хурд гуйге э сер игид.

У э пенже дуьле гуьрд сэхд,
„Оммон!“ – гуфди сере ён до,
Тегьер чешме шив зе ху рафд,
Эз кул эн глэсб игид офдо.

Ве глэсб эн у тигьи мунде,
Песово жесд, сер жумунде,
Ве видовусд э лой эн дигъ,
Уьшуьгълегьо бугьо веде.

Дуьшме, зури гешденбугьо
Куьфгьой пинжек эн Гуьлчире,
„Когъоз, уф, неде!“ – мугуфдигьо,
Дики глэсбе, кеши тапинжере.

Эхх! гье и вэхд эз риз више,
Рихд се товуш эз гъэд шише,
Се товуш мотоциклетгьо,
Шеве бурра миоморуьтгьо.

Содугъ лерзи, сухд пусд жендек“
Сер ю серсу, чумгьою шефдд

Минкин не офд, чуьн мармушек
Эзир тухэ сое дарафд.

Се жобордгьо – се солдатгьо,
Руле гуърде сэхд э десгьо,
Мирафдуьтгьо э пост ишу, –
Дуьруьт Гуьле э пушошу.

Шенд хуьшдере гьерсееки,
Вегуьрдуйт тик Гуьлчимуре,
„О, зиндеи! – гуфди еки,
Ини жумунд мижегьоре“.

Тик гуьрдуйтки дусдгьо уре,
Ярай юре эри бесде,
Гуьлчи жумунд ловлегьоре:
„Дуьшме, дуьшме“, – гуфди аста...

Шеш песини гунилере,
Сие Содугъ шенд гьемере,
Песде чуьн сег у зере легъ,
Вогосунде омо э куле.

„Десгьоре тик!“ – шиновусдки,
Лулегьой туфенггьоре дики,
Муше хуне гъуьж дарафд у,
Наганий офдо эз дес ю...

Могълугъ Азад келе-чуькле
Себэхьмунде кура буьруьт,
Гьерлой хуней Гуьлчи мере
Сэхд мэхьтеллуь, гуьрдебуьруьт.

Рафд хэйли вэхд гирошд сэглэт,
Эхир ведиромо доктор,
Гуфди у: „Хуби гьэйсэглэт,
Мепойт гьич, бурайт э кор“.

Бэгъдовой эн ченд минутгъо
Сернуыш колхоз ведиромо,
У ихдилот сохд гьемере,
Игиди эн Гуьлчи мере...

Бирден и вэхд эз гъэд могьлугъ,
Е пире мерд, бире очугъ,
Варафде э пилоконгъо,
Э лой могьлугъ гуфди: Хьовиргъо!

Гуьлчи эз жуш дес вегуьрди,
Гьозор журе хилос сохди,
Ме хосденуьм гье гьонилей
Нуьвуьсим и коре э Кремля.

Бигьил гьемей ватан дану
Игиди эн Гуьлчимуре,
Бигьил генеш э синей эну
Тов дуь орден, гьуьзет доре...”

Гирошд се руз, бире бобот
Хьол эн Гуьлчи, шор нуьшди у
Э гъэд дусдгъо, э ён кровать
Нуьшди Сиюн одохлу юш...

СЕРНОМЕ

Даниил Атнилов—статьей Р. Разилов . . . 5

Стихигъо, мэгънигъо

Шаргъой дуьл		15
Глэзизе ватан		16
Эз дуьл хэлгъ		17
Пушой себэхь июни		18
Шовглой ме		19
Гоф пире мерд		20
Соките кук		21
Когъоз э посылка		22
Энгуйшдери суьрхи		23
Се когъоз дуьшме		24
Е гоф пушоро		25
Дуь астаргъо		26
Туфенг бебе		27
Одоми э пусти		28
Сурет э календарь		29
Пушой куьшде		30
Гу туь э у		31
Эри Таня		32
Миём Раичкайме		33
Мэгълуьмсуьзе гьовре		34
Миофум туьре		35
Мэгъни хун дуьл гъатоши		36
Э гъариби		37
Гоф Бесгъуни		38
Васал зиндегун		39
Бокал шори		40
Подарка эз довгъо		41
Дуь дусдгъойму		42

Шетиил Абрамов	43
Александр Мардахаев	44
Сегьер девр ме	45
Ме диренуым	46
Тозе шегьер	47
Ления ве дедей ме	48
Туь не муьрдей	49
Суьфдеи руз	50
Гьуьндуьр поисдей	51
Нуьвуьсдем э дуьл	52
Зурбое хуне	53
Эри Москов	54
Эри Пушкин	55
Куьнж ватани	56
Дусде догьгьо	57
Эри Дербенд ме	58
Сигьде хуней ме	59
Дуь дериегь	60
Чуь э чуь гуьнжуьсдеге	61
Ки мугую гьони	62
Ватан ве жофо	63
Эри хьэрмэхь	64
Нуькере э зир хори	65
Онгур богь	66
Шэхшэхэй парчеи	67
Зен жугьур догьи	68
Депутаткай ватан	69
Холи Аснат	70
Эри гьуьзуьргуьл	71
Хун мэгни, эри дусд	72
Туьш васали	73
Гушдор, гром	74
Октябрь — руз азади туьни	75
✓ Пенжимуьн декабрь	76
Хис сэхьрой суьрхи	77
Э шев зимисду	78
Деде эри кук	79

Ме э Батуми	80
Глэзизе Карелия	81
Шолум эри Днепр	82
Фурмуш нибу гьич	83
Гуьзелгьой догьи	84
Колхозница Хьибо	85
Бие э ме духдер	86
Бендгьой муй	87
Соймиш бире духдер	88
Чумгьой туь	89
Жугьоб эри дедей	90
<i>Поэмагьо, повестгьо</i>	
Гьилил ве Юсуьф	93
Гоф эз товней Динор	101
Книг ве шушка	109
Дусди дуьлгьо	171
<i>Чор тикегьо</i>	
Эз легендай „Мердэхэй	125
Эз повесть „Сегьер суьрхи“	133
Сер роман	141
Эз повесть „Хээлгьо“	149
<i>Сивьё гуьл</i>	
Э в е л и серне	157
Дуьимуьн серне	165
Сеимуьн серне	173
Чоримуьн серне	181
<i>Гуьлчи</i>	
Э в е л и серне	189
Дуьимуьн серне	197
Сеимуьн серне	205
Чоримуьн серне	213

Редактор РАЗИЛОВ Р.
Художник СОЛОВАТОВ К.

Технический редактор
Петров Н.

Подписано к печати 28/III-48 г.
Даггиз № 3 СО 5107
объем 14 печатных листов.
Тираж 1000 заказ № 524
Г. Дербент гостипография № 3
Управление Издательств и
Полиграфии